

**A WTO TÁRGYALÁSOK
MAGYAR AGRÁRGAZDASÁGOT ÉRINTŐ
2001. ÉVI FEJLEMÉNYEI**

**Budapest
2002**

Kiadja:

az Agrárgazdasági Kutató és Informatikai Intézet

Főigazgató:

Udovecz Gábor

Szerkesztőbizottság:

Alvincz József, Dorgai László, Harza Lajos, Kamarásné Hegedűs Nóra (titkár),
Kartali János, Kapronczai István, Kovács Gábor, Popp József, Potori Norbert,
Udovecz Gábor

Készült:

a Kutatási Igazgatóság
Agrárpiaci Kutatások Osztályán

Szerkesztette:

Kartali János

Szerzők:

Dorgai László – Gábor Judit – Juhász Anikó – Kartali János – Kürthy Gyöngyi –
Orbánné Nagy Mária – Stauder Márta – Szabó Márton – Wagner Hartmut

Közreműködött:

Bürger Béláné
Kürtösi Edina

Opponensek:

Kiss Judit, kutatási igazgató
MTA Világgazdasági Kutató Intézet

Buday-Sántha Attila, tanszékvezető egyetemi tanár
Pécsi Tudomány Egyetem

TARTALOMJEGYZÉK

Bevezetés	5
1. A magyar agrártámogatási rendszer áttekintése a WTO keretében vállalt kötelezettségeink szempontjából	9
1.1. A Belső Támogatások várható további sorsa a fő érdekcsoportok javaslatainak tükrében.....	9
1.2. A magyar támogatási rendszer szerkezete a WTO kötelezettségeink szempontjából	12
1.3. A 2002. évre vonatkozó magyar agrártámogatások részletes áttekintése a GATT Mezőgazdasági Megállapodás tükrében	16
1.3.1. Az agrártermelést segítő támogatások.....	16
1.3.2. A piacrajutást elősegítő támogatások	19
1.3.3. Agrárgazdasági beruházások támogatása	20
1.3.4. Öntözés-fejlesztési és meliorációs beruházások támogatása.....	21
1.3.5. Vízkár-elhárítási program megvalósításának támogatása	21
1.3.6. Az erdővédelem és az erdőgazdálkodási tevékenység támogatása	21
1.3.7. A termőföld minőségi védelmének, hasznosításának támogatása.....	21
1.3.8. Állattenyésztési, tenyésztésszervezési feladatok támogatása.....	22
1.3.9. Halgazdálkodási tevékenységek támogatása.....	22
1.3.10. Vadgazdálkodási tevékenységek támogatása	22
1.3.11. Agrárgazdasági célok megvalósításához kapcsolódó feladatok támogatása	23
1.3.12. Családi gazdálkodó támogatása.....	23
1.3.13. Egyéb rendeletekben szabályozott agrártámogatások	23
1.4. A zöld dobozos támogatások súlyának növelése a magyar támogatási rendszerben	25
1.4.1. A támogatási rendszer zöld dobozos elemei	25
1.4.2. Néhány lehetőség a sárga dobozos támogatások zöld dobozossá alakítására	31
1.4.3. Javaslatok a zöld dobozos támogatások súlyának növelésére	32
2. A magyar vidékfejlesztési támogatások az új WTO megállapodással összefüggésben	35
2.1. A 2001-es vidékfejlesztési támogatási rendszer áttekintése	35
2.2. Az elkövetkező évek vidékfejlesztési támogatási rendszere	38
2.3. Célkitűzések (főcélok)	40
Közösségi kezdeményezésű programok.....	44
3. Exportfinanszírozás és exporthitel-biztosítás.....	49
3.1. Az exportfinanszírozásról és az exporthitel-biztosításról általában	49
3.1.1. Az exportfinanszírozás és exporthitel-biztosítás feladata	49
3.1.2. Az exporthitel-biztosítás.....	50
3.2. Az agrárhitelezés sajátosságai.....	51
3.3. Az exporthitelezés alkalmazása az agrárfinanszírozásban	52

3.3.1. Az exporthitelek piaci hatása	52
3.3.2. Az exporthitelezés alkalmazása egyes országok agrárfinanszírozási gyakorlatában	53
3.4. A magyar exporthitelezés és exporthitel-biztosítás intézményi rendszere és a banki kondíciók	54
3.4.1. Az Eximbank	54
3.4.2. A Magyar Exporthitel biztosító Rt. (Mehib)	56
3.4.3. Az élelmiszergazdasági exporthitelezés hazai lehetőségei	57
4. A földrajzi árujelzők kérdései a WTO-tárgyalásokon	59
4.1. A földrajzi jelzések kérdései a WTO rendszerében	59
4.2. Az Európai Unió által alkalmazott szabályozás	60
4.3. Az eredetmegjelölés és a földrajzi jelzés hazai szabályozása	61
4.4. A földrajzi jelzések a hazai gyakorlatban	62
4.5. A földrajzi jelzések kérdései a WTO-tárgyalásokon	63
5. Speciális védintézkedések (SSG)	65
5.1. A speciális védintézkedések pozíciójának alakulása az újabb tárgyalások során	65
5.2. A special safeguard jövőbeli szerepének megítélése	70
5.3. Az SSG alkalmazásának problémái, lehetséges jövőbeli szerepe Magyarországon	72
6. A főbb érdekcsoportok tárgyalási javaslatjai	75
6.1. Exporttámogatások és verseny	75
6.2. Exportkorlátozások és adók	76
6.3. Piacra jutás – vámok és kvóták	76
6.4. Belső támogatások: sárga, kék és zöld doboz	77
6.5. Fejlődő országok	78
6.6. „Nem-kereskedelmi vonatkozások” és „multifunkcionalitás”: a mezőgazdaság sokoldalúsága	78
6.7. Állatjólét és élelmiszerminőség	79
6.8. A magyar agrárpolitika lehetséges mozgástere az EU tárgyalási javaslatcsomagja és a CEFTA-Paper tükrében	80
6.8.1. A CEFTA-Paper	80
6.8.2. EU javaslat-csomag és következményei hazánk számára	82
6.8.3. A CEFTA Paper-rel kapcsolatos problémák az EU és a többi WTO tagállam álláspontjának tükrében	83
6.9. A Dohai Miniszteri Konferencia	86
Összefoglalás	89
Summary	95
Kivonat	101
Abstract	102
A tanulmányban használt szakkifejezések és rövidítések	103
Irodalomjegyzék	107
Mellékletek	111

Bevezetés

A kilencvenes évtized végét több olyan nemzetközi kihatással is bíró gazdasági válság terhelte, amely a nemzetközi kereskedelemre is kihatott. A válságok a világpiacon, ezen belül az agrárpiacon is túlkínálatot eredményeztek és a világpiaci agrárárakat lefelé nyomták. Ilyen körülmények között kissé háttérbe szorultak azok a liberalizációs intézkedések, amelyek a GATT Uruguay-i fordulójára nyomán 1995-től élénkítették az agrárpiacon működését. A kilencvenes évtized közepén megkezdett liberalizációs lépéseket követően egyes országok – köztük a legnagyobb agrárpiaconkat jelentő USA és EU – is tettek olyan intézkedéseket a többletek piacrajuttatása érdekében, amelyek a liberalizációval ellentétesek. A tanulmányban vizsgált piactorzító eljárásokon kívül például erősen szaporodtak az évtized második felében a nemzetközi humanitárius élelmiszersegélyek is, amelyeket számos szakértő piacszorongónak ítélt. (Jelen tanulmány szerzői is szereztek tudomást olyan esetekről, amelyek arra irányultak, hogy a „normál exportként szállított” tételek árát mérsékeljék jelentősen a segélyek, így szerzők is piacszorongónak tartják a nem mindenkor csupán humanitárius célokkal kezdeményezett segélyakciókat.)

Ellentmondásos helyzet alakult ki tehát az agrárvilágpiacon: egyrészt a felesleges levezetése a liberalizációval ellentétesen ható intézkedésekre kényszerített egyes kormányokat, másrészt viszont fontossá tette a piacnyitást – elsősorban a külpiacok nyitását –, és így a liberalizációs folyamat felgyorsítását, a támogatási rendszerek átalakítását. További átalakítás szükségességét veti fel újabb nem vámjellegű korlátozások alkalmazásának lehetősége, amelyek élelmiszerhigiéniai és minőségbiztosítási alapon jelentenek új, vagy eddig kevésbé tapasztalt kereskedelmi korlátokat. Ilyen körülmények között folytatta szakértői tárgyalásait a WTO az évezred végén. Jellemző volt a szakértői tárgyalásokra, hogy számos korábban nem tárgyalt témakört is felvettek napirendjükre, többek között azzal a céllal, hogy a támogatások átcsoportosításának lehetőségeit határok közé szorítsák, illetve az importkorlátozások fokozását megakadályozzák.

Az Uruguay-i forduló egy sor intézkedést és szabályt hozott annak érdekében, hogy csökkentsék a piacvédelmet és a kereskedelemtorzító támogatásokat. A Mezőgazdasági Megállapodás 20. cikkelye alapján a tagországokat kötelezték arra, hogy tárgyalásokat kezdjenek a reform folytatására.

A tárgyalások első szakaszában 126 tagország (az összes tag 89%-a) 45 javaslatot és 3 technikai dokumentumot nyújtott be. Összesen 6 megbeszélést (hivatalosan: „Special Sessions” of the Agricultural Committee) tartottak.

A második szakaszban „informális” értekezleteket tartottak, illetve tartanak.

Az első szakaszban a javaslatok általában az egyes országok kiindulópontját tartalmazzák a tárgyalásokkal kapcsolatban. A második szakaszban a vitákat témakörönként tartják és több technikai részletet tartalmaznak, amelyek a speciális javaslatok kidolgozásához és a konszenzushoz szükségesek.

A második szakasz informális értekezletein a következők voltak a témakörök: vámkvóta adminisztráció, vámok, sárga, zöld és kék dobozos támogatások, exporttámogatások, állami kereskedelmi vállalatok és kizárólagos jogú kereskedők (monopolvállalatok), exportadók és restriktív, élelmiszerbiztonság, élelmiszerbiztonság, vidékfejlesztés, földrajzi árujelzők, speciális mezőgazdasági védintézkedések (special agricultural safeguard), környezet, kereskedelmi preferenciák, élelmiszersegély, fogyasztói információ és címkézés, szektorális kezdeményezések.

Kutatási célkitűzésünk az volt, hogy meghatározott tárgyalási témakörökre vonatkozóan megvizsgáljuk egyrészt a magyar szabályozási rendszer WTO konformitását, az újonnan tárgyalt kérdéskörök vonatkozásában a hazai lehetőségeket, adottságokat és korlátokat, továbbá a magyar érdekek érvényesítésének lehetőségét, illetve a várhatóan rövid idő múlva bekövetkező EU tagságunk hatásait.

Tanulmányunk a következő területekre terjed ki:

- a magyar ágartámogatási rendszer általános áttekintése a WTO szempontjából;
- a támogatási rendszer zöld dobozos elemei;
- exportfinanszírozás és exporthitel-biztosítás;
- a földrajzi árujelzők kérdései;
- a vidékfejlesztési támogatások WTO-konformitása;
- a főbb érdekcsoportok (USA, Cairns-i csoport) tárgyalási javaslatai;
- a magyar agrárpolitika lehetséges mozgástere az EU tárgyalási javaslatcsomagja tükrében;
- a speciális védintézkedések (SSG) pozíciójának alakulása.

A tanulmány kisebb részben folytatása a 2000. évben megjelent hasonló kutatásaink eredményeinek, (előző évi kutatási területeink aktualizálása), a kutatás nagyobb része azonban olyan új területeket ölel fel, amelyek a WTO említett tárgyalásainak is új témakörei. A témák heterogenitása miatt a kutatásunkban követett módszertan is sokféle: felhasználtuk a WTO által rendelkezésre bocsátott internetes és nyomtatott szakirodalmat, az egyes ülések tárgyalási anyagait, a magyar agrárszabályozás megfelelő részeit, továbbá javaslataink tudományos megalapozásához az egyes részkérdéseket tárgyaló magyar és külföldi szakirodalmat. Ezeket összehasonlítva és kritikai elemzés tárgyává téve elsősorban azokat a sarokpontokat ragadtuk meg, amelyek a magyar szabályozás megfelelő

átértékelését vagy átalakítását teszik lehetővé, illetve amennyiben a magyar szabályozást mind a WTO konformitásnak, mind pedig a magyar agrárgazdaság érdekeinek megfelelőnek találtuk, ez esetben a szabályozás fenntartására tettünk javaslatot. Tanulmányunk elkészítése során folyamatosan azzal az ellentmondással kerültünk szembe, hogy dolgozatunk kellőképpen aktuális legyen, és az új eseményekhez igazodjon, miközben kellő tudományos megalapozást is kívántunk adni az egyes témakörökhöz, ami viszont a megállapítások időtálló jellegét követelné meg. A vizsgált időszak tekintetében, alapvetően ragaszkodtunk a 2001. évi történések, illetve a 2001-ben aktuális szabályozás vizsgálatához, de ahol ezt a témakör komplex kezelése indokolta, ott korábbi idősokra is visszanyúlt kutatásunk.

Tanulmányunk azon a jelentéssorozaton alapul, amelyet 2001-ben a magyar agrárgazdaságot érintő kérdésekre vonatkozóan a WTO tárgyalások menetéhez igazodva a tárgyaló delegáció munkájának segítéséhez készítettünk.

1. A magyar agrártámogatási rendszer áttekintése a WTO keretében vállalt kötelezettségeink szempontjából

1.1. A Belső Támogatások várható további sorsa a fő érdekcsoportok javaslatainak tükrében

Az Uruguay-i fordulón elfogadott Megállapodás 2000-ig szabályozta a tagállamok kötelezettségeit, ugyanakkor az 1994 áprilisában aláírt Marrakesh-i Záróokmány 20. cikkelye szerint a tagországoknak 1999 végén, legkésőbb 2000 elején újabb tárgyalási fordulót kell kezdeniük az agrárpolitikák és az agrár-világkereskedelem további liberalizációjáról.

Az előző forduló tapasztalatai alapján várható, hogy 2005-2006 előtt nem sikerül lezárni a tárgyalásokat, ezért addig egy fajta ex-lex állapot áll fenn, ami abban is megmutatkozik, hogy egyelőre arról is vita folyik, mi a teendő ebben a köztes időszakban. Egyes vélemények szerint a 2000-re meghatározott vállalásokat kell továbbra is betartani, és majd az új megállapodás elfogadása után kell egy nagyarányú csökkentést végrehajtani, behozva az elmaradt éveket, mások úgy vélik, a tagországoknak önként tovább kellene csökkenteniük támogatásaikat az 1996-2000 közötti ütemnek megfelelően.

Amennyiben a 2000-re megállapított irányszámokat tekintjük érvényesnek, ebben az esetben is viszonylag szűk a mozgásteret a magyar agrárpolitikának. A Belső Támogatottsági Mutatónk (AMS) eredeti összege 33 808 millió forint, mely az elfogadott, USD/HUF árfolyammal valorizálva 2000 és 2002 között a következők szerint alakul:

1. táblázat

Az AMS eredeti, vállalási szintje és USD/HUF árfolyammal valorizálva, 2000-2002, millió forint

	2000	2001	2002
Eredeti vállalási szint	33 808	33 808	33 808
EURO/Ft árfolyammal valorizálva	147 629	145 165	147 312*
USD/Ft árfolyammal valorizálva	192 635	195 917	197 909*

* Előzetes becslés

Forrás: Eredeti vállalási szint: Mezőgazdasági Megállapodás, V. melléklet
Saját számítás a KSH és MNB adatai alapján

Az egyes érdekcsoportok elképzelései az új megállapodásra vonatkozóan már 2001 közepére körvonalazódtak és a WTO tagállamok többsége már be is nyújtotta az újabb fordulóra érvényes javaslatát. A belső támogatásokat érintő várható változásokat érdemes röviden áttekinteni a főbb érdekcsoportok szempontjából.

Az **Egyesült Államok** radikális reformokat javasol, mely egyrészt a támogatások csökkentésében, másrészt a támogatásfajták csökkentésében és egyszerűsítésében valósul meg.

A javaslat szerint a megengedett támogatási szintet a tagországok bruttó mezőgazdasági termeléséhez célszerű mérni, vagyis az ajánlott módszerük szerint a 2000. évi AMS szintről kiindulva adott, átmeneti időszak alatt – legyen ez például öt év – a Belső Támogatottsági Mutató mértékét a tagországok bruttó mezőgazdasági termelési értékének 10 százalékára kellene csökkenteni.

Ez a módszer lehetővé tenné, hogy a tagországok agrártermelésük arányában nyújthatnának agrártámogatásokat, és nem hozná hátrányos helyzetbe a kedvező természeti adottságokkal rendelkező országokat.

A javaslatnak az a gondolata, mely szerint a támogatások szintjét a mezőgazdasági termeléshez kellene kötni, Magyarország számára is kedvező, de a felvetett 10 százalékos limit nem. Ha a 2000. évi bruttó mezőgazdasági termelési értéket vesszük alapul, akkor – változatlan áron számítva – 116 205 millió forint állna rendelkezésünkre 2005-ben támogatási célokra, ellenben, ha feltételezzük, hogy a következő öt évben is 20 százalékos csökkentést fogadnak el a tagországok, akkor az évi 126 114 – 146 797 millió forintos keretet biztosítana a számunkra.

Az Egyesült Államok reformjavaslatának másik fontos eleme, hogy a jelenlegi három dobozból csak kettőt tartana meg. Az egyikben lennének a csökkentési kötelezettség alól mentesített, korlátozás nélkül adható támogatások, a másokban maradnának a csökkentési kötelezettség alá eső szubvenciók. Az előbbieket köré az Egyesült Államok javasolja kibővíteni a farmjövedelmek biztosítása, a kockázat-menedzselés, a környezetvédelem, vidékfejlesztés, új (pl. GMO¹) technológiák, biotermékek, biomassza, környezetbarát mezőgazdaság, szerkezetváltás területébe tartozó támogatási fajtákkal.

A **Cairns-i Csoport** álláspontját alapvetően meghatározza, hogy elégedetlen az Uruguay-i Forduló eredményeivel. Véleményük szerint a mezőgazdaság még mindig túlszubvencionált, az élelmiszerek világkereskedelme sem bővült eléggé és a világpiaci árak is inkább csökkentek, mint nőttek.

Ebből kifolyólag radikális, az átmeneti időszak évében 50 százalékos csökkentést (majd később teljes megszüntetést) szorgalmaz a sárga és a kék dobozos támogatásokat illetően, javasolja mellőzni az aggregációt és felül kívánja vizsgálni a zöld dobozos támogatásokat abból a szempontból, hogy azok valóban megfelelnek-e az alapvető követelménynek, miszerint legfeljebb minimális kereskedelem torzító és termelés ösztönző hatással bírnak.

Itt kell megjegyeznünk, hogy a hazai támogatásaink közül nem egy a zöld dobozban szerepel, noha nem minden szempontból felel meg a Megállapodásban

¹ Genetically Modified Organism = genetikailag módosított szervezet

foglalt követelményeknek, ezért a Cairns-i Csoport által javasolt felülvizsgálat során könnyen kieshetnek a zöld doboz keretei közül. Ilyenek például az infrastrukturális fejlesztéseket érintő támogatások, melyek csak akkor tekinthetők zöld dobozos támogatásoknak, ha azokat *nem* a termelőhelyen valósítják meg. Kérdéses továbbá a biztosítási költségek támogatása, melyet minimális jövedelmet biztosító támogatásként szerepeltetünk, de sok tagország véleménye szerint ez input támogatásnak minősül. Az elemi károk enyhítésére szolgáló támogatások is csak akkor nyújthatók szabályosan, ha a természeti katasztrófa ténye hivatalosan meghirdetésre kerül, ami gyakorlatilag nem valósul meg Magyarországon. Véleményünk szerint felülvizsgálatra szorul a termőföld minőségi védelmére nyújtott támogatás is.

A fentiekből következik, hogy a Cairns-i Csoport radikális javaslatai számunkra nem előnyösek, védekező álláspontra kényszeríthetik Magyarországot.

A **fejldő országok** szintén szigorítani szeretnék a zöld doboz kritériumait, sőt, elképzelésük szerint a fejlett országok számára a zöld dobozos támogatásokra is meg kellene határozni egy felső határt. További javaslatuk, hogy a fejlett országok ne részesüljenek a "de-minimis" szabály kedvezményében.

Ugyanakkor szeretnék elérni, hogy a fejlődő országok fejlesztési programjainak támogatására (beleértve az input- és beruházási támogatásokat is) lehetőség nyíljon, a biztonságos élelmiszerellátást elősegítő programokban pedig szabad kezet szeretnének kapni, mivel véleményük szerint e programok teljesen más elbírálás alá esnek, mint a fejlett országok túltermelést eredményező agrárpolitikája.

Az **Európai Unió** úgy véli, jó irányba indult el a CAP reformmal, az általa megfogalmazott multifunkcionális modellel, ezért a jövőben is folytatni kívánja ezt az agrárpolitikát. Ennek szellemében ragaszkodik a sárga, kék és zöld dobozhoz, a támogatások csökkentését csakis a zöld és kék dobozba tartozó elemeken kívül hajlandó megvalósítani, ellenben szigorítani szeretné a „de-minimis” mértékét, a nem termékspecifikus támogatások körét és az olyan sárga dobozos támogatásokat, melyek a világpiacon árak kompenzálására irányulnak.

Az EU javaslatai – noha jövőbeli tagországgként azokat magunkévá kell tenni – több ponton ellenkeznek a magyar érdekekkel. Számunkra jelenleg nem alternatíva a kék doboz által nyújtott lehetőség, ennek fenntartása csak abban az esetben érintene bennünket kedvezően, ha a csatlakozás után mi is részesedhetnénk a kompenzációs kifizetésekből. A nem termékspecifikus támogatásaink jó részére szükségünk van a hatékonyságunk növelése érdekében, a „de-minimis” ráta csökkentése is igen kedvezőtlenül érintené az AMS szintünket.

Japán és Korea támogatja az EU „status quo” fenntartására irányuló elképzelését, mivel számukra is kulcsfontosságú a kék doboz fenntartása és a mezőgazdaság multifunkcionális megítélése.

A hazai érdekeket leginkább a közelmúltban benyújtott ún. „CEFTA Paper²” kedvező fogadtatása szolgálja, melyben a volt szocialista országok az átmenet időszakában kedvező elbánást kértek bizonyos fejlesztési célú támogatások nyújtására, valamint kezdeményezték a „de-minimis” határ átmeneti felemelését.

Sajnos a fő érdekcsoportok közül egyik sem fogadta kedvezően az általunk benyújtott javaslatot. Az Egyesült Államok csupán a zöld dobozos támogatások kibővítését tartja megvalósíthatónak, oly módon, hogy az tartalmazzon az átalakuláshoz szükséges bizonyos fejlesztési támogatásokat. Az Európai Unió és a Cairns-i Csoport elhatárolódott beadványunktól, ezért látványos engedményekre sajnos nem számíthatunk. Lengyelország távolmaradása és önálló javaslatcsomagja szintén gyengítette tárgyalási pozíciónkat.

1.2. A magyar támogatási rendszer szerkezete a WTO kötelezettségeink szempontjából

Az AMS szintünk elemzéséhez a többféle számítási lehetőség közül azt emeltük ki, melyben euró/Ft árfolyammal végzett korrekciót alkalmaztunk a piaci ártámogatások számításához (2. táblázat). A részletes, AMS számítás megalapozó táblázatokat a 2000. és 2001. évre vonatkozóan az 1-10 mellékletekben mutatjuk be.

Az adatokból kitűnik, hogy 1999 és 2001 között az AMS szintünk jelentősen növekedett, 50 622 millió forintról 114 249 millió forintra, ami 125,7%-os emelkedést jelent.

A csökkentési kötelezettség alá nem eső, zöld dobozos támogatások összege és aránya a sárga dobozos támogatásokhoz mérten alacsony, bár az utolsó két évben kedvező irányú változás tapasztalható.

A sárga dobozba tartozó támogatási típusokon belül kiemelkedik a nem termékspecifikus támogatások aránya (ide tartozik többek között a földalapú, az állattenyésztési, agrárfinanszírozási és a beruházási támogatás), mely 1999 és 2001 között 64%-ról 84%-ra emelkedett. A termékspecifikus támogatások részesedése természetesen ezzel ellentétesen változott, míg 1999-ben még jelentős volt, csaknem egy szinten állva a zöld dobozos támogatásokéval, 2000-ben és 2001-ben visszaesett.

Az AMS-t (Belső Támogatottsági Mutató) 1999-ben a nem termékspecifikus támogatások összege szerencsére nem terhelte, mert a „de-minimis” határ alatt maradt az értéke. A termékspecifikus támogatásoknak azonban több mint a fele meghaladta az adott termék bruttó termelési értékének 5 százalékát, ezért be kellett számítani az AMS-be. Az AMS tetemes részét (68 százalékát) 1999-ben a piaci ártámogatások összege képezte, a fennmaradó részt a termékspecifikus támogatások közül néhány, meghatározott termékhez (így pl. a kukoricához, tejhez, sertéshez) kapcsolódó szubvenciók adták.

² Ennek részletes elemzését tartalmazza a 7. fejezet

2000-ben és 2001-ben a zöld dobozos támogatások aránya nőtt a költségvetési kifizetéseken belül, amit kedvező jelenségként értékelhetünk, emellett mind a piaci ártámogatás, mind a termékspecifikus támogatások összege valamelyest csökkent. 2000-ben a tej, a sertés és az alma, 2001-ben pedig ugyancsak a tej, a sertés, illetve a dohány támogatása volt magasabb a „de-minimis” határnál, vagyis a tendencia hasonlóan alakult, mint 1999-ben. Új jelenség viszont, hogy a nem termékspecifikus támogatások 2000-ben és 2001. év első tíz hónapjában a „de-minimis” határ fölé estek, ezért tovább növelték az AMS összegét.

2000-ben az AMS összetételében a legjelentősebb tételt a nem termékspecifikus támogatások összege adta (65,5%), 23,2%-ot tett ki a piaci ártámogatás, 11,4%-ot pedig a termékspecifikus támogatások részaránya.

A 2001-re végzett számításainkat kis mértékben torzíthatja az a tény, hogy míg a piaci ártámogatás kiszámítását teljes évre végeztük, a költségvetési kifizetések adatai csupán az év első tíz hónapjára álltak rendelkezésünkre. Ebből következik, hogy a piaci ártámogatások összege és aránya kissé túlbecsült a többi támogatáshoz képest. Mindezek ellenére az AMS összetétele hasonlóan alakult, mint 2000-ben. A nem termékspecifikus támogatások 68,6, a piaci ártámogatás 23,1, a termékspecifikus támogatások pedig 8,3%-ot tettek ki az AMS összegén belül (2. táblázat).

A belső támogatások alakulása és megoszlása 1999-2001, ECU/Ft árfolyamkorrekció alkalmazásával

	1999			2000			2001*		
	millió forint	megoszlás az összes támogatáson belül, %	megoszlás az AMS-en belül, %	millió forint	megoszlás az összes támogatáson belül, %	megoszlás az AMS-en belül, %	millió forint	megoszlás az összes támogatáson belül, %	megoszlás az AMS-en belül, %
1. Termékspecifikus támogatások	31 178	26,2	-	15 448	13	-	14 535	10,6	-
2. Ebből: „de-minimis” határ fölött	16 297	13,7	32,2	10 501	8,9	11,37	9 479	6,9	8,3
3. Nem termékspecifikus támogatások (de-minimis)	55 142	46,3	-	60 455	51,2	65,46	78 375	57,4	68,6
4. Sárga dobozos támogatások összesen (1+3)	86 320	72,5	-	75 903	64,2	-	92 910	68,1	-
5. Piaci ártámogatás, MPS (ECU/Ft árfolyammal korrigálva)	34 325	-	67,8	21 397	-	23,17	26 395	-	23,1
6. AMS (2+3+5)**	50 622	-	100	92 353	-	100	114 249	-	100
7. Zöld dobozos támogatások	32 696	27,5	-	42 253	35,8	-	43 631	32,0	-
Belső támogatások összesen (1+3+7)	119 016	100	-	118 156	100	-	136 541	100	-

* 2001: A költségvetési kifizetések adatai az első tíz havi adatok alapján

** 1999-ben a nem termékspecifikus támogatások nélkül, mert abban az évben ennek összege a „de-minimis” határ alatt volt

Forrás: FVM, PM, saját számítás

Eddigi tapasztalataink és a fenti adatok elemzésének eredményeit összefoglalva, annak érdekében, hogy a vállalt támogatási szintet a jövőben be tudjuk tartani, az alábbi elveket kell elsősorban szem előtt tartani:

- A piaci ártámogatások sok esetben akkor is megnövelik a hazai AMS összegét, ha adott évben tényleges garantált áras felvásárlás nem is valósul meg. A piaci ártámogatás kiszámítási módja szerint ugyanis a rögzített külső referenciaár (az 1986-88 közötti bázisidőszakra érvényes egységárak) és az alkalmazott adminisztratív ár közötti különbséget kell megszorozni a szabályozott árra jogosult mennyiséggel. A piaci ártámogatások összegét célszerű csökkenteni azáltal, hogy azokra a termékekre, ahol nincs, kvótát kell meghatározni, azokra a termékekre pedig, ahol létezik kvóta, azt tovább kell csökkenteni.
- A termékspecifikus támogatások részben piacsabályozási, részben burkolt exporttámogatási szerepet töltenek be. Mivel az export szubvenciók megszűnésével 2002. január 1-től számolnunk kell, legalább átmeneti helyettesítésükre szükség lehet, ezért egy ideig ezeknek a támogatásoknak is létjogosultságuk van. Hosszú távon azonban célszerű lenne mindenfajta ártámogatás leépítése, hiszen egyrészt ezeket egyes WTO tagországok élesen támadják, másrészt ezek a támogatási típusok nem ösztönzik a gazdálkodókat hatékony termelésre. Mindaddig azonban, amíg ezek a támogatásfajták léteznek, figyelembe kell venni a „de-minimis” határt, vagyis a támogatási keret meghatározásánál ügyelni kell arra, hogy az lehetőleg az előre becsülhető bruttó termelési érték 5 százaléka alatt maradjon.
- A nem termékspecifikus támogatások összege 1999-ben veszélyes mértékben megközelítette a „de-minimis” határt, 2000-ben és 2001-ben már át is lépte azt, ezért a jövőben nagyobb figyelmet szükséges fordítani erre a támogatási csoportra. Ezeket a jelenleg sárga dobozba tartozó támogatásainkat célszerű lenne egyrészt felülvizsgálni abból a szempontból, nem alakíthatók-e át zöld dobozos támogatássá, másrészt a zöld dobozos támogatásokkal való helyettesítésük, kiváltásuk jöhet szóba. Egyes támogatási jogcímeket fel lehetne bontani, ezáltal a támogatási összeg egy része esetleg a zöld dobozba kerülhet, vagy termékspecifikus támogatásként szerencsés esetben a „de-minimis” határ alá eshet, vagyis mentesül az AMS-be való beszámítási kötelezettség alól.³
- A sárga dobozos támogatások nyújtásának lehetősége a jövőben tovább korlátozódik, ezért célszerű a leszűkült kereteket hatékonyságnövelő, fejlesztési célú területekre koncentrálni.
- A zöld dobozos támogatások köre – mint az a 2001. és 2002. évre érvényes agrártámogatások részletes elemzése során kiderül – jelenleg is széles, ugyanis sokféle támogatás tartozik ebbe a kategóriába, de az erre fordított összeg jelenleg még alacsony részarányt képvisel a hazai támogatási rendszerben. Természetesen a zöld dobozba tartozó támogatások összegének öncélú növelése nem lehet cél, de olyan helyzetben, amikor egy adott sárga

³ A zöld dobozos támogatásokat részletesen a 2. fejezet tárgyalja.

dobozos támogatást – legalább részben – pótolhat, mert más formában ugyan, de megközelítően azonos jövedelemhez juttatja ugyanazt a termelői kört, meggondolandó a lehetőségek kibővítése. Gondolunk itt arra, hogy például a minőségi támogatások helyett az állattenyésztésben az állategészségügyi költségek, a növénytermesztésben az értékesítés, logisztika fejlesztésének támogatása ugyanolyan hasznos lehet a gazdálkodók számára. (Sajnos sokszor maguk a gazdálkodók követelik a számukra egyértelműbb, megszokott támogatási formákat, ezért először velük kell megérteni, hogy nemcsak az árkiegészítés javíthat jövedelmezőségükön, hanem más, költségcsökkentő, termelési és értékesítési szerkezetet fejlesztő támogatások is éppoly hasznosak lehetnek a számukra.)

1.3. A 2002. évre vonatkozó magyar agrártámogatások részletes áttekintése a GATT Mezőgazdasági Megállapodás tükrében

A következőkben röviden áttekintjük a jelenleg érvényes magyar agrártámogatási rendszert, elsősorban a GATT Megállapodásban foglalt kötelezettségeink szempontjából. Az elemzés első, kiterjedtebb része a 102/2001 (XII. 26.) FVM rendelet felépítését követi, ahol a 2001-es támogatási rendelet ettől lényegesen eltért, azt külön megemlítjük. Az áttekintés során részletesen nem foglalkozunk a zöld dobozba tartozó támogatási formákkal – kivéve, ha azok felülvizsgálatra szorulnak –, hiszen ezek a támogatások korlátozás nélkül nyújthatók a Megállapodás 2. mellékletének értelmében, továbbá a 2. fejezet ezen támogatások helyzetével részletesen foglalkozik.

1.3.1. Az agrártermelést segítő támogatások

1.3.1.1. Földalapú növénytermesztési támogatás

A jelenlegi formájában nem termékspecifikus, sárga dobozba tartozó, tehát csökkentési kötelezettség alá eső támogatásnak minősül. Ráadásul ez a támogatási forma magas összeggel terheli a nem termékspecifikus támogatásokat. 1999-ben 11149, 2000-ben 15581 millió forintot fizetett ki a költségvetés erre a jogcímre, ami a nem termékspecifikus, sárga dobozos támogatásoknak több mint 20 százalékát tette ki 1999-ben, 2000-ben pedig ez az arány a 25 százalékot is meghaladta! 2001-ben a földalapú támogatás mértéke a 2000. évi szinthez képest tovább emelkedett, 17949 millió forintra (az első tíz havi adatok alapján), ennek ellenére a nem termékspecifikus támogatásokon belüli aránya némileg csökkent, 23%-ra.

Ez a támogatás jelenlegi formájában nem javítja a hazai mezőgazdaság versenyképességét, hiszen gyakorlatilag már most is kvázi jövedelem-pótló támogatásként funkcionál. Véleményünk szerint – éppen e jellegéből adódóan – ezt a szubvenciós formát némi módosítással zöld dobozos támogatássá lehetne átalakítani (mint a termelés mennyiségéhez és mértékéhez nem kötődő támogatást),

ebben az esetben sem megszüntetni, sem összegét csökkenteni nem lenne szükséges. Ezáltal a földalapú támogatás hasonlatossá válna az USA-ban alkalmazott rendszerhez, független lenne a konkrét termeléstől (termék, vetésterület, terméseredmény), illetve, hogy egyáltalán vetnek-e, mivel az USA-ban ez a támogatás az ugar után is jár.

1.3.1.2. Biológiai alapok megőrzésének, fenntartásának és fejlesztésének támogatása

A biológiai alapok megőrzésének, fenntartásának és fejlesztésének támogatása 2001-ben még növény- és állatfajok nemesítését, génmegőrzését támogatta, ezért egyértelműen zöld dobozba tartozó támogatási forma volt.

2002-től e támogatási jogcímen belülre került az **állattenyésztési támogatás**, amely 2001-ben még önálló támogatási jogcímként szerepelt. (Az állattenyésztési támogatás 2001-ig egyértelműen nem termékspecifikus, sárga dobozos támogatásként szerepelt, bár kevésbé terhelte meg a sárga dobozunkat, mint a többi szubvenció.)

A 2002-es támogatási rendszerben történt változtatás zöld- és sárga dobozos elemeket vont össze egy jogcím alá, ezért feltétlenül javasoljuk ennek szétbontását. Nem csupán a korábbi struktúra visszaállítását javasoljuk, hanem lehetőséget látunk arra is, hogy ezt a támogatási jogcímet szét lehetne bontani állatfajok szerint, ezáltal termékspecifikus támogatássá válna. Szerencsés esetben az adott állatfajra jutó költségvetési kifizetés a "de-minimis" határ alatt marad, ezáltal mentesül a beszámítási kötelezettség alól. Mindenképpen előnyös lenne azonban, ha a nem termékspecifikus támogatások összege csökkenne, hiszen ha sikerülne ezt az összeget a mezőgazdaság bruttó termelési értékének 5%-a alatt tartani, akkor az AMS szintünk jelentősen mérséklődne.

A jogcím szétbontása természetesen azt is lehetővé tenné, hogy a zöld dobozos elemeket (állattenyésztés biológiai alapjainak támogatása, mesterséges termékenyítésért felelős hálózat működtetésének és az általuk gyűjtött adatok feldolgozásának támogatása, kanca mesterséges termékenyítésének támogatása, ENAR támogatása, ló-teljesítményvizsgálat támogatása) leválasszuk, ami tovább csökkentené az AMS szintünket.

1.3.1.3. Az agrárfinanszírozás támogatása

Az agrárfinanszírozás támogatása is magas részarányt képvisel a sárga dobozos támogatásokon belül. 1999-ben 24, 2000-ben 25, 2001-ben pedig 23 százalékot tett ki ennek a szubvenciónak az aránya a nem termékspecifikus sárga dobozos támogatásokon belül.

A jelenlegi támogatási rendszerben e jogcímen belül található **az éven belüli lejáratú hitel kamattámogatása és egyes hitelekhez nyújtott állami kezességvállalás, az éven túli lejáratú hitel kamattámogatása és egyes hitelekhez**

nyújtott garanciavállalás és a reorganizációs program, ami 2001-ben még külön jogcím volt, véleményünk szerint helyesen, hiszen ez utóbbi zöld dobozos támogatás, ezért szerencsésebb külön választani.

Bár a mezőgazdaság finanszírozási nehézségei közismertek, az agrárfinanszírozási támogatás input támogatásnak minősülve nem tekinthető WTO konformnak, éppen ezért célszerű elgondolkodni csökkentésének lehetőségein. A gazdálkodók finanszírozási problémáit például enyhíthetik a megfelelő mértékű jövedelempótló támogatások, ezáltal az agrárfinanszírozási támogatást – legalábbis részben – kiválthatják.

1.3.1.4. Nemzeti Agrárkörnyezetvédelmi Program végrehajtásának támogatása

Ez a jogcím új elem az agrárgazdasági támogatási rendszerben (bár már régóta készültek bevezetni). Korábban csupán az **ökológiai gazdálkodásra való áttérést** támogatta az agrártárca, most a NAKP keretein belül a már működő ökogazdaságok is részesülnek támogatásban. További újdonság, hogy az ökogazdálkodás csak egy része a környezetvédelmi programoknak, más kiemelt tevékenységek mellett. Mivel zöld dobozos támogatásról van szó, összege szabadon állapítható meg.

1.3.1.5. – 1.3.1.6. A szaktanácsadás és a gazdálkodás eredményességét segítő ismeretátadás támogatása. A minisztérium által alapított kutató-fejlesztő, illetve 100%-os állami tulajdonú, állami feladatokat ellátó társaságok támogatása

Ugyancsak zöld dobozos támogatási jogcímek.

1.3.1.7. – 1.3.1.8. Egyes termékek beszerzését, értékesítését, szolgáltatást nyújtó szövetkezések és egyéb gazdálkodói szervezetek támogatása

E jogcímen belül is vegyes státusú támogatási típusokkal találkozhatunk, ugyanis egyaránt fellelhető itt az alapítási költségek támogatása, illetve a már létrejött, működő TЭСZ-ek árbevétel alapján történő támogatása, ami sárga dobozos támogatásnak számít, hiszen bár egyfajta jövedelempótló-kiegészítő támogatás, ám termeléshez, a termelés mennyiségéhez kötődik, ezért nem tekinthető zöld dobozosnak.

Véleményünk szerint célszerű lenne ezt a támogatási jogcímet is kétfelé bontani, ezáltal leválaszthatóvá válna a zöld dobozba tartozó része.

1.3.1.9. – 1.3.1.10. Termelői közösségek támogatása

Egyes szakértői vélemények szerint sárga dobozos támogatásnak tekinthető termelésösztönző jellege miatt, ám úgy véljük, több érv is amellett szól, hogy inkább a zöld dobozba soroljuk. Egyrészt a támogatás célja a hátrányos szociális helyzetű, munkanélküli lakosság mezőgazdasági foglalkoztatása, másrészt a támogatást nem közvetlenül a termelő, hanem az önkormányzat kapja.

1.3.1.11. A gazdálkodás kockázatát csökkentő támogatás

Jelenleg a zöld dobozos támogatások közé sorolt szubvenció, de véleményünk szerint támadható a besorolás jogossága, hiszen ez egyfajta költséget csökkentő támogatási forma. A minimális jövedelemszintet biztosító támogatások szerepét ugyancsak a jövedelempótló vagy más, szociális jellegű támogatások tölthetnék be.

1.3.2. A piacrajutást elősegítő támogatások

Az agrármarketing, a központi termék tanács informatika, az élelmiszerbiztonsági rendszer kidolgozásának és bevezetésének támogatása, az egyes állati eredetű hulladékok ártalmatlanításának költségtámogatása, az állat- és növény-egészségügyi, valamint minőség ellenőrzési vizsgálatok költségeinek támogatása a zöld dobozba tartozik. (Igaz, az utóbbi költségtámogatások szigorú értelmezés szerint nem tekinthetők zöld dobozosnak, ám sok ország itt szerepelteti az ilyen jellegű támogatásait, ezért nem követünk el súlyos hibát, ha mi is ide soroljuk.)

Az étkezési tojás, egyes élő halak piaci helyzete stabilizálásának, a mangalica vágósertés értékesítésének támogatása ellenben termékspecifikus sárga dobozos támogatásnak minősül. Ezekre a támogatásokra érvényes, amit fentebb leírtunk: amennyiben a piaci zavarokból adódó helyzet indokolja fenntartásukat, ügyelni kell a támogatás mértékére, vagyis, lehetőleg ne haladja meg az adott termék bruttó termelési értékének 5 százalékát.

A termékminőség javítását ösztönző támogatás klasszikus termékspecifikus szubvenciókat ölel fel, nevezetesen az ipari paradicsom, fűszerpaprika, ipari vöröshagyma, ipari zöldborsó, konzervuborka, meggy és cseresznye, "gurulós" málna, csemegekukorica, étkezési burgonya, cukorrépa termék- vagy ártámogatásáról van szó. (Változás az előző évi rendszerhez képest, hogy akkor még szerepelt a támogatott termékek között a vadhús is, hiányoztak viszont a gyümölcsfélék.)

Fontos lenne, hogy az egyes termékpályára jutó támogatások elkülöníthetők legyenek, ez esetben ugyanis remény van rá hogy így a "de-minimis" küszöb alá essen az adott termék támogatása, vagyis mentesüljön a beszámítás alól. Sajnos 2001-ben ez a szétválasztás elmaradt, ezért az erre a célra kifizetett, 7 794 millió forint a nem termékspecifikus támogatások összegét terhelte.

1.3.3. Agrárgazdasági beruházások támogatása

Ez a támogatási csoport is jelentős részét képezi a nem termékspecifikus támogatásoknak. 1999-ben a beruházási támogatások összege 25275 millió forint volt, ami 45,8%-át tette ki a nem termékspecifikus támogatásoknak. A legtöbb szubvenciót a beruházási támogatásokon belül az élelmiszeripari technológiai beruházásra és gépvásárlásra fordították (12432 illetve 10881 millió forintot.) 2000-ben a beruházási támogatások összege és aránya csökkent (23832 millió forintra, illetve 39,4%-ra). A legtöbb kifizetés abban az évben a gépvásárlásra jutott (13076 millió forint), mögötte jóval elmaradva a második helyen az ültetvénytelepítés támogatása állt (5464 millió forint). A 2001. év első tíz hónapjában kiemelkedően magas összeg, 36664 millió forint jutott agrár-beruházási célokra, ami 46,7%-a volt az összes nem termékspecifikus sárga dobozos támogatásnak. A legtöbb támogatást ismét gépvásárlásra (21841 millió forint) és az ültetvénytelepítésre (9855 millió forint) adta a tárca.

A beruházási szubvenciók legnagyobb része tehát nem termékspecifikus, sárga dobozos támogatás, és mint ilyen, csökkentési kötelezettség alá esik. Ennek ellenére véleményünk szerint ezek azok a támogatási formák, melyeknek legalább az EU csatlakozásig változatlan mértékű fenntartása indokolt, hiszen fejlesztési, hatékonyságnövelési funkciójuknál fogva segítik a hazai mezőgazdaság versenyképességének javítását.

1.3.3.1. Az egyes mező-, erdő-, vadgazdálkodási, illetve halászati rendeltetésű új építési beruházások megvalósításának, valamint a meglévő épületek, építmények technológiai korszerűsítéssel is járó átalakításának, értéknövelő felújításának támogatása

Ez a támogatási jogcím is sárga dobozosnak tekinthető. Az erdő- és vadgazdálkodási építés beruházások azonban zöld dobozos támogatásnak tekinthetők, ezért célszerű lenne ezt a jogcímet kétfelé bontani.

1.3.3.2. A zöldség- és gyümölcságazat beruházásainak támogatása

Ez a támogatás is sárga dobozos, ám nagyon is szükséges szubvenció. Ez évtől e jogcímen belülre került a 2001-ben még különálló **ültetvénytelepítési támogatás**, ami azonban nem jelent problémát, tekintve, hogy mindkét támogatás a sárga dobozba tartozik. Javasolható a támogatás fenntartása a jövőben is.

1.3.3.3. Egyes élelmiszeripari beruházások támogatása

Szintén sárga dobozos támogatás.

1.3.3.4. – 1.3.3.5. – 1.3.3.6. Műszaki fejlesztés, technológiafejlesztés, K+F eszközök beszerzésének és más beruházásoknak a támogatása, nemesítést elősegítő támogatás, az agrárirányítási célokat szolgáló állami térképek készítésében részt vevő vállalkozások műszaki fejlesztésének támogatása, tangazdaságok, tanüzemek, bemutató üzemek, valamint a szakképzés és szaktanácsadás szervezeti hátterének támogatása.

Zöld dobozos támogatási jogcímek.

1.3.3.7. Új mezőgazdasági gépek, technológiai berendezések vásárlásának, pénzügyi lízingelésének támogatása

Sárga dobozos támogatás.

1.3.3.8. Mezőgazdasági gépek és technológiák vizsgálatának támogatása

Ez a támogatási jogcím az FVM Műszaki Intézetének tevékenységét támogatja, ezért egyértelműen zöld dobozos támogatás.

1.3.3.9. Fiatal agrárvállalkozók, valamint pályakezdő fiatal agrárszakemberek alkalmazásának támogatása.

Ugyancsak a zöld dobozba sorolható támogatási jogcím.

1.3.4. Öntözés-fejlesztési és meliorációs beruházások támogatása

Az öntözés-fejlesztési és meliorációs beruházások támogatását több tagország a zöld dobozos támogatások között szerepelteti, de a Megállapodás szigorú értelmezése szerint az infrastruktúrát fejlesztő szubvenciók nem tekinthetők zöld dobozos támogatásnak, ha azok a termőhelyen megvalósuló beruházásokhoz kötődnek. A jövőben, ha a zöld dobozos támogatások átvilágítására sor kerül, erre figyelmet kell fordítanunk.

1.3.5. Vízkár-elhárítási program megvalósításának támogatása

Az előbbi pontban leírtak nem vonatkoznak a vízkár-elhárítási program megvalósításának támogatására, mert ez a program döntően a közcélú vízgazdálkodási művekre vonatkozik, ezért teljes joggal szerepelhet a zöld dobozos támogatások között.

1.3.6. Az erdővédelem és az erdőgazdálkodási tevékenység támogatása

Ebben a fejezetben – mint az a címéből kiderül – kizárólag erdővédelemmel és gazdálkodással kapcsolatos támogatások találhatók, ezek egyértelműen a zöld dobozba tartoznak.

1.3.7. A termőföld minőségi védelmének, hasznosításának támogatása

A fejezet tartalmaz zöld és sárga dobozos támogatásokat egyaránt, ráadásul viszonylag nagy összeget tesz ki ez a támogatási jogcím, ezért sajnálatos, hogy a támogatás összege a kimutatásokban összevontan szerepel. (Az eddigi gyakorlat szerint ezt a támogatási jogcímet a zöld dobozos támogatások között szerepeltettük.)

1.3.7.1. A termőföld rendeltetészerű hasznosításra alkalmassá tételével összefüggő feladatok végrehajtásának támogatása

Ebben a támogatási alfejezetben is fellelhetünk zöld és sárga dobozba tartalmazó elemeket. A művelés alatt nem álló, nem természetvédelmi oltalom alatt álló földek mezőgazdasági hasznosításának elősegítését célul tűző pontok például termelésnövelő voltak miatt egyértelműen sárga dobozos támogatásnak minősülnek. A selejtezésre kerülő ültetvények felszámolása, a birtok-összevonási célú önkéntes fölcseréle bonyolítása és a termőföldek megközelítését szolgáló utak fenntartása ellenben zöld dobozos támogatási típusok. Célszerű lenne éppen ezért a sárga és zöld dobozos támogatási elemek egyértelmű szétválasztása, valamint a sárga dobozba tartozó támogatások jövőbeli létjogosultságának megvitatása.

1.3.7.2. – 1.3.7.3. A termőföld mennyiségi és minőségi védelmével összefüggő kutatások támogatása, az agrárágazattal összefüggő távérzékelési feladatok támogatása

Ezek a támogatások a kutatás témakörébe tartoznak, tehát zöld dobozos támogatásnak minősülnek.

1.3.7.4. – 1.3.7.5. Birtok-összevonási célú termőföldvásárlás támogatása, illetve a tulajdoni, használati viszonyok földvédelmi célú rendezéséhez szükséges ingatlan-nyilvántartási háttér megerősítésének támogatása

Ezek a szubvenciók is a zöld dobozba tartoznak, mint strukturális átalakulást szolgáló támogatás, illetve mint infrastrukturális szolgáltatás.

1.3.8. Állattenyésztési, tenyésztésszervezési feladatok támogatása

Ez a fejezet zöld dobozos támogatási típusokat tartalmaz. (Állatazonosítási, nyilvántartási, törzskönyvezési feladatok, szaporítóanyagok beszerzése, hazai és nemzetközi kiállításokon való részvétel, tenyésztés-szervezési feladatok támogatása.)

1.3.9. Halgazdálkodási tevékenységek támogatása

Ebben a támogatási fejezetben döntően zöld dobozos támogatási elemek vannak jelen (természetesvízi halállomány védelme, élőhelyek javítása, halgazdálkodással összefüggő kutatási és ismeretterjesztő tevékenység támogatása stb.). Eddigi notifikációinkban mégis a sárga dobozos támogatások között szerepeltettük, vélelmezhetően amiatt, hogy a támogatási jogcímelek között a természetesvízi halállomány fejlesztése is szerepel.

1.3.10. Vadgazdálkodási tevékenységek támogatása

A természetvédelemmel, erdészeti feladatokkal összefüggő tevékenységek támogatása tartozik ide, ezért zöld dobozba sorolható ez a támogatási fejezet.

1.3.11. Agrárgazdasági célok megvalósításához kapcsolódó feladatok támogatása

Ebbe a fejezetbe is kizárólag zöld dobozos támogatási típusok tartoznak, mint például a farmgyakornok-képzés és külföldi tapasztalatszerzés támogatása, az agrárinformatika támogatása, valamint a Magyarországon nem honos kártevők elleni védekezés és a növény-egészségügyi járványelhárítás keretében elrendelt közérdekű védekezés költségeihez nyújtott támogatás

1.3.12. Családi gazdálkodó támogatása

A rendelet utolsó fejezete más jogszabályokra utalva említi meg a családi gazdaságok támogatásának lehetőségét.

A családi gazdaságok támogatását részletesen a 326/2001 (XII. 30.) és a 317/2001. (XII. 29.) Kormányrendelet szabályozza. Az előbbi rendelet határozza meg a családi gazdaságok létrehozásának és nyilvántartásának feltételeit, valamint tartalmazza a családi gazdaságok támogatásának általános feltételeit. A rendelet szerint a családi gazdálkodók az általános agrártámogatási rendszerben meghatározott mértéken felüli fejlesztési (gépvásárlási, építési, ültetvénytelepítési) beruházási támogatásra és kiegészítő földalapú növénytermesztési támogatásra jogosultak.

További kedvezményt jelent a 317. sz. rendeletben részletesen szabályozott kamattámogatás valamint a gazdálkodó családtagjai számára elérhető személyi jövedelemadó kedvezmény.

A Mezőgazdasági Megállapodás értelmében sajnos a családi gazdaságokat érintő összes támogatási forma sárga dobozos szubvenciónak minősül.

1.3.13. Egyéb rendeletekben szabályozott agrártámogatások

Az egyéb agrártámogatási rendeleteket két csoportba sorolhatjuk. Az első csoportba a garantált árak meghirdetéséről szóló FVM rendeletek tartoznak, melyek a piaci ártámogatáson keresztül hatnak az AMS szintjére.

Mint azt már korábban is megfogalmaztuk, a garantált árak meghirdetésekor – a piaci ártámogatás számítási módszere miatt – a megfelelő jogosultsági kör (kvóta) meghatározására kell különös figyelmet fordítani. Az AMS érték elemzése során már bemutattuk, hogy a piaci ártámogatás az utóbbi években elég jelentős részarányt képviselt a Belső Támogatottsági Mutatókon belül, noha tényleges garantált áras felvásárlás jórészt nem is fordult elő.

A másik csoportot a különböző termékspecifikus támogatások alkotják, melyek részben ad-hoc jellegű intervenciók beavatkozásokat, részben minőségi (lényegében ár-) támogatásokat jelentenek.

Ezek a termékspecifikus támogatások is a sárga dobozba tartoznak, igaz, kedvező esetben az adott termékpályára kifizetett támogatások összege a „de-minimis” határ alá eshet, vagyis nem kell beszámítani az AMS-be. Ennek ellenére azt kell megállapítanunk, hogy ezek a támogatások WTO szempontból egyáltalán nem elfogadottak, ráadásul az agrárszabályozás célját sem képesek maradéktalanul megvalósítani, mivel az eseti beavatkozási jellegükből következően nem jelentenek kiszámítható bevételt az agrártermelők részére.

Összefoglalásként megállapíthatjuk, hogy a jelenlegi magyar agrártámogatási rendszer még mindig nem teszi lehetővé a WTO megállapodás által nyújtott lehetőségek kihasználását.

Számos jogcímbelembe ösztömosódnak a zöld- illetve sárga dobozba tartozó elemek (e tekintetben az agrártámogatási rendszer romlott az előző évekhez viszonyítva), a sárga dobozos támogatások aránya túl magas, még mindig nem valósult meg azok hatékony helyettesítése zöld dobozos támogatási jogcímekekkel, noha üdvözlendő módon jelentős, új zöld dobozos támogatási jogcímekek is megjelentek (mint például a NAKP).

Nem használjuk ki megfelelően a „de-minimis” szabály lehetőségeit sem, a garantált árak meghirdetésekor sem történt meg a jogosult termékkör megfelelő behatárolása.

Az AMS számszaki elemzéséből kiderül, hogy amennyiben valorizációra és a piaci ártámogatások tekintetében megfelelő árfolyam-korrekcióra lehetőségünk lesz, a kötelezettségeink betarthatóak és várhatóan a közeljövőben is betarthatóak lesznek. Az új tárgyalási forduló során felvetődött esetleges változások közül azonban nem egy kedvezőtlenül érintheti ezt a tényt. A „de-minimis” szint mérséklése, a zöld dobozos támogatások kritériumának szigorítása, az AMS szint radikális csökkentése, az ártámogatások mozgásterének szűkítése komoly nehézség elé állíthatja a hazai agrártámogatási rendszert, ezért célszerű lenne a fokozatos felkészülés a lehetséges jövőbeli feltételekre.

Végezetül megjegyezzük, hogy **előfordulhat, mire a tárgyalás sorozat lezárul, EU csatlakozásunk is befejeződik.** Az EU javaslatának elkészítésekor már számolt az új tagok felvételével, tárgyalási pozíciója ezzel összhangban áll. A direkt területalapú támogatások növekedése nem jelent gondot, mert az a kék dobozos támogatások között szerepel, amit az EU továbbra is fenn szeretne tartani. Az egyéb, nemzeti szintű támogatások, melyek esetlegesen sárga dobozba tartoznak, az Unió szakértői szerint előreláthatólag nem növelik meg olyan mértékben az EU AMS szintjét, hogy az problémát okozhatna.

1.4. A zöld dobozos támogatások súlyának növelése a magyar támogatási rendszerben

Jelen pont az előbbiektől eltérő rendszerben, külön foglalkozik a zöld dobozos támogatásokkal, időbeli (2001-2002) és nemzetközi összehasonlítás formájában, és ezek alapján tesz javaslatokat a zöld dobozos támogatások súlyának növelésére a magyar agrártámogatási rendszerben.

1.4.1. A támogatási rendszer zöld dobozos elemei

A magyar támogatási rendszerben közel 100 jogcím alapján kaphatnak támogatást az arra jogosultak. Ebből szám szerint viszonylag magas, csaknem 50 azon jogcímek száma, amelyek a zöld dobozos támogatások körébe sorolhatók. Más a helyzet azonban, ha a költségek megoszlását nézzük a sárga és zöld dobozos besorolás szerint. Kürthy Gyöngyi számításai⁴ szerint 2001-ben **az összes támogatásnak 32 százaléka volt zöld dobozusként kifizethető**, a többi, 68 százalék sárga dobozos támogatásként került a gazdálkodókhöz. Azt is meg kell jegyeznünk azonban, hogy a mentesített támogatások aránya növekvő, az 2001. évi 32 százalékkal szemben 1999-ben csak 27,5 százalék volt.

A nemzetközi gyakorlatban az egyes országok, országcsoportok szélsőségesen megoszlának aszerint, hogy támogatásaik mekkora hányada tartozik a zöld dobozos szubvenciók körébe. Vannak olyan államok, amelyek támogatási rendszerében a zöld doboz aránya eléri vagy meg is haladja a 85 százalékot: az USA, Lengyelország, Ausztrália, Brazília, Chile, Indonézia, Pakisztán, Paraguay és Új-Zéland tartoznak ide. Ugyanakkor **az Európai Unióban mindössze 22 százalék a zöld dobozos támogatások aránya**. Meg kell jegyezni azonban, hogy a zöld dobozba való besorolás megfelelését a WTO eddig még nem vizsgálta. Nem biztos, hogy a magas százalékarányt elért országok mindegyikében valóban megfelel a zöld dobozos támogatások besorolása azoknak a szigorú követelményeknek, amit az 1994. évi GATT/WTO Megállapodás 2. melléklete előír.

A 2001. és 2002. évi támogatási rendszer jogcímeit besoroltuk aszerint, hogy melyek felelnek meg a zöld doboz ismérveinek. Ezt a besorolást tartalmazza a 3. és a 4. táblázat.

Az egyes jogcímek döntő többségének kategorizálása nem okozott problémát, mert azok kétséget kizárólag megfelelnek a Megállapodás 2. melléklete kívánalmainak. Van azonban néhány olyan jogcím, amely zöld doboznak való megfelelése nem egyértelmű. Ezekben az esetekben a nemzetközi gyakorlatot vettük alapul a besoroláshoz.

⁴ Lásd. 1. fejezet

A zöld doboz ismérveinek való megfelelés kételye merült fel például

- a **biológiai alapok** megőrzésének, fenntartásának és fejlesztésének c. támogatási jogcím környezetvédelmi támogatáshoz történő besorolásakor, mert az szolgálhatja a termelés növelését is, és ekkor már nem fér bele a zöld dobozba. A zöld dobozos támogatásokat notifikáló országoknak azonban csaknem mindegyike ide sorolta a természeti erőforrások megőrzését, amibe véleményünk szerint a biológiai alapok fenntartása besorolható.
- a gazdálkodás kockázatát csökkentő magyar támogatási jogcím lényegében **biztosítási támogatás**. Az Unió és néhány más ország a biztosítási díjhoz való hozzájárulást sorolja ebbe a „jövedelembiztosítás, biztonsági háló” tartalmú zöld dobozos kategóriába, ezen az alapon soroltuk mi is ide ezt a támogatási formát.
- kétségbe vonható az **öntözési beruházások** támogatásának a zöld dobozba (infrastrukturális beruházások) való besorolása is, mert az megvalósulása esetén a termelés növelését is szolgálhatja. A WTO-nak 2000-ben jelentő 35 országból 27 ország sorolta az öntözési beruházásokat ezen jogcím alá, és vannak olyan országok, amelyek magát az öntözési tevékenység támogatását is a zöld dobozos támogatások közé sorolták (Brazília, Chile, Kanada, Venezuela). Ez utóbbi támogatás azonban inkább az input támogatások közé tartozik.

3. táblázat

**A magyar agrárgazdasági támogatási rendszer zöld dobozos jogcímei
2001-ben**

WTO zölddobozos kategóriák	Magyar támogatási jogcímek*
2. Általános szolgáltatások	
2/a Kutatás	II/F. Minisztérium által alapított kutató-fejlesztő... társaságok támogatása II/A/2.2. Műszaki fejlesztés, K+F eszközök beszerzésének támogatása V/2. A termőföld mennyiségi és minőségi védelmével összefüggő kutatások támogatása
2/b Kártevő és megbetegedések elleni védekezés	II/L/1.2. Állatállomány betegségektől való mentesítéséhez igényelhető támogatás II/L/1.3. Állatbetegségek megelőzési költségének és állatgyógyszer vásárlások támogatása IX/B. Magyarországon még meg nem honosodott károsítók elleni védelem, növényegészségügyi járványelhárítás
2/c Képzési szolgáltatások	III/A/2.4. Tangazdaságok, tanüzemek támogatása
2/d Továbbképzés és tanácsadó szolgáltatások, információáramlás	II/A/2.10. ENAR támogatása II/E. A szaktanácsadás és a gazdálkodás eredményességét segítő ismeret átadás támogatása II/K/2 A központi és terméktanácsai informatika támogatása V/3. A távérzékelési feladatok támogatása V/5. A földingatlan nyilvántartási háttér támogatása IX/ A. Agrárinformatika, farm és egyéb szakmai gyakorlatok támogatása
2/e Ellenőrzési szolgáltatások (egészségügyi, biztonsági és szabványosítási)	II/K/3. Élelmiszerbiztonsági rendszer kidolgozásának és bevezetésének támogatása II/K/5. Állati eredetű hulladék ártalmatlanítása II/L/1.1. Állatorvosi és élelmiszerhigiéniai vizsgálatok költségtámogatása II/L/2. Állat- és növény-egészségügyi valamint minőségi vizsgálatok költségeinek támogatása II/L/3. Élelmiszerminőség vizsgálatok támogatása
2/f Marketing- és reklám szolgáltatások	II/K/1. Közösségi agrármarketing támogatása II/K/7. Piacrajutási információs rendszerek működtetése II/G. TЭСZ-ek és együttműködést segítő szervezetek megalakulásának támogatása
2/g Infrastrukturális szolgáltatások	III/C Öntözésfejlesztési beruházások támogatása III/P. Mezőgazdasági célú vízgazdálkodás támogatása

3. táblázat folytatása

WTO zölddobozos kategóriák	Magyar támogatási jogcímek*
3. Biztonsági állami készletezés	
4. Belföldi élelmiszersegély	Iskolatej program (1/2000 FVM rendelet)
5. Termelőknek nyújtott közvetlen kifizetések	Besorolási ismérveket sorol fel a 6.-13. kategóriákhoz
6. A termelés mennyiségével és értékével nem arányos támogatás	
7. Jövedelembiztosítás, biztonsági háló	II/J. A gazdálkodás kockázatát csökkentő támogatás
8. A természeti katasztrófák enyhítése	III/E Vízkárelhárítási program megvalósításának támogatása
9. Mezőgazdasági termelésből történő kivonulás és nyugdíj	-
10. Erőforrás kivonás strukturális alkalmazkodással	-
11. Strukturális alkalmazkodást segítő beruházási segély	II/B/3. Reorganizációs program támogatása II/H. Fiatal agrárvállalkozók, valamint pályakezdő fiatal agrárszakemberek alkalmazásának támogatása V/4. Birtok-összevonási célú termőföld vásárlás támogatása 30/2000. Mezőgazdasági termelők hitelkonstrukciója és gazdahitel program
12. Környezetvédelmi programok	II/A/2.3. Méhészet támogatása II/C. Biológiai alapok megőrzésének, fenntartásának, fejlesztésének támogatása II/D. Az ökológiai gazdálkodásra való áttérés valamint agrár-környezetvédelmi tájközpontok kialakításának támogatása III/D. Meliorációs beruházások támogatása IV. Az erdővédelem és az erdőgazdálkodási tevékenység támogatása VIII. Vadgazdálkodási tevékenységek támogatása 17/2000. Mezőőri szolgálat
13. Regionális támogatási programok	A területfejlesztési célelőirányzat felhasználásának részletes szabályai 89/2001. Korm. r.

* A jogcímek forrása a 15/2001. FVM rendelet az agrárgazdasági célok 2001. évi költségvetési támogatásáról. Az ettől eltérő forrást külön jelöljük

Forrás: WTO Megállapodás 2. sz. melléklet és FVM rendeletek alapján saját besorolás

4. táblázat

**A magyar agrárgazdasági támogatási rendszer zölddobozos jogcímei
2002-ben**

WTO zölddobozos kategóriák	Magyar támogatási jogcímek*
2. Általános szolgáltatások	
2/a Kutatás	I/7. Minisztérium által alapított kutató-fejlesztő... társaságok támogatása III/4. Műszaki fejlesztés, K+F eszközök beszerzésének támogatása VII/2. A termőföld mennyiségi és minőségi védelmével összefüggő kutatások támogatása
2/b Kártevő és megbetegedések elleni védekezés	IX/3. Magyarországon még meg nem honosodott károsítók elleni védelem, növényegészségügyi járványelhárítás XI/4. BSE megelőző, elhárító intézkedések
2/c Képzési szolgáltatások	III/6. Tangazdaságok, tanüzemek támogatása
2/d Továbbképzés és tanácsadó szolgáltatások, információáramlás	I/6. A szaktanácsadás és a gazdálkodás eredményességét segítő ismeret átadás támogatása II/3. A központi és terméktanácsai informatika támogatása III/8. Mg-i gépek és technológiák vizsgálatának támogatása VII/3. A távérzékelési feladatok támogatása VII/5. A földingatlan nyilvántartási háttér támogatása IX/1. Agrárinformatika támogatása IX/2. Farm és egyéb szakmai gyakorlatok támogatása
2/e Ellenőrzési szolgáltatások (egészségügyi, biztonsági és szabványosítási)	II/3. Élelmiszerbiztonsági rendszer kidolgozásának és bevezetésének támogatása II/3. Állati eredetű hulladék ártalmatlanítása II/3. Állat- és növény-egészségügyi valamint minőségi vizsgálatok költségeinek támogatása II/3. Élelmiszerminőség vizsgálatok támogatása
2/f Marketing- és reklám szolgáltatások	II/3. Közösségi agrármarketing támogatása
2/g Infrastrukturális szolgáltatások	III/C Öntözésfejlesztési beruházások támogatása XIII. Agrárlogisztika támogatása
3. Biztonsági állami készletezés	
4. Belföldi élelmiszersegély	
5. Termelőknek nyújtott közvetlen kifizetések	Besorolási ismérveket sorol fel a 6.-13. kategóriákhoz
6. A termelés mennyiségével és értékével nem arányos támogatás	

4. táblázat folytatása

WTO zölddobozos kategóriák	Magyar támogatási jogcímek*
7. Jövedelembiztosítás, biztonsági háló	I/11. A gazdálkodás kockázatát csökkentő támogatás
8. A természeti katasztrófák enyhítése	V. Vízkárelhárítási program megvalósításának támogatása
9. Mezőgazdasági termelésből történő kivonulás és nyugdíj	-
10. Erőforrás kivonás strukturális alkalmazkodással	-
11. Strukturális alkalmazkodást segítő beruházási segély	III/9. Fiatal agrár vállalkozók, valamint pályakezdő fiatal agrárszakemberek alkalmazásának támogatása VII/4. Birtok-összevonási célú termőföld vásárlás támogatása
12. Környezetvédelmi programok	I/2. Biológiai alapok megőrzésének, fenntartásának, fejlesztésének támogatása I/5. Nemzeti Agrárkörnyezetvédelmi Program végrehajtásának támogatása VI. 1-5. Az erdővédelem és az erdőgazdálkodási tevékenység támogatása X. 1-4. Vadgazdálkodási tevékenységek támogatása II/10. Mezőőri szolgálat
13. Regionális támogatási programok	A területfejlesztési célelőirányzat felhasználásának részletes szabályai 89/2001. Korm. r. (2002-re is érvényes)

* A jogcímek forrása a 215/2001. (XI. 17) Korm. rendelet az agrárgazdasági célok 2002. évi költségvetési támogatásáról. Az ettől eltérő forrást külön jelöljük.

Forrás: WTO Megállapodás 2. sz. melléklet és Korm. rendeletek alapján saját besorolás

A támogatási jogcímek csökkentésének régóta hangoztatott kívánalma 2002-ben olyan támogatási jogcím összevonásokat eredményezett, amely eredményeként zöld-sárga vegyes jogcímek jöttek létre, keveredést okozva és egyben csökkentve a zöld dobozba tartozó szubvenciókat. A biológiai alapok támogatását összevonták az állattenyésztési támogatással. Ez utóbbi jogcím döntő része a termelés növelésére ösztönöz (pl. szarvasmarha tenyészanyag, baromfi szülőpár, szaporítóanyag támogatása), ezért a sárga dobozos támogatások közé tartozik. Az egyes termékek beszerzését, értékesítését, szolgáltatást nyújtó szövetkezetek támogatási jogcímét a mentesség szempontjából két részre kellene bontani. Külön aljogcímbe kellene sorolni a megalapítás, és külön aljogcímbe a működtetés szubvencionálását. Míg az előbbi a zöld dobozos támogatások közé sorolandó, addig az utóbbi a termeléshez kapcsolódva a sárga dobozos támogatások közé tartozik. A beruházási támogatások közül le kellene választani az erdő és vízgazdálkodási beruházásokat, mert azok a zöld dobozos környezetvédelmi beruházásokhoz lennének sorolhatók.

1.4.2. Néhány lehetőség a sárga dobozos támogatások zöld dobozossá alakítására

A sárga dobozos támogatási formák gondos átvizsgálása után is csak csekély lehetőséget látunk arra, hogy az ilyen szubvenciók jellegük és céljuk megmaradása mellett zöld dobozossá legyenek átalakíthatók. A sárga dobozos támogatások döntő része a termelés típusához kötődik, és/vagy célja a termelés növelése, a termelési tényezők olcsóbbá tétele vagy a termelést növelő beruházások létrehozása.

A sárga dobozos támogatások egyik jelentős tétele a **földalapú növénytermelési szubvenció**, ami az EU-ban a kék dobozos támogatások közé tartozik. Ez a támogatási forma abban az esetben felelhetne meg a zöld dobozos kritériumnak, ha nem kapcsolódna a növénytermeléshez, csak – a jogszabályban már amúgy is meglévő – azon kitételhez, hogy az előző évi összes árbevételben a mezőgazdasági tevékenységből származó árbevétel érje el az ötven százalékot. Ebben az esetben azonban a földet birtokló állattenyésztéssel foglalkozó termelők is részesülhetnének belőle. A zöld dobozos ismérvek 6. pontjához (a termelés mennyiségével és értékével nem arányos támogatás) lenne besorolható ez a támogatási forma.

Gondos mérlegelés után úgy véljük, hogy az **állattenyésztési támogatás** nem alakítható át zöld dobozos szubvencióvá azért, mert a termelés típusához kapcsolódik és mert a támogatás megszerzésének kritériuma, hogy tartási és szintentartási kötelezettséget ír elő az állattartók számára. Ha ezeket a zöld dobozba nem illő kritériumokat a támogatás megszerzhetőségéből elhagynánk, a támogatás eredeti célját, a tenyésztés fejlesztését elvesztené és parttalanná válna.

Lehetőséget látunk viszont arra, hogy a **kamattámogatás** (az agrárfinanszírozás támogatása) egy részét zöld dobozos támogatássá lehessen alakítani. Az éven belüli hitelek kamattámogatása két részből áll: a folyó termelés támogatása és az elemi csapással sújtott termelés támogatása. Ha ez utóbbit leválasztanánk az agrárfinanszírozás támogatásáról (ami korábban önálló támogatási jogcím is volt!) és önálló jogcímen kerülne kihirdetésre, az beilleszthető lenne a zöld dobozos támogatások 8. ismérévébe, ami a természeti katasztrófák enyhítésére szolgál.

Amennyiben az **állattenyésztési, tenyésztésszervezési feladatok** támogatása jogcímből kikerülne a csúcsgenetikát képviselő import apaállat és szaporítóanyag beszerzése aljogcím, ami véleményünk szerint a termeléshez kapcsolódik és ezért sárga dobozos támogatás, a többi aljogcím (nyilvántartás, információ, teljesítményvizsgálat, kiállítások, szakmai találkozók, projektek támogatása) besorolható lenne a zöld dobozos támogatások közé, döntően a szolgáltatásokhoz.

Sokkal nagyobb lehetőségünk lenne a sárga dobozos támogatások mentesítésére, ha a WTO elfogadná a **CEFTA paper** alapján született beadványt, amit 2000. novemberében nyújtott be Magyarország, 12 ország támogatásával. Ebben a beadványban olyan rendelkezések beiktatását javasolják az országok az új

Mezőgazdasági Megállapodásba, amelyek a beruházási támogatásokat és a mezőgazdaságban rendelkezésre álló termelési tényezők támogatását, a finanszírozási költségek csökkentésére irányuló kamattámogatást, valamint az adósságvisszafizetésre irányuló támogatásokat kivonná a belső támogatáscsökkentési kötelezettség vállalás alól. Javasolják a „de minimis” küszöbszint felemelését is.

Ha ezt a beadványt a WTO elfogadná, akkor számos, nagy összegű sárga dobozos támogatást lehetne felmenteni az ilyen besorolás alól és kvázi zöld dobozossá tenni őket. Ennek tükrében már nem minősülne sárga dobozos támogatásnak az agrárfinanszírozás szubvenciója (mintegy 16 milliárd Ft), a gazdahitel program, a beruházások támogatása (25 milliárd Ft) és az állattenyésztés támogatása sem.

1.4.3. Javaslatok a zöld dobozos támogatások súlyának növelésére

E pont elején már említettük, hogy jogcím alapján a különféle támogatások több mint 50 százaléka a zöld dobozos kategóriába tartozik, tehát **nem elsősorban a támogatások számának növelése a cél, hanem a mentesített támogatások súlyának a növelése**. Javaslatunk egy részét már a fentiekben megfogalmaztuk, amikor néhány sárga dobozos támogatás mentesített támogatássá való átalakítására tettünk indítványt.

A zöld dobozos támogatások súlyának növelését azért is fontosak ítéljük, mert az ilyen támogatások többsége jól illeszkedik az agrárgazdasági célokhoz és elősegíti a mezőgazdaság és a vidék fejlődését. Ilyen célok a szolgáltatások széles körének fejlesztése, a strukturális alkalmazkodás, az infrastruktúra, a környezetvédelem, egyes elmaradt régiók fejlesztése és a katasztrófaenyhítés. A magyar támogatási rendszerben a zöld doboz erősítését célzó javaslatunk három csoportba sorolható: új támogatási jogcímek, meglévő támogatási jogcímek egy részénél teljes költségtérítés és egyes támogatási formák értékének növelése.

1. Új támogatási jogcímek:

- a belföldi élelmiszersegélyben részesülők körének bővítése. Bevezetése előtt vizsgálatot igényel, hogy ki legyen a megcélzott réteg (pl. iskolások étkeztetése vagy alacsony jövedelműek) és hogy milyen formában kapják (élelmiszerjegy, iskolai étkeztetést ellátó szervezetek stb.),
- a nem biztosítható mezőgazdasági károk enyhítésének kiterjesztése az állattartókra a takarmánynövényekben esett rendkívüli károk kompenzálására,
- pilot (minta) és demonstrációs központok létesítése a családi gazdaságok ismeretanyagának fejlesztésére,
- termékgarancia és földrajzi eredetvédelem igazolásához szükséges infrastrukturális háttér kiépítése,
- címkézés, áru- és eredet-megjelölés költségeinek támogatása,
- integrált minőségbiztosítási rendszerek bevezetésének támogatása a baromfi, a sertés és a kertészeti ágazatokban.

2. **A már jelenleg is érvényben lévő állat- és növény-egészségügyi, valamint minősítési költségek részleges támogatása helyett teljes költségtérítést javasolunk.** Ez azt jelentené, hogy az ezzel foglalkozó intézmények állami szervként, vagy állami tulajdonban lévő közhasznú társaságként működnének. Ezzel a megoldással a minőségi ártámogatás egy részét is ki lehetne váltani. Az alábbi támogatási címek sorolhatók ide:
- állatorvosi, prevenciós és állatgyógyszer költségek támogatásának növelése a teljes költségtérítésig (a jelenlegi támogatás a teljes költség 35-40 százalékát fedezi)
 - az állati hulladék szállításának, szelektív tárolásának és ártalmatlanításának költségtérítése (ÁTEV)
 - növény-egészségügyi vizsgálatok költségeinek megtérítése
 - szalmonella fertőzés és Aujeszky kór elleni védekezés támogatása.
3. A zöld dobozos **támogatások értékének növelését** a következő céloknál látjuk indokoltnak:
- kutatás, képzés, ismeretanyag átadás
 - szaktanácsadás
 - TÉSZ-ek
 - öntözésfejlesztési beruházások és öntözés
 - infrastrukturális fejlesztés
 - környezetvédelem
 - regionális fejlesztések.

A fenti célok az Unió támogatási terveiben is kiemelt szerepet kaptak és várhatóan a WTO tárgyalásokon is központi helyen fognak szerepelni.

2. A magyar vidékfejlesztési támogatások az új WTO megállapodással összefüggésben

A vidékfejlesztés kérdését az alábbiakban abból az aspektusból vizsgáljuk, hogy a jelenlegi és az elkövetkező évekre tervezett magyar vidékfejlesztési támogatási rendszer hogyan illeszkedik a WTO-ban vállalt kötelezettségeinkhez, illetve, hogy e támogatási rendszert lehet-e, kell-e módosítani ezzel összefüggésben.

2.1. A 2001-es vidékfejlesztési támogatási rendszer áttekintése

Az agrártárca 2001. évi költségvetésének három eleme hozható kapcsolatba a vidékfejlesztési támogatásokkal, ezek:

- vidékfejlesztési célfeladatok támogatással fedezett kiadásai (más szóval: vidékfejlesztési célelőirányzat, VFC),
- területfejlesztési célfeladatok állami támogatással fedezett kiadásai (területfejlesztési célelőirányzat, TFC),
- az agrárgazdasági célok támogatásának azon jogcímei (például bizonyos erdészeti-, beruházási- támogatások, fiatal gazdálkodók támogatása), melyek megfelelnek az Európai Unióban a „vidékfejlesztés” címszó alatt folyósított támogatásoknak.

A területfejlesztési- és a vidékfejlesztési célelőirányzatok felhasználásáról jogszabályok rendelkeznek – ezeket vázlatosan áttekintjük –, az agrárgazdasági célok támogatásait, azokat is, melyek az EU-ban vidékfejlesztési támogatásként jelennek meg, a tanulmány 1.3. fejezete értékeli.

A területfejlesztési célelőirányzat felhasználásának áttekintése azért indokolt mert – mint majd látni fogjuk – céljai között a vidékfejlesztési célelőirányzathoz céljaihoz igen hasonló célokkal is találkozhatunk. Egyébként a VFC 2001-ben közel 2 milliárd forint értékben támogatott mezőgazdasághoz kapcsolódó munkahelyteremtő- és megtartó, infrastruktúra-, falusi turizmus- és hasonló célokhoz kötődő fejlesztéseket.

A 2001-ben érvényes VFC és TFC támogatások tekintetében a következő jogszabályokat tekintettük át:

- 32/ 1998. (II. 25.) Korm. r. A területi kiegyenlítést szolgáló fejlesztési célú támogatások felhasználásának részletes szabályairól
- 89/2001. (VI. 15.) Korm. r. A területfejlesztési célelőirányzat felhasználásának részletes szabályairól
- 90/2001. (VI. 15.) Korm. r. A 2001. évi területfejlesztési célelőirányzat régiók és megyék, valamint a területi kiegyenlítést szolgáló fejlesztési célú támogatások megyék közti felosztásáról
- 91/2001. (VI. 15.) Korm. r. A területfejlesztés kedvezményezett térségeinek jegyzékéről

- 92/2001. (VI. 15.) Korm. r. A területi kiegyenlítést szolgáló fejlesztési célú támogatások felhasználásának részletes szabályairól szóló 32/1998. (II. 25.) Korm. rendelet módosításáról
- 104/2001. (VI. 21.) Korm. r. A vidékfejlesztési célelőirányzat felhasználásának általános szabályairól.

A felsorolt rendeletek közül a tárgyunk szempontjából legfontosabb a 89/2001. sz. rendelet, amely az alábbi célok támogatásáról rendelkezik:

- Megyei pályázati rendszerben
munkahelyteremtő beruházások
ipari területek és inkubátorházak létesítése
térségi fejlesztési programok
infrastrukturális beruházások (halastó kiépítését szolgáló vízi építmény, hírközlés, informatika, hulladékelhelyezés)
humán erőforrás fejlesztése (oktatás, szakipari képzés, munkanélküliek reintegrációja, egészségi állapot megőrzése)
falusi idegenforgalom
roma programok
megyei, kistérségi területfejlesztési programok megvalósítását szolgáló fejlesztések.
- Központi pályázati rendszerben
az ország gazdaságilag leghátrányosabb helyzetben lévő 9 kistérsége fejlesztési programjainak megvalósítása
a gazdaságtalan szénbányák felszámolásából adódó társadalmi problémák kezelése
agrártermékek nem élelmiszercélú felhasználásával összefüggő fejlesztések
más központi pályázati rendszerrel közösen támogatott fejlesztések
külföldi működő tőke bevonásával összefüggő beruházások.

Fenti célok megvalósításához a pályázóknak saját forrásokkal is kell rendelkezniük, ugyanis a támogatás mértéke – célonként eltérően – az elismerhető költségek 30-70%-a.

A 91/2001. sz. rendelet felsorolja azokat a kritériumokat, melyek alapján valamely kistérség kedvezményezett lehet, a rendelet 1. sz. melléklete pedig megnevezi a kedvezményezett kistérségeket térségtípusonként, ezek: a társadalmi-gazdasági szempontból elmaradott-, ipari szerkezetátalakítás és a vidékfejlesztési térségek. A 32/1998. sz. rendelet (módosítva a 92/2001. sz. rendelettel) a területi kiegyenlítés, mint vezérelv alapján az alábbi támogatható célokat fogalmazza meg:

- termelő infrastruktúra kiépítése
- termelő infrastruktúra felújítása, fejlesztése
- felszíni vízelvezető rendszerek kiépítése, felújítása, holtágak rehabilitációja
- ipari területek előkészítése
- a címzett és céltámogatásban részesülő humán erőforrás fejlesztések

- a turizmushoz, a környezet- és természetvédelemhez, valamint a szociális foglalkoztatáshoz kapcsolódó önkormányzati fejlesztések
- önkormányzati tulajdonú és alapfeladataihoz kapcsolódó intézmények beruházásai
- településrendezési tervek készítése.

A 104/2001. sz. rendelet 1. sz. melléklete a vidékfejlesztés keretében támogatható célokat az alábbi fejezetekbe foglalja:

- ökológiai alapú komplex gazdasági fejlesztési programok támogatása
- falusi és agroturizmus fejlesztésének támogatása
- hagyományos kézműipari kismesterségek támogatása
- helyi jellegzetességű, tájspecifikus mezőgazdasági tevékenységek, és ezekre épülő élelmiszer-feldolgozás és értékesítés támogatása
- nem élelmiszercélú helyi természetes alapanyagok hasznosításának, feldolgozásának és értékesítésének támogatása (takarmány kivételével)
- falvak megújítását, a vidék szellemi, tárgyi örökségének védelmét és megőrzését segítő programok támogatása
- a vidéki infrastruktúra fejlesztésének támogatása.

A WTO Mezőgazdasági Megállapodásának 2. Melléklete a belső támogatás csökkentési kötelezettségek alóli mentesítés alapját részletezi, azaz a zöld doboz definícióját adja. Ennek 13. pontja a „Regionális támogatási programok részét képező kifizetések” címszó alatt a következőket sorolja fel:

- az ilyen fajta kifizetésekre való jogosultságot a hátrányos helyzetű régiókban működő termelőkre kell korlátozni. Minden ilyen régióknak világosan kijelölt összefüggő földrajzi területet kell alkotnia, amely meghatározható gazdasági és közigazgatási identitással rendelkezik, és amely a törvény vagy más rendelkezés által világosan megjelölt, a régió nehézségeinek az átmeneti jellegesen túlmutató körülményekből való származását mutató, semleges és objektív ismérvek alapján hátrányosnak minősül
- az ilyen fajta kifizetések összege egyik évben sem kapcsolódhat vagy alapulhat a termelő által a bázisidőszak utáni bármely évben választott termelés típusán vagy mennyiségén (beleértve az állatállományt), eltekintve a termelés csökkentésére vonatkozó előírásoktól
- az ilyen fajta kifizetések összege egyik évben sem kapcsolódhat vagy alapulhat a bázisidőszak utáni bármely évben választott termelésre vonatkozó hazai vagy nemzetközi áron
- a kifizetéseknek csak az arra jogosult területek termelői, de az ilyen területeken belül, az összes termelő számára általános körben kell hozzáférhetőnek lenniük
- ahol a kifizetések termelési tényezőkhöz kapcsolódnak, ott azokat, az érintett tényezőkre megállapított küszöbszint felett, csökkenő ütemben kell folyósítani

- a kifizetéseket az előírt területeken folyó mezőgazdasági termelés során keletkező többletköltségekre vagy jövedelem-kiesésre kell korlátozni.

Figyelembe véve a WTO zöld dobozra vonatkozó definíciójának vidékfejlesztési pontját megállapíthatjuk, hogy noha a fenti rendeletekben felsorolt támogatási célok rendkívül heterogén jellegűek, de mivel közvetlenül nem kapcsolódnak meghatározott termékekhez, és mindenkor a hátrányos helyzetű régiók felzárkóztatását célozzák, ezért beilleszkednek a WTO zöld dobozos kategóriájába. Ez a megállapítás még a termelő jellegű infrastrukturális beruházások támogatására (pl. halastó) is vonatkozik, ugyanis csak szigorúan meghatározott fejlettségi kritériumoknak megfelelő térségekben adható.

2.2. Az elkövetkező évek vidékfejlesztési támogatási rendszere⁵

A közeljövő vidékfejlesztési támogatási rendszerének, illetve a célok és támogatási lehetőségek előrevetítésénél abból a feltételezésből indultunk ki, hogy hazánk néhány éven belül az Európai Unió teljes jogú tagja lesz, és részesülni fog mindazokból a közösségi vívmányokból, amelyekből ma, illetve a folyamatosan átalakuló Közös Agrárpolitika alapján a tagországok részesülnek. Megjegyezzük, hogy már a mai magyar vidékfejlesztési támogatási rendszer is sok tekintetben EU-konform⁶, hiszen például a 2001. évi 196 milliárd forintos agrártámogatási összegből 93 milliárd forint, tehát mintegy 47%-a az 1257/1999 EK Rendeletben szereplő vidékfejlesztési intézkedéseknek megfelelő jogcímenek került felhasználásra. A 2002-re tervezett 113 milliárd forintos összeg pedig eléri az agrártámogatások 59%-át. Mindezek alapján helyénvaló áttekinteni az EU regionális- és vidékfejlesztési támogatási rendszerét abból a szempontból, hogy mik a teendők és figyelembe vételre ajánlott eljárási módok Magyarországnak az EU támogatásokból való részesedése illetve a támogatások potenciális címzettjei által történő tényleges igénybevétel lehetőségének megteremtése érdekében.

Az Európai Unióban vannak **olyan közösen kialakított politikai döntések, melyektől a tagországok nem térhetnek el**, mozgásterük a közös politika keretei között lehetséges. Ilyen közösen kialakított – a gazdasághoz kapcsolódó – politikák a regionális politika, a Közös Agrárpolitikához kapcsolódó vidékpolitika is. A regionális politika általános célja, hogy **a közösségen belül jelentkező területi feszültségeket mérsékelje**, a közösség egészét szolgáló arányosabb területi fejlesztést valósítson meg. A vidékpolitika elsődleges célja pedig az életképes vidék megteremtése. Ezekhez a politikákhoz jellemzően jelentős közösségi fejlesztési források is kapcsolódnak.

⁵ Az 5.2 fejezet megírásához felhasználtuk Dorgai László – Soós Kálmán – Tassy Sándor: A mezőgazdaságtól a területfejlesztésig, Budapest, 2001. FVM – Agrárszakoktatási Intézet, és korábbi intézeti kiadványainkat.

⁶ A kidolgozás alatt álló Nemzeti Fejlesztési Tervben az agrártámogatások „fejlesztési jellegű” támogatási elemei az 1257/1999 EK Rendelet ún. vidékfejlesztési intézkedései szerint kerülnek felhasználásra.

Azt látni kell, hogy a tagországok között, de tagországokon belül régiók között is nehéz megtalálni a „közös nevezőt”, hiszen a regionális politikához kapcsolódó támogatások értelemszerűen nem egyformán érintenek minden tagországot és minden régiót. Azt is tapasztaljuk, hogy az EU költségvetésének nettó befizetői újra és újra felvetik, hogy a regionális feszültségek csökkentésére fordított források a korábban meglévő feszültségeket jelentősen nem csökkentették, ugyanakkor a fejlettebb régióktól (országoktól) jelentős fejlesztési forrást vonnak el. A befizetők tehát mérsékelni akarják befizetéseiket, a kedvezményezettek ragaszkodnak a kedvezményekhez, az előjelekből ítélve mindez leginkább hátrányosan az újonnan belépőket érinti majd. Ugyanakkor azt is hangoztatják, hogy az újonnan belépőknél elsősorban a közvetlen kifizetések összegét csökkentenék, ugyanakkor növelnék a vidékfejlesztési támogatások arányát és forrásait. Emlékeztetünk arra, a legutóbbi bővítéskor fejlett, gazdag országok váltak taggá, felvételük a „regionális kasszá” kevésbé terhelte, bár minden új tagországnak voltak olyan területei, melyek a Strukturális Alapokból részesedtek. A most előkészítés alatt álló kibővítés során – az Unió gazdasági fejlettségéhez képest – **csupa szegény ország bekerülése várható, mindegyikük szinte teljes területe a regionális politika kedvezményezettje lenne.** Ebből is következik, hogy a „befogadók” meggyőzése a bővítés előnyeiről nehezebb, minden jel szerint ezt követően a politika sokkal inkább szűkmarkú lesz a kevésbé fejlett országokkal, illetve régiókkal szemben.

Ezzel az észrevétellel arra is szeretnénk ráirányítani a figyelmet, hogy **Magyarországon sem szabad túlzott várakozást táplálni** a területi különbségek (így a városias és vidékies jellegű térségek) megszűnése iránt. A cél sokkal inkább a területi különbségek növekedésének megakadályozása lehet, mintsem e különbségek megszüntetése.

A közösségi támogatások egyébként a nemzeti forrást kiegészítő jellegűek, így **a nemzeti kormányok és a befektetők figyelmét szükségszerűen ráirányítják a kevésbé fejlett régiókra**, mintegy kényszerítve a hátrányos helyzet mérséklését.

A támogatásokat nem automatikusan utalják a „rászorultság” alapján, hanem konkrét programokra, igen szigorú felhasználási és elszámolási szabályok szerint.

A regionális politika eszközrendszere tervezési időszakonként változik, forrásai szempontjából 1993 különösen jelentős év, mert az EU Tanácsa 1993-ban fogadta el a **Strukturális Alapok (SA)⁷ működtetését szabályozó rendeletet**, ez teremtette meg az alapok összehangolt működtetését, az összehangolás elve és gyakorlata máig is az e rendeletben lefektetett elveket követi.

A Strukturális Alapok **elnevezés gyűjtőfogalom**, mely magában foglalja az 1960-ban létrehozott Európai Szociális Alapot (ESZA)⁸, az 1970 óta működő

⁷ Structural Funds (SF)

⁸ European Social Fund (ESF)

Európai Mezőgazdasági Orientációs és Garancia Alapot (EMOGA)⁹, az 1975-ben bevezetett Európai Regionális Fejlesztési Alapot (ERFA)¹⁰ és az 1993-ban létrehozott Halászati Orientációs Alapot (Halászati Orientációs Pénzügyi Eszköz, HOPE)¹¹. A Strukturális Alapok elnevezés utal arra, hogy összehangolt felhasználásuk szerkezeti, strukturális változásokat eredményez.

A vidék szempontjából különösen fontos **EMOGA** két részre (szekcióra) osztott. A garancia rész (amelyet nem sorolnak a SA közé!) elsődlegesen a piaci zavarok elhárítását és a gazdák támogatáscsökkenés miatti jövedelmének kiegészítését szolgálja (a Garancia részleg ezen elemei jelen tárgyunk szempontjából tehát érdektelenek). Viszont bizonyos vidékfejlesztési intézkedéseket ez a részleg is támogat (például korkedvezményes nyugdíjazás, erdősítés). **Az orientációs rész feladata pedig – mint a neve is jelzi – leginkább a szerkezetváltás segítése, a kedvezményezettek orientálása.**

Ezek az alapok a regionális problémák kezelését elsődlegesen a szerkezeti problémák (struktúrák) megoldásának támogatásával segítik. Minden alap meghatározott forrással rendelkezik, **a forrásokat csak meghatározott fejlesztésekre (célokra) lehet felhasználni.** A felhasználási lehetőségeket az alapok elnevezése is mutatja. **Az alapok összehangolásának színtere a régió.** Ez egyben azt is jelenti, hogy a fejlettségből adódó feszültségeket regionális és nem ágazati megközelítésben kezelik, az ágazati szerkezetátalakítások a területi feszültségek feloldásának eszközei.

A Strukturális Alapok forrása a tagországok befizetéseiből származik, a befizetés mértéke a GDP 1,25-1,27%-a körül alakul. A 2000-2006 között 194 milliárd eurós forrással rendelkező alapok nagyobb hányadát – több mint 90%-át – az elérendő főcélok szerint használják fel, kisebb része az úgynevezett közösségi kezdeményezésű, és speciális programok támogatására, egy kis részét (1-2%) a rendszer működtetésével kapcsolatos tevékenységek (tanácsadás, ismertetés, propaganda, tanulmányok készítése) támogatására fordítják.

2.3. Célkitűzések (főcélok)

A célkitűzések (főcélok) meghatározása – alapos szakmai előkészítés után – a brüsszeli Bizottság és a tagországok együttes feladata. A főcélok között már az 1994-1999 közötti programozási időszakban is megjelent a vidéki jellegű térségek támogatása (5b célkitűzés), miként a közösségi kezdeményezések között is volt vidékfejlesztést támogató (LEADER¹²).

⁹ European Agricultural Guidance and Guarantee Fund (EAGGF)

¹⁰ European Regional Development Fund (ERDF)

¹¹ Financial Instrument for Fisheries Guidance (FIFG)

¹² Témánk szempontjából kiemelt fontosságú, szinte folytonosan működő program. 1991-1993 között LEADER I néven indult, forrása ekkor még csupán 400 millió ECU volt, a következő programozási időszakban (1994-1999) a LEADER II már kibővített forrással, mintegy 1,7 milliárd ECU-vel rendelkezett. A jelenlegi (2000-2006) tervidőszakban LEADER+ néven futó program pedig már 2,02 milliárd euró forrással gazdálkodik. A rövidítés a program francia elnevezéséből származik: Liaison Entre Actions pour le Développement de l'Économie Rurale (Akciónak a vidék gazdaságfejlesztéséért).

Az Európai Unió a regionális politikáját hosszabb, úgynevezett **tervezési (programozási) időszakra meghirdeti**, az időszakon belül lényeges változtatás a rendszerben nem történik. Az EU 1999 közepén közzétette azt a rendelkezést¹³, mely a strukturális politikát pénzügyileg is megalapozza. Ebben **három fő célkitűzést jelöltek meg**:

- a fejlődésben lemaradó régiók fejlődésének és strukturális átalakulásának elősegítése (1. célkitűzés),
- a strukturális problémákkal küzdő területek gazdasági és társadalmi átalakulásának támogatása (2. célkitűzés),
- az oktatási, képzési és foglalkoztatási politikák és rendszerek alkalmazását és korszerűsítését célzó támogatás (3. célkitűzés).

A rendelet szerint a Közösség „... e célokat követve hozzájárul a harmonikus, kiegyensúlyozott és tartós fejlődéshez, a foglalkoztatás és az emberi erőforrások fejlődéséhez, a környezet védelméhez és rehabilitációjához és a nemek közötti egyenlőtlenség megszüntetéséhez és az egyenlőség elősegítéséhez.”

A strukturális politika pénzügyi forrásait továbbra is a Strukturális Alapok jelentik, az 1. célkitűzés megvalósulását mind a négy alap, a 2. célkitűzést az ERFA és ESZA, a 3. célkitűzést az ESZA támogatja.

A kiemelt **célok földrajzi kiterjedéshez** kötöttek¹⁴, az 1. célkitűzés alá régiók tartozhatnak¹⁵ – a Területi Statisztikai Egységek Nomenklatúrája II. szintjének (NUTS II) megfelelő területi egységek –, nevezetesen azok a régiók, ahol az egy főre jutó GDP az 1999. március 26-án rendelkezésre álló utolsó három év adatai szerint nem éri el a közösségi átlag 75%-át.

A mostani feltételekkel **Magyarország minden régiója az 1. cél alá tartozó terület lenne**¹⁶, és tekintettel arra, hogy egy régió csak egy cél szerint részesülhet támogatásban, a 2. és 3. cél számunkra teljesen közömbös. Az 1. célkitűzés megvalósítását mind a négy alap támogatja, tehát az e célkitűzés alá tartozó területeken valósíthatók meg a legszélesebb kört átfogó, a leginkább komplex fejlesztések. Ez egyben azt is jelenti, hogy az alapok összehangolt felhasználása alapvető követelmény.

A kötelezettségvállaláshoz az alapok részéről rendelkezésre álló források összege – mint már jeleztük – 195 milliárd euró (1999. évi áron) a 2000-2006

¹³ A Tanács 1999. június 21-i 1260/1999 EK rendelete a Strukturális Alapokra vonatkozó általános rendelkezésekről.

¹⁴ 1994-1999 közötti tervezési időszakban 5 célkitűzés volt, a célokhoz rendelt területei besorolás 2000-től megváltozott, vannak olyan területek, melyek kiestek a támogatottak köréből, ezek a területek átmeneti támogatásban részesülnek.

¹⁵ Vannak kivételek, például e cél keretében kapnak támogatást Írország és Észak-Írország határmenti területei.

¹⁶ A Közép-Magyarországi régió igen közel áll ahhoz a szinthez, hogy a következő időszakban – feltételezve, hogy fennmarad a jelenlegi támogatási rendszer – kiesik a kedvezményezett köréből.

közötti időszakra, a tervidőszak első évében 29,4 milliárd euró, fokozatosan csökkenve az utolsó évben 26,6 milliárd euró. A Strukturális Alapoknak 69,7%-át (135,9 milliárd euró) az 1. célkitűzéshez rendelték, ebből 4,3% az átmeneti támogatás¹⁷. A támogatások zöme, mintegy háromnegyed része tehát azokra a régiókra jut, amelyekhez a magyar régiók is tartozhatnak majd.

Strukturális Alapokból és a Kohéziós Alapból¹⁸ megszerezhető **összes támogatás felső határa bármely tagállamban nem haladhatja meg az adott ország GDP-jének 4%-át**¹⁹, Magyarország számára ez mintegy 400 milliárd forint támogatást jelenthetne, ha a jelenlegi tagokkal azonos feltételekkel tagok lennének. A nagyságrend érzékeltetésére megjegyezzük, hogy ez az összeg közel két és félszerese annak, amit agrár- és területfejlesztési támogatásokra fordítunk évente.

A Közös intézkedései, és ehhez kapcsolódó támogatásai **csupán kiegészítik a megfelelő nemzeti intézkedéseket és támogatásokat**, más szóval hozzájárulnak azok sikeréhez. Ebből az is következik, hogy (terv keretében) nemzeti intézkedéseket kell kidolgozni a célkitűzés megvalósításához. Ezek kidolgozása a Bizottság és a tagállam közötti szoros konzultatív kapcsolat formájában történik (partnerség elve). A partnerség elve érvényesül abban is, hogy a kidolgozásba be kell vonni a tagállam által megjelölt hatóságokat és szerveket (melyekhez egyébként a nemzeti szabályozás is tartozik).

A partnerség elvét más területeken is érvényesíteni kell, így kiterjed a támogatás előkészítésére, a finanszírozás módjára, a monitoringra (a programok megfigyelésére, nyomon követésére) és az értékelésre, az alapok forrásainak összehangolására is.

Az intézkedésekhez forrásokat is hozzá kell rendelni, **a közösségi források a nemzeti forrást csak kiegészítik** (adicionális elve), és **nem helyettesíthetik**. A rendelet szerint „a valódi gazdasági hatás elérése érdekében az alapok előirányzatai nem pótolhatják a tagállam közkiadásait, vagy egyéb egyenértékű strukturális ráfordításait.” Az 1. célkitűzésnél főszabály az, hogy **a támogatás 75%-25% arányban oszlik meg az EU és a tagország között**²⁰, az úgynevezett kohéziós országokban az EU támogatás aránya elérheti a 80%-ot.

¹⁷ Azok a régiók, melyek az előző tervidőszakban e cél hatálya alá tartoztak, de az új tervidőszakban már nem, átmenetileg – nem a teljes időtartamra – még kapnak támogatást.

¹⁸ Ebből a négy legszegényebb (az egy főre jutó GDP kevesebb, mint a közösségi átlag 90%-a) tagország – Görögország, Portugália, Írország, Spanyolország – részesedik azzal a céllal, hogy elősegítse a pénzügyi unióhoz való csatlakozásukat. Az alapból olyan infrastruktúra (elsősorban környezetvédelmi és közlekedési) fejlesztések támogathatók, melyek hatása más uniós országokra is kiterjed. A kedvezményezett országokat „kohéziós országok”-nak is nevezik. A besorolási rendszert 2003-ban felülvizsgálják.

¹⁹ Az 1998. évi GDP-vel és árakkal kalkulált összeg. Az EU idej, bár még nem végleges „pénzügyi ajánlata” jóval szerényebb összegről szól.

²⁰ Az új tagokra vonatkozó ajánlat 80%-os felső határral számol.

A legtöbb esetben csak olyan fejlesztések támogatására van lehetőség, melyben az érdekeltek (a kedvezményezettek) **saját forrása** is megjelenik. Az 1. célterületeken közösségi támogatással megvalósult fejlesztések forrásai hozzávetőleg az alábbiak:

- a kedvezményezettek saját forrása (megközelítően 60%),
- nemzeti támogatás (költségvetési támogatás + esetleg a régió saját bevételeiből történő támogatás, megközelítően 10%)
- uniós támogatás (megközelítően 30%)

A rendelet azt is rögzíti, hogy mire adható támogatás, mely „intézkedések” támogathatók.

Az intézkedéseket nemzeti **tervbe (tervekbe) kell foglalni**. „A tervet a tagállam által nemzeti, regionális és egyéb szinteken megjelölt illetékes hatóságok dolgozzák ki.”

Az 1. célkitűzés alapján benyújtott tervet (terveket) az érintett tagország olyan földrajzi keretben dolgozza (dolgozhatja) ki, amelyet – adottságait mérlegelve – a legmegfelelőbbnek talál. A főszabály szerint a terv egy, a **NUTS II. szinthez tartozó régióra terjed ki**, vagyis annyi regionális terv készülhet, ahány kedvezményezett régió van egy tagállamon belül.

A tagállam azonban benyújthat olyan „általános fejlesztési tervet”, amely több régiót felölel, vagy akár az összes érintett régiót²¹ átfogja, melyek a bizottság listáján kedvezményezettként szerepelnek.

A terveket és ezek részeként **az intézkedéseket a Bizottság hagyja jóvá** határozat formájában (elég hosszadalmas, hat hónapos eljárás keretében), és azt az Európai Közösségek Hivatalos Lapjában közzé teszi. Ez a közzététel a Bizottság kötelezettségvállalásának is felfogható.

Egy-egy ország területének nagyobbik hányada vidék, következésképp az 1. célterületbe tartozó régiók területének döntő része vidéknek is minősül. A vidék fejlődését, így a vidéki népesség foglalkoztatási lehetőségeit, különösen pedig a mezőgazdaság strukturális (szerkezeti) átalakulását közvetlenül befolyásolják a vidékfejlesztési támogatások, ezekről egyébként külön közösségi jogszabály rendelkezik.²² A regionális politika-vidékpolitika, ehhez kötődve pedig a Strukturális Alapok felhasználásának összehangolását **a vidékfejlesztési terv és a regionális tervek egyeztetése** is elősegíti.

²¹ Magyarország – tekintettel arra, hogy minden régiója kedvezményezett lesz – ez utóbbi megoldást választotta.

²² A Tanács 1999. május 17-i 1257/1999/EK rendelete az Európai Mezőgazdasági Orientációs és Garancia Alapból (EMOGA) nyújtandó vidékfejlesztési támogatásról és bizonyos rendeletek módosításáról és hatálytalanításáról.

A vidékfejlesztési támogatások esetében – mint a rendelet neve is jelzi – **olyan támogatásokról van szó, melyek forrása kizárólag az EMOGA, ebből következik, hogy az általa támogatott fejlesztések viszonylag szorosan kötődnek az élelmiszergazdasághoz, azok szerkezeti (strukturális) átalakításához.**

Közösségi kezdeményezésű programok

Az Európai Unióban a jelenlegi tervezési időszakban is működnek úgynevezett közösségi kezdeményezésű (helyi közösségek által, meghatározott célok eléréséért indított) programok, melyek a regionális fejlődésre és fejlesztésre, a területi különbségek mérséklésére a közösségi kezdeményezésű programok **kisebb hatást gyakorolnak**, mint a célterületi támogatások, hiszen eleve viszonylag szerény forrásokkal rendelkeznek. Jelentőségük mégsem lebecsülendő, mert:

- annak a közösségnek, mely elnyer ilyen támogatást, jelentős segítség (egy jó ötlet megvalósítási költségének nagyobbik hányadát is fedezheti),
- fokozza a közösség összetartó erejét,
- erősíti a kezdeményezőkézséget,
- elősegíti a helyi anyagi források mozgósítását közösségi célok érdekében,
- segít a nemzetközi kapcsolatrendszer kiépítésében.

A közösségi kezdeményezésű programokban általánosan érvényesül az Unióban igen fontosnak tartott alulról jövő kezdeményezések (bottom up) felkarolásának elve. Konkrétan abban nyilvánul meg, hogy ha valamely **helyi közösség a közösség céljait szolgáló ötletet szeretne megvalósítani**, különösen, ha a megvalósításhoz helyi forrásokat is előteremt, meghatározott feltételekkel uniós támogatásra is számíthat.

A vidékfejlesztést szolgáló mostani közösségi kezdeményezésű program (LEADER+)²³ (vagyis: Akciók a vidék gazdaságfejlesztéséért) már az előző két programozási időszakban is működött LEADER, majd LEADER II néven.²⁴

A támogatást tehát helyi közösségek kapják, melyek lehetnek:

- helyi akciócsoportok (LAG²⁵),
- egyéb – például sajátos érdeklődési körű emberekből szervezett – csoportok.

A csoportok tulajdonképpen **önszerveződő**, autonóm (független), nem hierarchikus (alá-, fölérendeltségben működő), és **hatóságnak nem alárendelt**, de

²³ Lásd erről: Commission Notice to the Member States of 14 April 2000 Laying down guidelines for the Community initiative for rural development (Leader+) (200/C 139/05).

²⁴ Lásd többek között: Harza Lajos – Tanka Endre: A vidékfejlesztés megújuló intézményrendszere. Agrárgazdasági tanulmányok. AKII 1999. 3. szám és Dorgai László – Miskó Krisztina: A vidékfejlesztés finanszírozása az Európai Unióban. Agrárgazdasági tanulmányok. AKII 1999. 12. sz.

²⁵ Hivatalos kiadványokban is előforduló, az akciócsoportok kedvelt rövid elnevezése (kijevtve: leg) a **Local Action Groups** szavak kezdő betűiből. Nagy létszámú (maximum 100 ezer lakos) helyi közösségek.

meghatározott rend szerint működő szervezetek, egymással egy hálózaton keresztül tartják a kapcsolatot. A közösségi kezdeményezésű programokból csak a tagországok közösségei részesülhetnek, és csak akkor, ha **az uniós célokkal összeegyeztethető kezdeményezéssel** élnek. Itt jegyezzük meg, mintegy tanulságként önmagunk számára, hogy az előző programozási időszakban nem minden ország készült el a nemzeti LEADER programjával a programozási időszak első évére, így az első évben nem mindenki tudott élni a támogatás lehetőségével.

- A LEADER keretében megvalósult **programok rendkívül változatosak**, sokrétűek, kis túlzással azt mondhatjuk, hogy a LEADER keretében szinte bármire lehet uniós támogatást szerezni, amiről az érdekeltek (a projekt készítői) el tudják hitetni, hogy egy település, egy (vidéki) térség, vagy egy kisebb (vidéki) közösség érdekét, értékeit, illetve értékteremtését szolgálja.

A LEADER+ támogatásának főbb prioritásai a jelenlegi programozási időszakban:

- információs technológiák fejlesztése,
- az életminőség javítása,
- helyi termékek feldolgozottságának növelése,
- természeti és közösségi erőforrások hatékonyabb hasznosítása.

Az 1257/1999 EK Rendelet szerint vidékfejlesztés címén az alábbi támogatható intézkedések lehetségesek:

- Befektetés mezőgazdasági vállalkozásokba (Rendelet I. fejezet)
- Fiatal gazdálkodók támogatása (Rendelet II. fejezet)
- Képzés (nem iskolarendszerű) (Rendelet III. fejezet)
- Korai nyugdíjazás (Rendelet IV. fejezet)
- Kedvezőtlen adottságú és a környezetvédelmi megszorítások hatálya alá tartozó térségek (Rendelet V. fejezet)
- Agrár-környezeti programok (Rendelet VI. fejezet)
- Mezőgazdasági termékek feldolgozásának és értékesítésének (marketingjének) fejlesztése (Rendelet VII. fejezet)
- Erdészeti támogatások (Rendelet VIII. fejezet)
- Vidéki térségek alkalmazkodásának és fejlődésének elősegítése (Rendelet 33. cikk)

A 2002. januári EU ajánlat szerint az előzőeken túl még támogatható vidékfejlesztési intézkedések:

- Árutermelő gazdaságok kialakítása (Specific measures for semi-subsistence farms)
- Termelői csoportok létrehozása (Setting up of producer groups)
- Technikai segítségnyújtás (Technical Assistance)

Az 1257/1999 EK Rendelet 33. cikke a „Vidéki térségek alkalmazkodásának és fejlődésének elősegítése” tulajdonképpen több, jórészt a mezőgazdasághoz kötődő intézkedést foglal keretbe, ezek:

- Talajjavítás,
- Újraparcellázás,
- Mezőgazdasági üzemek számára segélyezési és vezetési szolgáltatások beindítása,
- Minőségi mezőgazdasági termékek piacra-jutásának segítése,
- Az alapvető szolgáltatások fejlesztése a vidéki gazdaság és lakosság számára,
- A falvak felújítása és fejlesztése, a vidéki történelmi örökség megóvása,
- Az agrártevékenységek és mezőgazdasághoz közeli tevékenységek diverzifikációja,
- Mezőgazdasági hasznosítású vízi erőforrás-gazdálkodás
- A mezőgazdaság fejlesztéséhez kapcsolódó infrastruktúra fejlesztése és feljavítása,
- A környezet védelme a mezőgazdasággal, erdőszettel és tájjelleg megóvásával, továbbá az állatok életkörülményeivel kapcsolatosan,
- Természeti katasztrófák által károsított mezőgazdasági termelő potenciál helyreállítása és a megelőző intézkedések bevezetése,
- Pénzügyi tervezés.

Ha tehát feltételezzük, hogy **az Európai Unió vidékfejlesztési támogatási rendszere nem ellenétes WTO elveivel, úgy a továbbiakban is viszonylag széles skálájú támogatási lehetőségeink lesznek**, legalábbis a jelenlegi, 2006-tal záruló tervezési időszakban. Az természetesen megfontolandó, hogy a hazai agrártámogatási rendszer logikai felépítése már csatlakozás előtt is igazodjon az EU rendszeréhez, ez minden bizonnyal a WTO tárgyalásokon is felhasználható lenne érvanyagként.

Az eddigi WTO tárgyalásokon az EU védekező álláspontot foglalt el az agrártámogatási rendszerét ért bírálatokkal szemben. Mostanra azonban közelebb került a centrum véleményéhez. Az EU elmozdulása az általános vélemény irányába (illetve a centrumnak az EU intézkedéseit egyre inkább elfogadó magatartása) a közös agrárpolitika tervezett és részben már megvalósult változtatásaival magyarázható. Ezek az alábbiak:

- a termelői támogatások „modulációja”,
- a termeléssel összefüggő támogatások átalakítása vidékfejlesztési és környezetvédelmi támogatásokká,
- az extenzív termelésre ösztönző pénzügyi intézkedés-tervezet,
- az uniós piac hozzáférhetősége a kevésbé fejlett országok számára (a 48 legszegényebb országgal bonyolított kereskedelem teljes liberalizálása),
- az export-visszatérítés fokozatos leépítésével kapcsolatos elképzelések.

Az EU többfunkciós mezőgazdasági modelljét kezdetben a WTO tagországok úgy tekintették, mint a protekcionista agrárpolitika elkendőzését. Mára változott a helyzet, egyre több híve van az uniós álláspontnak. A WTO tagok elismerik a mezőgazdaság többfunkciós jellegét, de azzal sok tagország ma sem ért egyet, hogy a mezőgazdaságot kell ezért támogatni. Sokan azt állítják, hogy a mellékfeladatok ellátását egyenesen akadályozzák a termeléshez kapcsolódó támogatások. A Cairns-i csoport és az USA (illetve más, velük egyetértő országok) az agrártermelés elválasztását követelik a vidékfejlesztéstől, a vidéki munkahelyteremtéstől, és még az állatvédelemtől is. Egyes vélemények szerint a többfunkciós mezőgazdaság felvetése a kereskedelmi tárgyalásokon csak a tárgyalások elhúzását, a döntések elodázását szolgálja.

Az Európai Unióban a vidékfejlesztés radikális átalakítására valószínűleg csak 2010-2015 között kerül sor, addig valószínűleg kénytelen lesz (ha csökkentett mértékben is) eddigi támogatási politikáját folytatni.

Az EU jelenleg érvényben lévő vidékfejlesztési támogatási rendszeréről – az elhangzott kritikák ellenére – sem állítja a WTO, hogy az ne felelne meg a zölddobozos kritériumoknak. A rövidebb távon várható uniós intézkedések az eddig rendelkezésre álló információink (EU és WTO források) szerint jellegüket tekintve nem térnek el a jelenlegiektől, sőt azok egyre inkább a centrum véleményéhez közelítenek. Másrészt, a WTO törekvései egyértelműen a közvetlen agrártámogatások csökkentését szolgálják, amelynek láthatóan az EU sem áll ellen. Ennek bizonyos mértékű kompenzációját jelentik (és reményeink szerint számunkra is fogják jelenteni) az EU tervezett intézkedései (lásd a fenti felsorolás b) pontját). **Mindezeket figyelembe véve, továbbá azt, hogy Magyarország – amennyiben az EU csatlakozás feltételei biztosítják az Acquis communautaire alapján létrehozott pénzügyi alapokból való részesedésünket – jelentős arányban kedvezményezettje lehet a közösségi források segítségével történő vidékfejlesztésnek, a magyar érdekek véleményünk szerint az EU vidékfejlesztéssel kapcsolatos álláspontjának támogatása a WTO erre vonatkozó tárgyalásain.**

3. Exportfinanszírozás és exporthitel-biztosítás

3.1. Az exportfinanszírozásról és az exporthitel-biztosításról általában

3.1.1. Az exportfinanszírozás és exporthitel-biztosítás feladata

A GATT Uruguay-i fordulója, amelynek egyik fontos határozata volt az exporttámogatások radikális csökkentése, nem vette fel a mérséklendő exportösztönzők listájára az exporthitelezést, az állami exportgaranciák rendszerét és az exporthitel-biztosítást. A GATT Mezőgazdasági Megállapodása 10. Cikkének 2. §-a ezzel kapcsolatban a következő – meglehetősen kevésbé korlátozó – megfogalmazást tartalmazza: „A Tagországok vállalják, hogy exporthitelek nyújtására, exporthitel garanciákra vagy biztosítási programok kialakításán e nemzetközi kötelezettségvállalások alapján fognak munkálkodni, és az ilyen kötelezettségekről szóló megállapodás után exporthiteleket, exporthitel garanciákat vagy biztosítási programokat csak ezekkel összhangban nyújtanak, illetve működtetnek.” Éppen ezért a GATT határozatot aláíró országok egyre erőteljesebben kezdték támogatási eszközeiket ebbe az irányba átcsoportosítani. Különösen az USA élt ezzel az eszközzel, mint a világ legtökeerősebb nagyhatalma, de az Európai Unió tagországai is egyre nagyobb mértékben alkalmazták ezt a támogatási eszközt. Az exportfinanszírozás és exporthitel-biztosítás – amikor állami eszközökkel párosul – az exportösztönzés és -támogatás egyik legfontosabb eszköze. Mindegyik ország lehetősége szerint valamilyen indokkal támogatja exportáló vállalatait különböző pénzügyi eszközeivel. A gazdaságpolitikai indokok skálája és konkrét eszközrendszere (kialakult intézményrendszere) igen széles és különböző lehet, attól függően, hogy mi a támogató ország gazdasági fejlettségi szintje és szemléletmódja. (Wagner, 1999.) Különösen nagy szerepet kapott az exportfinanszírozás, az exporthitel-biztosítás és a hozzájuk kapcsolódó állami garanciarendszer a 20. század utolsó, válságokkal terhelt évtizedében, amikor az exportálók árbevételének realizálása fokozott veszélyeknek volt kitéve, azaz az exportálás a korábbiaknál kockázatosabb gazdasági tevékenységgé vált.

Az exportáló vállalat szemszögéből nézve **az exportfinanszírozás az exportra irányuló tevékenységének finanszírozását szolgáló, de általános finanszírozási rendszerének részét képező, vagy ennek kiegészítését célzó pénzügyi rendszernek** tekinthető. A vállalatok akkor szokták igénybe venni a külső forrásokból származó exportfinanszírozást, ha saját lehetőségeiken belül nem állnak rendelkezésre az ehhez szükséges specifikus eszközök (pénz, tőke), vagy a külső lehetőségek olyan gazdasági és egyéb előnyöket hordanak magukban, amelyek indokolják a vállalat részéről a bankok és az állam felé történő nyitást.

A fejlett országokban az exportfinanszírozással és exporthitel-biztosítással kapcsolatos intézményi és pénzügyi keret **biztosítja a vállalat számára az adott**

piacon a versenyképesség megőrzéséhez szükséges pénzügyi fedezetet és csökkenti a vállalati kockázatot. Az intézkedések tehát nemcsak az exportösztönzési rendszer részét képezik (azzal együtt, hogy például az Európai Unióban az export-visszatérítések nagy része éppen az export előfinanszírozási eljárások révén jut az exportálókhoz), hanem ezen felül piacmegőrzési és piacteremtő hatása is van a külpiacon, ami segíti például a hazai szükségleten felüli terméktöbbletet értékesíteni. (Gerster, 1997) Belföldön pedig az ilyen intézkedések nyilvánvalóan nemcsak a termelést fokozzák, hanem egyben munkahelyteremtő hatásuk is lehet.

Az **átalakuló, illetve a fejlődő országok** szempontjából az exportfinanszírozáshoz és exporthitel-biztosításhoz kapcsolódó állami eszközök **a gazdaságpolitika részét képezik.** Ide gyakorlatilag az összes, a gazdaságfejlesztés szempontjából fontosabb célt fel lehetne sorolni, de ezek között külön ki kell emelni a felhalmozott államadósság visszafizetési kényszerét, az ország főbb exportágazataiban a versenyhátrányok kiküszöbölését, vagy a piaci pozíció megőrzését, és – ami egyáltalán nem elhanyagolható – a felzárkózást a többi ország által alkalmazott exporttámogatási szinthez. Ebben a „gyorsulási versenyben” viszont a pénzügyileg gyengébb lábon álló országoknak nagyon óvatosoknak kell lenniük az alkalmazandó eszközök és kockázatvállalási szintek megválasztásánál, azaz előre fel kell mérniük, hogy milyen eredmény reményében mit tudnak feláldozni a közpénzekből.

3.1.2. Az exporthitel-biztosítás

Az **exporthitel-biztosítás lényege, hogy az exportőr hitelre történő kivételének kockázatait biztosítási szerződés keretében és díjfizetés ellenében áthárítja az exporthitel-biztosítóra.** Mint ezt fent már leírtuk, az exportügylet pénzügyi kockázata jóval szélesebb, ezért az exporthitel-biztosítási módszerek a kockázatok bizonyos jól körülhatárolt köre ellen hivatottak védelmet nyújtani. A szerződési rendszeren belül a vállalatok olyan garanciát kaphatnak, hogy pénzügyi egyensúlyuk ne kerüljön veszélybe, ezen kívül bankhitelek esetén a biztosítási kötvényt fedezetként érvényesíthetik.

Az exporthitel-biztosítás olyan mértékben tölthet be **exportösztönző szerepet,** hogy a különféle kereskedelmi, politikai, árfolyam-változási kockázat vállalati szinten történő áthidalásával, tervezhető költségtényezővé történő átalakításával **olyan nagy volumenű exportügyletek, vagy olyan kockázatos piacokra történő szállítások is létrejöhetnek, amelyekhez a vállalatok hathatós biztosítási védelem nélkül nem lennének képesek.** A díjszabásnál és a konkrét kockázatvállalásnál természetesen mind a vállalatnak, mind a biztosítónak figyelembe kell vennie a konkrét ügylet kockázatának jellegét és mértékét, ami attól függ, hogy például milyen hosszú a hitel futamideje, milyen a devizaneme, milyen az importőr (és országának) üzleti morálja és fizetőképessége, valamint milyen az adott importőr ország jogi és gazdasági stabilitása.

3.2. Az agrárhitelezés sajátosságai

A probléma oka elsősorban a mezőgazdasági hitelügylet sajátosságaiban keresendő. Az egyik az, hogy mivel a mezőgazdasági termelés erősen kötődik a földhöz, a **jelzáloghitel szerepe hagyományosan jelentős**. A másik az, hogy a mezőgazdaság hitelellátására – mivel itt sokszor foglalkoztatás- és regionális politikai elemek is szerepelnek – általában az állam erős befolyást kíván gyakorolni. A harmadik probléma az, hogy **a mezőgazdasági és élelmiszeripari termékek alapján véve nem igazán hitelképes termékek** (közülük egyesek romlandók, ezért gyorsan túl kell adni rajtuk) természetüknél fogva kevésbé tárgyai az exporthitelezésnek. Végül a negyedik gond az agrárhitelezésben (beleértve az agrárexport-hitelezést is), hogy a mezőgazdasági beruházásoknak és eszközöknek sincs igazán – a bankok szempontjából – hitel-, vagy jelzálogképes értéke, mivel csőd, vagy felszámolás esetében sokkal kevésbé likvidek, mint az ipari objektumok. Ha nem is csupán magyar specialitásként, de a magyar helyzetre különösen jellemzőként **ki kell még emelni az agrárium általánosan gyenge hitelképességét és kedvezőtlen megtérülési mutatóit**. Az agrárexport hitelezés és exporthitel-biztosítás állami támogatása olyan esetekben is szóba jöhet, mint amilyen helyzet éppen e gondolatok lejegyzése idején alakult ki: a forint felértékelése visszaveti az agrárexportot és az exportőrök veszteségeinek kompenzálására valamilyen formájú állami támogatásra lenne szükség. „Indirekt támogatásként az exporthitelek és a kivitelhez kapcsolódó biztosítások finanszírozása, vagy az árfolyamkockázat átvállalása jöhet szóba, ha a PM és az MNB változtat eddigi elutasító álláspontján.” (Világgazdaság, 2001. július 18.)

Az EU-ban megfigyelhető, hogy az agrárhitelek igénybevétele és a vállalatpolitikai eszközökkel finanszírozott hitelellátásban való közreműködési hajlandóság az üzemméret növekedésével és az üzemvezetők szakképzettségének fokozódásával párhuzamosan erősödik. A hitel elsősorban azokba a gazdaságokba jut el, amelyeket jól vezetnek, ahol ésszerűen veszik számba a kockázatot, kedvező az üzemi szerkezet, és ahol ésszerűen viszonyulnak az új és korszerű szemlélethez. Általában nagy **jelentőségűek a szövetkezeti hitelintézetek**, amelyek a legtöbb országban csökkenő mértékben, de még mindig fontos szerepet töltenek be a mezőgazdasági hitelellátásban és a falufejlesztésben. (A Raiffeisen Bank összes hitelkihelyezésének kevesebb, mint negyede mezőgazdasági.) Ugyanez mondható el a takarékpénztárakról is, ezek regionális szinten, mint helyi általános bankok működnek, arra törekedve, hogy versengés helyett együttműködjenek.

3.3. Az exporthitelezés alkalmazása az agrárfinanszírozásban

3.3.1. Az exporthitelek piaci hatása

Az OECD hatásvizsgálatot végzett az agrárexporthitelek világpiaci torzító hatásainak elemzésére, és megállapította, hogy ez a piactorzító hatás minimális. (OECD, 2001.) Az államilag támogatott exporthitelek alkalmazása az agrárgazdaságban témája volt a Mezőgazdasági Megállapodásnak és az aláíró országok folytatni kívánják a tárgyalásokat a használatukról szóló egyezmény kidolgozása érdekében. Az exporthitelek hatása nemcsak az exportőrök piaci biztonságának növelésében jelentkezik, hanem abban is, hogy az importőrök beszerzési árait csökkenti.

A vizsgálatban résztvevő országok (Ausztrália, Kanada, Magyarország, Koreai Köztársaság, Norvégia, az Egyesült Államok és az EU néhány tagországa) beszámoltak arról, hogy 1995 és 1998 között néhány évben, vagy ezen időszak egészében végig éltek az exporthitelezés lehetőségeivel. Ezekben az években viszont olyan szélsőséges események történtek a világpiacon (az áru- és a pénzpiacokon egyaránt), hogy a következtetések levonásával óvatosságnak kell lennünk.

A fent nevezett országok által nyújtott agrárexport-hitelek összege az 1995. évi 5,5 Mrd. USD-ről 1998-ra 7,9 Mrd. USD-re nőtt, azaz 44%-kal. Az exporthitelek részaránya az összexporton belül így 3,6%-ról 5,2%-ra nőtt, de az összehasonlítás így nem elég pontos, ugyanis nagy az országok közötti szóródás. Ausztráliában például az exporthitel segítségével lebonyolított export részaránya átlagosan 15% volt, Kanadában és az USA-ban ez az érték 5 % körül alakult. 2% alatt maradt a részarány az EU-tagállamokban, valamint a kisebb országok esetében, mint Korea, Magyarország és Norvégia.

Az exporthitelek részaránya az összexporton belül megmutatja az ilyen programok fontosságát, de nem mutatja ki a világpiacra gyakorolt hatásukat. Az exporthitelek többsége garanciák, vagy a magánszférából származó hitelek biztosítása formájában jelentkezik. Az exporthitelek piactorzító hatása elsősorban attól függ, hogy ezek alkalmazásával az exportőrök milyen mértékben adnak az importőröknek a piaci kamatlábaknál kedvezőbb hiteleket, illetve hitelben történő vásárlási lehetőséget.

Az OECD-becslések azt mutatták, hogy az exporthitelezési programok néhány ország esetében 1998-ban torzították a kereskedelmet. A vizsgálatok szerint az USA-ban nyújtották a legtöbb támogatást az exporthitelek segítségével, ott csökkentek egy egységre vetítve a legjobban az importőrök költségei és ott bonyolították le a legnagyobb exporthitel-programot. Ausztrália és Kanada messze e mögött következik, de ők állnak a második, illetve harmadik helyen az exporthitelek által nyújtott támogatásban. Bár azt a következtetést is levonták, hogy néhány ország

programja torzította a külkereskedelmet, az exporthiteleknek az árakra gyakorolt árcsökkenő hatását az összexportban csak 1% körülire becsülték. Ebből azt a következtetést vonták le, hogy az exporthiteleknek a világpiacra gyakorolt hatása nem nagy.

Gyakran azzal indokolják az exporthitelek alkalmazását, hogy ez segítséget nyújtana a fejlődő országok likviditási problémáinak megoldásában és a szükséges élelmiszerek behozatalában. A vizsgálat két empirikus eredménye ez ellen szól és megkérdőjelezi az ilyen programok szándékait. Az első az, hogy az államilag támogatott exporthitelek zömét OECD (azaz fejlett) országok közötti kereskedelmi ügyletek lebonyolításához vették igénybe, ahol kevésbé jellemzőek a likviditási gondok. A másik tény az, hogy az importőrökre gyakorolt támogató hatás igen alacsony volt, inkább csak az exportőröknek jelentett előnyt, a módszer tehát nem volt alkalmas arra, hogy a rászoruló országoknak pénzügyi és élelmiszertámogatást nyújtson.

3.3.2. Az exporthitelezés alkalmazása egyes országok agrárfinanszírozási gyakorlatában

Az Uruguay-i forduló exportösztönzést korlátozó intézkedései nyomán számos ország alakította át agárszabályozását a korlátozás alá nem eső eszközök fokozott alkalmazásának irányába. Ezek közül kiemelkedően fontos eszköz az exporthitelezés és exporthitel-biztosítás, illetve ezek állami garanciákkal való megtámogatása. Különösen azért váltak ezek fontos eszközökké, mert ezeket – mint már említettük – a GATT Mezőgazdasági Megállapodása a fenti „laza” megfogalmazásban kezelte. Egyes országok, pl. az USA, Kanada már korábban is erősen alkalmazták a banki eszközöket, mint agrárexport ösztönzőket, de 1995. után alkalmazásuk világszerte fokozódott. Az EU részéről még kritika is érte az USA-t, mint ezen eszközök versenytorzító mértékű alkalmazóját. Meg kell azonban jegyeznünk, hogy az EU az utóbbi években maga is az egyik jelentős alkalmazója az államilag támogatott exporthitelezésnek az agrárexport területén is. A következő táblázat néhány ország exporthitelezéssel kapcsolatos adatait tartalmazza.

5. táblázat

Államilag támogatott exporthitel felhasználásával exportált agrártermékek exportjának értéke, millió USD

Év	USA	Kanada	Európai Unió		
			Egy évnél rövidebb	Egy évnél hosszabb	Összesen
lejáratú hitelek					
1995.	3045,3	570,0	949,6	78,6	1028,2
1996.	4036,7	697,0	820,2	55,6	875,8
1997.	2876,1	1239,0	851,1	57,6	908,7
1998.	3230,1	1108,0	921,4	91,0	1012,4

Megjegyzés: A vizsgált években Japán, Korea és Észtország nemleges jelentést adott a WTO-nak a fenti kérdésre.

Forrás: http://docsonline.wto.org/GEN_viewerwindow.asp

Látható, hogy az exporthitelek alkalmazásával kiszállított agrártermékek értéke valamennyi nagy exportőr esetében ingadozó. (A 11. és 12. melléklet részletes adatokat tartalmaz az exporthitelezés országokénti helyzetéről.)

3.4. A magyar exporthitelezés és exporthitel-biztosítás intézményi rendszere és a banki kondíciók

Az exportfinanszírozás és ezen belül az exporthitel-biztosítás területén már az ötvenes években történtek Magyarországon lépések, a következő lépcsőfokot az új gazdasági mechanizmus idején született exporthitel biztosítás jelentette. Jelentős előrehaladást az 1986-ban bevezetett exportfejlesztő pályázati rendszer indítása jelentette, amelynek célja egy fejlesztéscentrikus exportösztönzési rendszer kialakítása volt a korábbi folyó export szubvencionálásával szemben. Igazi intézményes formait az exportfinanszírozás és exporthitel-biztosítás a bankrendszer teljes átalakításával kezdte felvenni. Az első komoly intézményi lépés az Exportgarancia Rt. létrehozásával történt 1991 novemberében. 1992 júniusában az intézmény megkapta a politikai kockázatok elleni exporthitel-biztosítás bonyolítására vonatkozó jogosítványt. Az intézmény szervezésére és tevékenységi körére vonatkozó **alapelvek** a következők voltak (Löblin, 1993):

1. Szükség van **állami eszközökre**, állami segítségnyújtásra abban az esetben, amikor ezt a kereskedelmi bankok, a bankrendszer, a kereskedelmi szektor nem tudják vállalni.
2. Az új pénzügyintézetnek **a piacgazdaság intézményi struktúrájának szerves részét** kell képeznie és alapvetően üzleti alapon kell tevékenykednie.
3. Az új intézmény **nem támaszthat versenyt**, működése révén nem kerülhetnek versenytorzító elemek a piaci, abszolút kereskedelmi alapon működő intézmények közé. Nem lehet versenytársa sem a kereskedelmi bankoknak, sem a kereskedelmi biztosító társaságoknak.

1994-ben átalakult a magyar exportfinanszírozási és exporthitel-biztosítási rendszer, az új kormánykonceptió alapján létrejött a Magyar Export-Import Bank Részvénytársaság (röviden: Eximbank), valamint a Magyar Exporthitel Biztosító Részvénytársaság (röviden: Mehib Rt.).

3.4.1. Az Eximbank

Az Eximbank Rt. 1994. május 26-án, törvény alapján alakult meg, mint állami tulajdonban lévő, szakosított hitelintézet a külgazdaság-politika szolgálatában. A bank működésének célját, az általa végezhető tevékenységeket, kapcsolatát az állami költségvetéssel és a kormányzattal a többször módosított, 1994. évi XLII. törvény határozza meg.

Az Eximbank Rt. 1 milliárd forint alaptőkével jött létre, melyet az állam a bank feladatainak ellátásához szükséges mértékben, fokozatosan növel. 2000. elején alaptőkéje meghaladta a 7 milliárd forintot (mintegy 27 millió USD). Az Eximbank

Rt. hitelfelvételei mögött készfizető kezesként áll a magyar állam költségvetése. Az Eximbank Rt. létesítésének fő céljai: a külgazdasági kapcsolatoknak, ezen belül kiemelten a magyar áruk és szolgáltatások exportjának ösztönzése és segítése, az export pénzügyi kockázatainak megosztása. Az Eximbank Rt. egyrészt a magyar hitelintézeteknek nyújtott szolgáltatásai révén, másrészt a magyar exportőrök, illetve külföldi vevők számára közvetlenül nyújtott konstrukciókkal segíti az export megvalósulását. A magyar export előmozdításában az Eximbank Rt. szorosan együttműködik a Magyar Exporthitel Biztosító Részvénytársasággal (Mehib Rt.), az exporthitel-biztosítást igénylő viszonylatokba történő hitelnnyújtásoknál.

Magyarország 1998. őszén megfigyelői státuszt kapott az OECD hivatalosan támogatott Exporthitelezési Megállapodás munkacsoportjában, ami nemzetközi elismerést jelent Magyarország és a bank számára, másrészt igazodást kíván az OECD exportfinanszírozásra vonatkozó irányelveihez. A bank az Európai Unióhoz való integráció elősegítése mellett kiemelten kezeli a Magyarországgal szomszédos országok, az átalakuló gazdaságok és a fejlődő országok piacait. Az Eximbank Rt. finanszírozási, bankgarancia és kockázat-megosztási termékeket ajánl a magyar exportőröknek, a magyar exportot finanszírozó magyar és külföldi bankoknak, magyar exportárúk és szolgáltatások külföldi vevőinek és külföldi befektetéseket megvalósító magyar cégeknek.

Az Eximbank Rt. speciális lehetőségei:

- komplett finanszírozást és garanciák nyújtását igénylő jelentős exportügyletekre finanszírozási- és garanciacsomagok kidolgozása és előkészítése a hazai kereskedelmi bankok bevonásával;
- külföldi exporthitel-intézményekkel összehangolt feltételekkel történő hitelnnyújtás nemzetközi együttműködéssel megvalósuló exportügyletek magyar hányadához;
- a fix kamatozású exporthitelnnyújtás a magyar és külföldi vállalkozásoknak közvetlenül nyújtott hitelek és a bankokon keresztül megvalósuló hitelezés formájában;
- a kis- és középvállalkozások exportjának kedvezményes elő- és utófinanszírozása.

Az Eximbank Rt. a jövőben tevékenységét a projektfinanszírozással, a külföldi magyar befektetések finanszírozásával és az elmaradott magyarországi térségeknek nyújtott kamatkedvezményes előfinanszírozással tervezi kibővíteni.

Az Eximbank a vámszabadterületek nélküli magyar exportra vetítve 2,5%-os exportlefedettséget ért el. Az 1999. évi hitelállomány értéke 53 Mrd Ft, ami az előző év végéhez viszonyítva 2,7 Mrd Ft-os növekedést jelent.

3.4.2. A Magyar Exporthitel biztosító Rt. (Mehib)

A Magyar Exporthitel Biztosító Rt. (Mehib) 1994-ben alakult, a magyar állam tulajdonában lévő egyszemélyes részvénytársaság. A tulajdonosi jogokat az állam nevében az Állami Privatizációs és Vagyonkezelő Rt. gyakorolja. Alaptőkéje 4,25 Mrd forint.

Működésének jogszabályi alapját a - többször módosított - 1994. évi XLII. Törvény és a 84/1998. (V.6.) számú Kormányrendelet, továbbá a biztosításról szóló törvény alkotja. A Mehib célja az export és a belföldi pénzügyi kockázatok megosztása, a külgazdasági kapcsolatok, ezen belül kiemelten a magyar áruk és szolgáltatások exportjának ösztönzése és segítése, az exportőrök külpiazi versenyképességének erősítése, az exportőrök hitelhez jutásának megkönnyítése.

3.4.2.1. Az exporthitel-biztosításról

Az exporthitel az a hitel, amelyet az exportőr nyújt az importőrnek az adásvételi szerződésben (szállítói hitel), vagy az olyan kölcsön, amely ilyen árueladás finanszírozására szolgál (vevőhitel).

A hitelbiztosítás védelmet nyújt a kereskedelmi ügylet során bekövetkező vevői nemfizetés vagy késedelem esetén. Ez úgy fordulhat elő, hogy a vevő fizetése képtelenné válik, vagy egy meghatározott időn belül nem fizet. Ezeket a kockázatokat rendszerint kereskedelmi kockázatoknak nevezik. Az exportáló vállalatok védekezhetnek egy sor politikai kockázat ellen is, amelyek megakadályozhatják vagy késleltethetik a fizetést. Ezek olyan esetek, amikor a vevő országában bekövetkező háború vagy polgárháború miatt nem érkezik fizetés, amikor a vevő országának kormánya érvényteleníti a szerződést, amikor a kormány az exportot vagy importot akadályozó, vagy olyan intézkedéseket hoz, amelyek lehetetlenné teszik vagy korlátozzák a deviza átutalását a vevő országából.

A biztosítás tartalmát az igényekhez lehet igazítani. A hitelbiztosítás az exportfinanszírozás kapujának is tekinthető, mert a kötvény a kölcsönt nyújtó bankra engedélyezhető, fedezetként felhasználható. A hitelbiztosítással növekszik az exportőr hitelfelvevő képessége a bankjánál.

A hitelbiztosítás igénybevétele segít minimalizálni a kétes befolyású követeléseket, növeli a profitot, lehetővé teszi kedvezőbb hitelfeltételek nyújtását és természetesen hozzájárul a forgalom növeléséhez. Bármilyen tőkekiadás abban a hitben kell, hogy történjék, hogy az a cég számára jövedelmező, s ez alól a hitelbiztosítás igénybevétele sem kivétel. Míg egyes cégek a hitelbiztosítást pusztán mérleg-védelemnek tekintik, mások azért is veszik igénybe, mert olcsóbb finanszírozás érhető el általa, újabb üzleteket eredményez, javítja a hitelmenedzselést, minimalizálja a kétes, behajthatatlan követeléseket, és ezáltal üzletvitelüket jövedelmezőbbé teszi.

3.4.2.2. A Mehib biztosítási szolgáltatásai

Export és belföldi szállítóihitel-biztosítás teljesítés előtt és után fizetéseképtelenség és nemfizetés kockázatra:

- Szállítóihitel-biztosítás kis- és középvállalatok részére
- Szállítóihitel-biztosítás teljesítés utáni időszakra
- Vevőihitel-biztosítás
- Szállítóihitel-biztosítás teljesítés előtti időszakra
- Befektetés-biztosítás
- Konzignációs raktári készletbiztosítás
- Exportlízings-biztosítás
- Tenderajánlat-biztosítás.

A Mehib Rt. 2000-ben mintegy 93 milliárd forint – az előző évit több mint 50 százalékkal meghaladó – összegű exportforgalmat vett fedezetbe.

Az összforgalmon belül a nem-piacképes kockázatu biztosítások forgalma 81 százalékkal emelkedett. Ez elősegítette, hogy a hagyományos export – a korábbi években tapasztalt csökkenéssel szemben – a nemzetgazdasági átlagot meghaladó mértékben növekedjék, még hozzá elsősorban az elmúlt évekhez képest javuló tendenciát mutató orosz viszonylatban.

3.4.3. Az élelmiszer gazdasági exporthitelezés hazai lehetőségei

Az agrárexport-hitelezés és biztosítás eddigi – szakértők által negatívnak ítélt – tapasztalatai alapján csak azt tartjuk járható útnak, ha az iparban bevált projektfinanszírozás mintájára, állami garanciaalap egyidejű létesítésével új konstrukciót dolgoznának ki, a magyar agrárium sajátosságainak figyelembe vételével. Ez a projekt lehet ágazati, vagy regionális szervezésű.

4. A földrajzi árujelzők kérdései a WTO-tárgyalásokon

4.1. A földrajzi jelzések kérdései a WTO rendszerében

A földrajzi jelzések kérdéseit a WTO a szellemi alkotások tulajdonjogának védelméről (Trade Related Aspects of Intellectual Property Rights) szóló, úgynevezett TRIPS-Egyezmény keretei között szabályozza. A kérdéskör általános gyakorlatától eltérő módon a földrajzi megjelölések esetében az egyezmény az adott termék valamennyi, a kijelölt földrajzi körzetben található termelőjét védelemben részesíti.

A földrajzi jelzés (geographical indication) a WTO által alkalmazott definíció (megjelölés), amely egy terméket olyan módon határoz meg, hogy az egy tagország területéről származik, vagy annak egy régiójából, vagy körzetéből (locality), ahol a termék adott minősége, hírneve vagy más jellemzői alapvetően földrajzi eredetének tulajdoníthatók (22.1. cikkely). A termék minősége, hírneve vagy más jellemzője egyaránt elegendő alapja lehet a földrajzi jelzésnek, ahol ezek alapvetően a termék földrajzi eredetének tulajdoníthatók.

A következőkben a kérdéskör néhány fontosabb részletéről szóló rendelkezéseket ismertetjük.

Jogi védelem: az érintetteknek rendelkezniük kell jogi eszközökkel, hogy megelőzzék a termék földrajzi eredetének tekintetében a közvéleményt félrevezető megjelölések használatát, ami a Párizsi Konvenció 10bis cikkelye szerint értelmetlen tisztességtelen verseny cselekményét testesíti meg.

Félrevezető védjegyek: az olyan védjegyek bejegyzését, amelyek a földrajzi megjelölést a közvéleményt félrevezető módon használják, hivatalból el kell utasítani, illetve érvényteleníteni, ha a jogszabályok azt lehetővé teszik, illetve ha azt egy érdekelt fél kéri.

Borok és égetett szeszesitalok – a 23. cikkely szerint az érdekelt feleknek rendelkezniük kell jogi eszközökkel, hogy megelőzzék az olyan borok földrajzi azonosító megjelölését, amelyek valójában nem a földrajzi megjelölésben feltüntetett helyről származnak. Ez abban az esetben is érvényes, ha a közvéleményt nem vezetik félre, ha nem állnak fenn a tisztességtelen verseny körülményei, ha a termék valódi eredetét is megjelölik, ha a földrajzi megjelölést olyan kifejezések kísérik, mint „-fajta”, „-típusú”, „-stílusú”, „utánezat” stb. Hasonló védelemben kell részesíteni az égetett szeszesitalokon alkalmazott megjelöléseket is. A védjegyek védelmét is ennek megfelelően kell biztosítani.

Kivételek: a 24. cikkely számos kivételt tartalmaz a földrajzi megjelölések védelme tekintetében. E kivételek különös jelentőségűek a borokra és égetett szeszesitalokra vonatkozó többlet-oltalom esetében. Így például a tagok nem

kötelesek védelemben részesíteni azokat a földrajzi megjelöléseket, amelyeket azok „anyaországában” nem részesítenek védelemben, illetve nem alkalmaznak. A kivételek nem alkalmazhatók az olyan földrajzi megjelölések védelmének enyhítésére, amelyek már a TRIPS-Egyezmény (3. bekezdés) hatályba lépése előtt is léteztek. A TRIPS-Tanácsnak időről-időre felül kell vizsgálnia a rendelkezések alkalmazását a földrajzi megjelölések védelmére (2. bekezdés).

Az általános szabályok alóli kivételek elismerik, hogy – számos okból – korábban létrejött, adott helyzetek léteznek, amelyekben a földrajzi megjelöléseket a WTO által megállapított kötelezettségeknek nem megfelelően alkalmazzák. Különösen gyakori ez azokban az esetekben, amikor a földrajzi megjelölés a köznyelvben általános elnevezéssé (generic word) vált egy terméktípusra való hivatkozásnál (24.6. cikkely), ahol a korábban már létező védjegy-jogokat jóhiszeműen szerezték meg (24.5. cikkely) és más esetekben, amikor a korábbi használati módot folyamatosan fenntartották (24.4. cikkely).

Az Egyezmény – miközben a tagok számára lehetővé teszi a kivételeket az ilyen helyzetekben – ezt ellensúlyozza azzal, hogy megköveteli a tagoktól, hogy tárgyalásokba bocsátkozzanak az egyedi földrajzi jelzések védelmének fokozásáról és a kivételek létezésének tényét ne használják fel az ilyen tárgyalásoktól való elzárkózásra, illetve arra, hogy két-, illetve többoldalú megállapodásokat kössenek (24.1. cikkely). Az Egyezmény egyidejűleg speciális eljárási rendet állapít meg a földrajzi jelzésekről szóló rendelkezések alkalmazásának felülvizsgálatáról (24.2. cikkely).

4.2. Az Európai Unió által alkalmazott szabályozás

Az Európai Unió a kilencvenes évek elején megkezdte azon rendszerek kidolgozását, amelyek segítik az élelmiszerekhez kötődő hagyomány, táj, kultúrkör iránti piaci igény kielégítését. E rendszerek a következők:

- az eredetmegjelölés és a földrajzi jelzés védelme (2081/92 EGK rendelet)
- a hagyományos különleges tulajdonság tanúsítása (2082/92 EGK rendelet)
- a tájegységekhez kötődő hagyományos élelmiszerek (az előbbieknél kevésbé szigorú feltételek mellett) leírásainak összegyűjtésére szolgáló Euroterroirs program.

Az eredetvédelmet szabályozó 2081/92-es és a hagyományos különleges tulajdonság tanúsítási rendszerét megteremtő 2082/92 EGK-rendeletek megjelenése után – mintegy ezek társadalmi, civil szerveződésű háttéréül – indították meg az Euroterroirs Programot. A program célja Európa egyes tájegységei hagyományos élelmiszereinek propagálása. A gyűjteménybe való bekerülés feltételeinek lényege azonos az eredetvédelmi és a hagyományos különleges tulajdonság tanúsítási rendeletekben rögzítettekkel. A feltételeket azonban lazábban, több eltérési lehetőséggel fogalmazták meg. A 12 tagország 129 régiójának összesen mintegy 4000 terméke került be az 1994-ben elkészített gyűjteménybe. A három új tagállammal való kiegészítés időközben megtörtént.

Az Euroterroirs Program termékgyűjteményébe bekerülő mezőgazdasági termékeknek és élelmiszereknek a tájegységhez való kötődés mellett természetesen valamiféle hagyományos specialitással is kell rendelkezniük a termesztés, betakarítás, feldolgozás tekintetében. A feldolgozatlan, nyers élelmiszerek közül csak a valóban az adott térséghez (nem egy fajtához vagy fajhoz) kötődő sajátosságokkal rendelkezők vehetők fel. Ezeket a helyi hagyományokat és a sajátos, a szokásoktól eltérő tulajdonságokat pontosan definiálni és bizonyítani kell.

4.3. Az eredetmegjelölés és a földrajzi jelzés hazai szabályozása²⁶

Az élelmiszerekről szóló 1995. évi XC. Törvény felhatalmazta a kormányt az eredetmegjelölés és a földrajzi jelzés védelméről szóló rendelet elkészítésére. Ez a folyamatban levő EU-harmonizációból következően a 2081/EGK rendelet honosítását jelentette.

A földrajzi árujelzők védelmével a védjegyek és földrajzi árujelzők oltalmáról szóló 1997. évi XI. törvény foglalkozik. Eszerint (a törvény szövege, 103. §):

„Földrajzi árujelzőként oltalomban részesülhet a kereskedelmi forgalomban a termék földrajzi származásának feltüntetésére használt földrajzi jelzés és eredetmegjelölés.

A földrajzi jelzés valamely táj, helység, kivételes esetben ország neve, amelyet az e helyről származó – a meghatározott földrajzi területen termelt, feldolgozott, illetve előállított – olyan termék megjelölésére használnak, amelynek különleges minősége, hírneve vagy egyéb jellemzője lényegileg ennek a földrajzi származásnak tulajdonítható.”

A meghatározás a 2081/92 EGK rendelettel teljesen megegyezik. Ez a termékkör részesül tehát a földrajzi jelzés szerinti védelemben: **Protection of Geographic Indication, PGI**. A meghatározás kulcsszava a „tulajdonítható”. A földrajzi árujelzők e csoportjánál tehát – szemben a következő pontban definiált eredetmegjelöléssel – a termék tulajdonságainak az adott területtel való összefüggése nem egyértelmű és bizonyítható.

Meg kell azonban jegyezni, hogy ez a csoport semmivel sincsen hátrányosabb helyzetben az eredetmegjelölésnél. Ugyanazon védelmet élvezzi és jelenleg az EU-ban ugyanolyan marketing értéke van.

²⁶ A hazai helyzetet Dr. Rác Endre: Az élelmiszerek eredetvédelme, hagyományos és kiváló tulajdonságainak tanúsítása c, összeállítása alapján ismertettük (FVM Élelmiszeripari Főosztály, 1999 május), amely részletesen tárgyalja a kérdés további vonatkozásait.

„Az eredetmegjelölés valamely táj, helység, kivételes esetben ország neve, amelyet az e helyről származó – a meghatározott földrajzi területen termelt, feldolgozott, illetve előállított – olyan termék megjelölésére használnak, amelynek különleges minősége, hírneve vagy egyéb jellemzője kizárólag vagy lényegében az adott földrajzi környezet, az arra jellemző természeti és emberi tényezők következménye.”

Itt az EU szóhasználat **Protection of Designation of Origin, PDO** termékeinél – az adott földrajzi egység természeti és emberi tényezőivel való kapcsolatokat sokkal szigorúbban követelik meg. Bár a „kizárólag vagy lényegében” kifejezés itt is ad némi engedményre lehetőséget.

Az 1997. évi XI. törvénnyel és a kapcsolódó kormányrendelettel létrehozott magyar rendszer – eltérően az alapjául szolgált 2081/92 EGK rendeletről – kiterjed a szeszesitalokra és a borra is. A szeszesitalok eredetvédelmét és minőségi követelményeit szabályozó 1576/89 EGK rendelet biztosítja, amelynek melléklete felsorolja azokat a hagyományos italokat, amelyeknek megnevezése védett. A magyar elképzelés szerint tagságunk után a most létrehozott hazai rendszerben védett szeszesitalok majd átkerülnek a 1576/89 rendeletbe, az Unió szintjén a védelmet tehát ez fogja biztosítani. A jelenlegi rendelet szerinti, a tagság után is fennmaradó rendszer viszont az EU-n kívüli országok viszonylatában ad védelmet.

Az élelmiszerek hagyományos különleges tulajdonságai tanúsításának az 1/1998. (I.12.) FM rendelettel megteremtett rendszere a magyar élelmiszerjog EU harmonizációja keretében készült a 2082/92 EGK rendelet honosításával. A tanúsítás legfontosabb kritériumai:

„Hagyományos különleges tulajdonság: az élelmiszer előállításához felhasznált hagyományos nyersanyagokból, a hagyományos előállítási módból és összetételből eredő olyan tulajdonság, amely az élelmiszert világosan megkülönbözteti más, hasonló élelmiszerektől. Az élelmiszer külső megjelenése, továbbá bármely olyan tulajdonsága, amely eredete, földrajzi származása vagy kizárólag valamely technológiai újítás következménye nem tekinthető ilyen tulajdonságnak.

Az élelmiszer kiváló minőségének és hagyományos különleges tulajdonságának tanúsítását az adott élelmiszer előállítója vagy az előállítók csoportja kérheti. A kérelmet az AMC-nek kell benyújtani.”

4.4. A földrajzi jelzések a hazai gyakorlatban

Magyarország is rendelkezik az egész világon jelentős marketing-értéket megtestesítő származási jelzésekkel. Ilyen egyebek mellett a tokaji bor, a kalocsai és a szegedi paprika, a makói hagyma, a gyulai kolbász, a kecskeméti barackpálinka. Ezért **kifejezetten érdekelték vagyunk az eredet és a földrajzi jelzés védelmében.**

A földrajzi jelzések felkutatása, lajstromozása, megismertetése terén a munka megindult, de még számos fontos tennivaló van hátra és ebben a szakmai szervezetek mellett a kormányzatnak is vannak feladatai. Az ehhez kapcsolódó forrásigényt az agrárköltészetből kell fedezni. Megvizsgálandó továbbá, milyen esetleges agrárrendtartási feladatok adódhatnak e téren.

A hagyományos és tájjellegű élelmiszerek, mezőgazdasági termékek feltérképezése az EU mintájára, francia segítséggel a Hagyományok – Ízek – Régiók program keretében kezdődött meg. Az Agrármarketing Centrum összeállította és kiadta a 300 hagyományos és tájjellegű élelmiszer nevét és leírását tartalmazó termékgyűjteményt. (Lásd: Commission Notice to the Member States of 14 April 2000 Laying down guidelines for the Community initiative for rural development /Leader+ /200/C 139/05/)

Magyarország EU-csatlakozása után a gyűjtemény is felkerülhet az európai listára és ezáltal hozzájárulhat a hazai élelmiszerek nemzetközi ismertségének javításához.

A gyűjteményben szereplő számos termék jó eséllyel pályázhat az eredetvédelmi oltalom, a földrajzi árujelző vagy a hagyományos-különleges minőséget bizonyító árujelző elnyerésére.

4.5. A földrajzi jelzések kérdései a WTO-tárgyalásokon²⁷

A WTO Szellemi Tulajdonjogi Tanácsának 2000. március 21-i ülésén a tagországok egy része ismételten javasolta, hogy a borok és az égetett szeszesitalok azonosítására szolgáló helymegjelölések védelméhez hasonló, magasabb fokú védelmet terjesszék ki más termékek földrajzi megjelölésére is.

A tagországok egy másik csoportja szerint ezzel szemben a Tanácsnak az aktuális feladataira kellene összpontosítania, azaz ezen elnevezések multilaterális tájékoztató és nyilvántartási rendszerére, illetve a földrajzi jelzés szabályozás gyakorlati megvalósításának felmérésére, mielőtt a termékkör kiterjesztésére gondolnának.

A WTO TRIPS-Egyezménye kimondja, hogy a földrajzi megjelöléseknek általánosságban védelmet kell kapniuk, legalább a tisztességtelen verseny és a fogyasztók megtévesztésének megakadályozása tekintetében. A borok és tömény szeszesitalok azonosítására szolgáló helynevek magasabb szintű védelmet élveznek, azaz abban az esetben is oltalomban részesülnek, ha a névhasználat által a tisztességtelen verseny, illetve a fogyasztók megtévesztése nem áll fenn.

²⁷ Forrás: WTO News: 2000 News Items

www.wto.org/english/news_e/news00_e/tripse.htm

A CEFTA tagjai, Lettországgal és Észtországgal kiegészülve - utóbbiakat Lengyelország képviselte - határozottan **sürgették az arra irányuló tárgyalásokat, hogy a borok és az égetett szeszesitalok által jelenleg élvezett oltalmat más termékekre is kiterjesszék.** Véleményük szerint a mezőgazdaság és a szolgáltatások esetében megállapított rugalmas tárgyalási határidőkhöz hasonlókat kell szabni a földrajzi megjelölésekre is.

E véleményt teljes mértékben támogatta az Európai Unió, Törökország, India, Svájc, Pakisztán, Mauritius, Sri Lanka, Egyiptom és Kuba. E csoport több tagja is hangsúlyozta, hogy a termékkör kiterjesztéséről szóló tárgyalásokra vonatkozó lehetőséget tartalmazza a TRIPS-Egyezmény (24. cikkely). Többen kifogásolták, hogy az egyezmény hatályba lépése után négy évvel még nem sikerült haladást elérni a bor és a tömény szeszesitalok (23.4. cikkely) földrajzi megjelölése multilaterális tájékoztatási és nyilvántartási rendszeréről tartandó tárgyalások ügyében vagy a magasabb fokú oltalom más termékekre történő kiterjesztésében.

A fentieknek megfelelő, különféle mértékben rugalmas megoldásokat ellenezte Argentína, Új-Zéland, az USA, Ausztrália, Kanada, Chile, Mexikó, Brazília, Hong-Kong és Kína. Ezen országok álláspontja szerint a földrajzi jelzésekről szóló tárgyalások nem hozhatók azonos szintre a mezőgazdaság és a szolgáltatások kérdéseivel foglalkozó tárgyalásokkal. Véleményük az, hogy a 23. cikkelyben meghatározott termékkör bármiféle kiterjesztésével meg kell várni, míg a TRIPS-Tanács befejezi annak áttekintését, hogyan alkalmazzák a tagországok a megállapodás rendelkezéseit a földrajzi megjelölésekre. Hangsúlyozzák továbbá, hogy a TRIPS-Tanácsnak nem volna célszerű elvonnia a figyelmet a földrajzi jelzések multilaterális tájékoztatási és nyilvántartási rendszerének létrehozását célzó tárgyalásoktól. Egyben üdvözölték az EU bejelentését, hogy újabb előterjesztést készít a témában.

A TRIPS-Tanács egyetértett azzal, hogy a Tanács elnöke informális konzultációkat kezdjen arról, hogyan folytassák a munkát ezeken a területeken.

Az Európai Unió álláspontja

Az Európai Unió 2000 decemberében benyújtott átfogó tárgyalási javaslata megállapítja, hogy az Unió - mint a világ legnagyobb exportőre - javítani akarja a piacra jutás feltételeit és ezen belül egyebek mellett jobb piacra jutási lehetőségeket, tisztességes versenyfeltételeket kíván azon termékek számára, amelyek minősége és hírneve földrajzi eredetükhöz és a hagyományos know-how-hoz kötődik. az EU álláspontja szerint megfelelő intézkedéseket kell tenni

- a mezőgazdasági termékek és élelmiszerek nevével történő visszaélések elleni hatékony védelem garantálására
- a földrajzi árujelzők és eredetmegjelölések alkalmazásának jogi védelmére
- a fogyasztók és a tisztességes verseny védelmének biztosítása a címkézés (labelling) szabályozásával.

Magyarország piaci érdekei – a küszöbön álló EU-csatlakozástól függetlenül is – a WTO-tárgyalásokon az Unió álláspontjának támogatását kívánják.

5. Speciális védintézkedések (SSG)

5.1. A speciális védintézkedések pozíciójának alakulása az újabb tárgyalások során

Az Uruguay-i fordulót megelőzően az importvédelmi eszközök strukturájában a safeguard intézkedések súlya marginális volt. Ez elsősorban a többi importvédelmi intézkedés felhasználásának könnyebb voltára, a safeguard intézkedések alkalmazási feltételrendszerének szigorúságára volt visszavezethető. Az Uruguay-i fordulót követően ezen a téren gyökeres változás állt be: a **Mezőgazdasági Megállapodás** részeként kialakították a **special safeguard** intézkedések lehetőségét is, amelyek megkönnyítették az ilyen típusú importvédelmi eszközöknek az igénybevételét, növelték alkalmazásuk gyakoriságát. A lehetőség azonban nem jelentette azt, hogy az új eszköz, a special safeguard robbanásszerűen tört volna be a nemzetközi kereskedelem színterére.

Mivel a special safeguard-ot az Uruguay-i forduló kapcsán megkötött Mezőgazdasági Megállapodás értelmében csak a reformfolyamat végéig tervezték érvényben tartani, s ez elméletileg már lejárt, így igen élesen vetődött, illetve vetődik fel az újabb körtárgyalásra készülöben annak a kérdése, hogy szükség van-e a jövőben az SSG-re, az általa nyújtott előnyök kompenzálhatják-e az alkalmazásával esetlegesen kiváltott, vagy vélelmezett liberalizáció- és WTO ellenes következményeket. Az előtárgyalások során értelemszerűen igen heves vita folyt és jelenleg is folyik azok között az országok között, amelyek az SSG továbbélése mellett foglalnak állást, illetve amelyek azzal érvelnek, hogy a normál GATT safeguard klauzula elegendő, s nincs szükség a speciális védintézkedések további alkalmazására.

Az **országok egy részének támogató véleménye** szerint rendkívüli jelentőségű volt a special safeguard intézkedések bevezetése. Egyfelől a speciális védintézkedések védelmet nyújtanak a mezőgazdasági és élelmiszeripari termékeknek a GATT liberalizációval, a piacok megnyitásával, a piacrajutási lehetőségek biztosítási kötelezettségével szemben. Olyan védelmet, amelyet az eddigi normál safeguard klauzula nem tudott biztosítani, mivel a normál safeguard alkalmazásához szükséges „komoly károkozás” technikailag nehezen demonstrálható egy ilyen szerteágazó szektorban, mint a mezőgazdaság. Több tagország felvetette ugyan az utóbbi időben, hogy meg kellene szüntetni az SSG-t, hiszen adott a GATT normál safeguard lehetősége, ám a normál safeguard károkozási tesztje költséges és időt rabló, ezért ez nem vonzó a tagországok számára. A speciális védintézkedések jelentős erényének könyvelik el másfelől, hogy bevezetése döntő mértékben hozzájárult a teljes „piacrajutási csomag” elfogadtatásához. A védintézkedéseknek ugyanis általában megvan az a „pszichológiai” szerepük, hogy enyhítik az országoknak a keményebb piacnyitástól való félelmét.

A fejlődő országok jórésze az SSG fennmaradása mellett foglal állást, s kiküszöbölendőnek tartják, hogy az SSG-t csak a fejlett országok tudják alkalmazni, pedig számos fejlődő ország találja magát szemben hirtelen importnövekedéssel külkereskedelmük liberalizációja következtében. **Az SSG-t ugyanis csak azok az országok alkalmazhatják, amelyek vámosították a nem tarifális korlátozásaikat.** A fejlődő országokban ilyen nem tarifális korlátozások általában nem léteztek, így nem is tudták vámosítani ezeket, s emiatt nem nyílik módjuk jelenleg az SSG által nyújtott előnyök kihasználására. Véleményük szerint azonos lehetőségeket kellene biztosítani a fejlődő országoknak is az SSG alkalmazását illetően.

A speciális védintézkedések továbbélését **támogató országok** azzal érvelnek a special safeguard veszélyességét kihangsúlyozó, azt megszüntetni kívánó országokkal szemben, hogy ezek az intézkedések valójában nem jelenthetnek igazi veszélyt a nemzetközi kereskedelem liberalizációjával szemben, hiszen **alkalmazásuk feltételrendszere, köre számos oldalról behatárolt:**

- csak a **normál vámeljáráásban** szereplő importra alkalmazhatók, így csak az olyan termékeknél, amelyek a vámosításban szerepeltek, ez becslések szerint kevesebb, mint az összes mezőgazdasági termék 20%-a (WTO, 2001. október 4),
- engedményes listáikon előre be kellett jelenteni, hogy mely termékekre kívánják alkalmazni,
- csak a vámkvóta feletti importmennyiségekre lehet alkalmazni, a preferenciális folyó és minimális piacrajutási lehetőségekkel kapcsolatos kvótákon (current access és minimum access) lebonyolódó import nem lehet alanya a pótvámnak,
- nem alkalmazzák, az árra vonatkozó védintézkedés lehetőségét, ha az importmennyiség csökken,
- a kritikus behozatali növekmény (küszöbszint) nem lehet kevesebb az import átlagos mennyisége 105%-ánál,
- a termék cif importára 10%-kal a küszöbár (trigger price) alá kell, hogy essék,
- a mennyiségi pótvám nem haladhatja meg a normál vám egyharmadát,
- a pótvámok csak annak az évnek a végéig alkalmazhatók, amelyben bevezették ezeket az intézkedéseket.

A special safeguard **alkalmazásának ellenzői** szerint a speciális védintézkedésekkel kapcsolatos problémák egy része a GATT alapelveinek esetleges megsértésén alapul, másik csoportja pedig magának az importvédelmi eszköznek az alkalmazhatóságát érinti. A speciális védintézkedéseket ellenzők ellenérvei:

- az SSG ellentmond a GATT globalitási elvének, mivel szektorspecifikus
- a speciális pótvámok **diszkriminatív, protekcionista elemeket** vihetnek a kereskedelmi kapcsolatokba

- nem kell keresztülmenni a **szigorú „komoly károkozás”-teszten**, így esetlegesen indokolatlanul is felhasználhatóak
- megkérdőjelezhető a **transzparencia elve** is az alkalmazásuknál.

A WTO Mezőgazdasági Megállapodásban előírt – többek között az SSG további sorsát is érintő – tárgyalások a Mezőgazdasági Bizottság keretei között kezdődtek meg 2000 elején. A tárgyalások második szakasza a 2001. március 26-27-i Speciális Ülésszakkal kezdődött. A tagországok számtalan javaslatot nyújtottak be, amelyek között jelentős számban szerepeltek a special agricultural safeguard-dal foglalkozó elképzelések is.

Összefoglalóan a special agricultural safeguard-dal kapcsolatosan a következőképpen csoportosíthatjuk a beérkezett javaslatokat:

1. A javaslattevők egyik csoportja szerint meg kellene tartani a jelenlegi SSG-t és kiegészíteni egy újabbal, amely a szezonális és a romlékony termékekre vonatkozna. A javaslat az alkalmazandó képletre is tartalmaz elképzelést. Ellenzői szerint ez a protekcionizmus növelésére nyújthat lehetőséget.
2. A javaslatok másik köre szerint a fejlődő országok automatikus joga lenne, minden károkozási bizonyítás nélkül, hogy a fejlett országok támogatott importjára alkalmazzák a speciális védintézkedéseket. A javaslat bírálói szerint ez aláásná az országok mindennemű jogát az exporttámogatásra, s szélsőséges esetben a kereskedelem gátjává válna.
3. Több javaslat szerint megtartanák a jelenlegi safeguard-ot, sőt, kiterjesztenék azokra az országokra is, amelyek nem alkalmazhatják, mivel nem vámosítottak, illetve előre nem tartották fenn a jogot az SSG alkalmazására.
4. Végül a javaslatok egy része szerint megengednék a fejlődő országoknak, hogy a special safeguard-ot minden termékre alkalmazzák.

A special safeguard-dal kapcsolatos javaslatokat országonként, illetve országcsoportonként is áttekintettük:

1. Az USA javaslatában (G/AG/NG/W/15) a piacra jutásról szóló fejezetben fejtik ki, hogy ki kell küszöbölni az átmeneti speciális mezőgazdasági védintézkedéseket
2. Az EU átfogó javaslatában (G/AG/NG/W/90) megállapítja, hogy a speciális mezőgazdasági védintézkedések igen hasznosnak bizonyultak. Amennyiben ezt az eszközt megszüntetnék, az egyetlen lehetséges megoldás a WTO általános safeguard lehetősége lehetne, amely engedi a fokozottabb mértékű kereskedelemtorzító intézkedéseket.
3. Norvégia javaslatában (G/AG/NG/W/101) szerepel, hogy a mezőgazdaság speciális jellege miatt az SSG mechanizmus alkalmazását folytatni kell, mivel elegendő védelmet biztosít az import hirtelen megugrásával és az áringadozásokkal szemben.

4. Lengyelország, az SSG egyik legjelentősebb alkalmazója azt javasolja, (G/AG/NGW/103) hogy ne tárgyalják újra az 5. cikkelyt, mivel az szerves része a Mezőgazdasági Megállapodásnak.
5. Horvátország számára, amely új WTO tag volt az Uruguay-i forduló lezárása után, nem adatott meg a jog az SSG használatára. Amennyiben minden ország egyetért abban, hogy a speciális védintézkedéseket fenntartsák, Horvátország is szeretne élni ezzel a joggal.
6. Törökország javaslata (G/AG/NGW/106) szerint a jelenlegi special safeguard mechanizmust el kell törölni, mert átmeneti eszköz volt annak során, hogy az országok vámosították a nem kereskedelmi akadályait az Uruguay-i forduló során. Egyébként a jelenlegihez hasonló új special safeguard mechanizmust kellene kialakítani azon országok számára, amelyek nem vették igénybe ezt az előnyt az Uruguay-i fordulóban.
7. Japán javaslata (G/AG/NG/W/91): Tekintettel a mezőgazdasági termékek szezonális és romlandó jellegére, új safeguard mechanizmust kellene bevezetni speciális feltételekkel annak érdekében, hogy a safeguard intézkedéseket korszerűbb és hatékonyabb módon alkalmazzák az import gyors növekedése esetén. Ez fokozhatná a safeguard intézkedések adminisztrációjának átláthatóságát is. Javasolják továbbá a jelenlegi special safeguard mechanizmusának fenntartását is a Mezőgazdasági Megállapodás keretén belül.
8. A Cairns-i csoport (G/AG/NG/W/54) a speciális mezőgazdasági védintézkedések alkalmazásának megszüntetését javasolja a fejlett országok esetében, viszont a fejlődő országok tekintetében az agrárreform megvalósítása érdekében támogatnák a jelenlegi safeguard mechanizmus fennmaradását. (Kanada ugyan a Cairns-i csoport tagja, de a piacra jutással kapcsolatban külön javaslatot adott be; ebben azonban nem szerepel az SSG.)
9. Az ASEAN országok a fejlődő országokkal való különleges és differenciált elbánásra vonatkozó javaslatukban (G/AG/NG/W/55) az SSG-vel kapcsolatban azon a véleményen vannak, hogy a fejlődő országoknak meg kell engedni azt a rugalmasságot, hogy folytathassák az SSG alkalmazását
10. Tizenegy fejlődő ország átfogó javaslatot nyújtott be egy „fejlesztési dobozra” (S&D, Special&Differential Treatment=különleges és differenciált elbánás a fejlődő országok számára), amelyben az SSG-vel kapcsolatban azt javasolták, (G/AG/NG/W/13) hogy meg kellene tiltani a fejlett országoknak a speciális safeguard alkalmazását, viszont lehetővé kellene tenni az összes fejlődő ország számára.
11. Az „Afrikai csoport” közös javaslatában (G/AG/NG/W/140) szerepel az SSG mechanizmus felülvizsgálata, valamint az, hogy külön speciális védmechanizmust kellene kialakítani a fejlődő országok számára, mint S&D intézkedést.
12. India javasolja (G/AG/NG/W/102), hogy külön safeguard mechanizmus kerüljön kialakításra az összes fejlődő ország számára tekintet nélkül a

vamosításra az import megnövekedésének vagy az ár csökkenésének az időszakában, és hogy biztosítsák a népesség élelmezésbiztonságát és megélhetését.

13. A Koreai Köztársaság (G/AG/NG/W/98) javasolja az SSG, mint a vámosítás szerves elemének fenntartását, mivel egyike azoknak az eszközöknek, amelyek megkönnyíthetik a zavartalan reformfolyamatot. Az SSG alkalmazásának szigorú kritériumai miatt csak korlátozott számú terméknel alkalmazható. Ennek következtében nem tűnik indokoltnak ezen kritériumok további szigorítása.
14. Egyiptom javasolja (G/AG/NG/W/107) a jelenlegi special safeguard eltörlését. A Megállapodás safeguard gyakorlata szerintük elegendő arra, hogy a tagok védjék helyi piacaikat az import hirtelen megnövekedésétől. Az új elképzeléseknek kompatibilisnek kellene lenniük az eddigi egyezményekkel.
15. A Kongói Demokratikus Köztársaság javasolja (G/NG/W/135), hogy a special safeguard intézkedéseket ne lehessen alkalmazni a fejlődő országokból származó mezőgazdasági termékek esetében.
16. Szenegál (G/AG/NG/W/142) javaslatai között szerepel, hogy ismerjék el a fejlődő országoknak azt a jogát, hogy megfelelő speciális safeguard intézkedéseket hozhassanak, amelyek lehetővé teszik számukra, hogy megakadályozzák a belső mezőgazdasági termelésüket fenyegető nemkívánatos versenyt.
17. Jordánia javaslata (G/AG/NG/W/140) hasonló az indiaihoz (egy külön safeguard mechanizmus az összes fejlődő ország számára). Jordánia ezidáig nem tudta alkalmazni a special safeguard gyakorlatot.
18. Szváziföld javaslatában (G/AG/NG/W/95) a kis fejlődő országokkal kapcsolatos eltérő bánásmódról leírja, hogy a safeguard alkalmazása nehéz lehet több okból is, beleértve az adminisztráció alacsony szintjét, valamint a multinacionális társaságok jelenlétét, akiknek a tranzakcióit nehéz ellenőrizni. A kis fejlődő országok számára létkérdés a védelem, jöllehet hosszabb távon számolnak a védelem fokozatos leépítésével.
19. Mauritius javaslatában (G/AG/NG/W/96) a special safeguard fennmaradása mellett áll ki. Különösen fontosnak tartja a mindezt a fejlődő kis szigetországok (SIDS, Small Island Developing States) számára.
20. Kolumbia, Kuba és a Dominikai Köztársaság javaslatában (G/AG/NG/W/37) az SSG-vel kapcsolatban az az álláspont szerepelt, hogy a védővámok alkalmazására csak a vámcsökkentések tárgyalásokban kialakított határidejéig kerülhet sor.

A fenti javaslatokból kitűnik, hogy igen széles a paletta az SSG-vel kapcsolatban; a két pólus az egyértelmű, indoklás nélküli elfogadás, vagy az elutasítás. Ezen kívül több javaslatban szerepel a differenciált elbánás igénye a fejlődő országok számára. Az alábbi táblázatban úgy csoportosítjuk az országokat,

vagy a javaslatot benyújtó különböző csoportokat/érdekcsoportokat, hogy elfogadják, elutasítják, vagy bizonyos feltételekkel igenlik vagy vetik el az SSG további alkalmazását.

6. táblázat

Az egyes országok (országcsoportok) álláspontja az SSG-vel kapcsolatban

Elfogadók feltétel nélkül EU Norvégia Lengyelország Horvátország	Korlátokkal történő megtartók (csak a fejlődő országok alkalmazhatnák, a fejletteket kizárnák az SSG igénybevételéből) Cairns-i Csoport, ASEAN, Afrikai Csoport, 11 fejlődő ország, India, Szenegál, Kongó, Jordánia, Sváziföld, Mauritius, Kolumbia
Megtartók, de új javaslattal is élők Japán Koreai Köztársaság	Elutasítók feltétel nélkül USA Egyiptom

5.2. A special safeguard jövőbeli szerepének megítélése

A special safeguard által nyújtott lehetőségekkel – néhány kivétellel – az országok nem éltek kellő intenzitással. A 7. táblázat az országok által benyújtott notifikációkat mutatja be, amiből jól látszik, hogy főleg 2000-ben igen kevés volt a notifikált special safeguard intézkedés.

7. táblázat

A Special Safeguard notifikációja

Ország	1996	1997	1998	1999	2000
Ausztrália	X	X	X	X	X
Barbados	X	X	X	X	
Bulgária		X	X	X	
Kanada	X	X	X	X	X
Kolumbia	X	X	X	X	X
Costa Rica	X	X	X	X	
Cseh Köztársaság	X	X	X	X	
EU-15	X	X	X		
Ecuador	X	X	X	X	
El Salvador	X	X	X		
Guatemala	X	X	X	X	
Magyarország	X	X	X		
Izland	X	X	X	X	
Indonézia	X	X	X	X	X
Izrael	X	X	X	X	X
Japán	X	X	X	X	X
Korea	X	X	X		
Malajzia	X	X	X		
Mexikó	X	X	X	X	
Marokkó	X	X	X	X	
Namíbia	X	X	X	X	
Új-Zéland	X	X	X	X	X
Norvégia	X	X	X	X	X
Panama		X	X	X	
Fülöp-szigetek	X	X	X		
Lengyelország	X	X	X	X	
Románia	X	X	X	X	
Szlovákia	X	X	X	X	X
Dél-Afrika	X	X	X	X	
Svájc-Liechtenstein	X	X	X		
Thaiföld	X	X	X		
Tunézia	X	X	X	X	
USA	X	X	X	X	
Uruguay	X	X	X	X	
Venezuela	X	X	X		

A special safeguard intézkedések **jövőbeli szerepével** kapcsolatban is megoszlanak a vélemények. A speciális védintézkedéseket veszélyesnek tartó országok szerint, mivel mind a mennyiségi alapú, mind pedig az ár alapú

pótvámokat is alkalmazhatják a special safeguard keretein belül, a két lehetőség közül valamelyik az idők során szinte mindig fennállhat, így a pótvámok is folyamatosan jelen lesznek a nemzetközi kereskedelemben, a már említett problémák miatt gyengítve a GATT Egyezmény következetes megvalósulását.

Más vélemények szerint viszont a gyakorlatban, mivel a vámosítás során bevezetett import-vámtarifák magasak, valamint a megnövekedő import jelentős része nagy valószínűséggel a minimum access (minimális piaci hozzáférés) mértéke alatt lesz, így a special safeguard alkalmazása nem lesz releváns.

A special safeguard jövőbeli **tényleges szerepe** azonban csakis attól függ majd, hogy az Uruguay-i forduló során kezdeményezett reformfolyamat meghosszabbításáról miként döntenek a tárgyaló felek. Ha **nem születik megállapodás a reformfolyamat folytatásáról, úgy a special agricultural safeguard további sorsa megpecsételődik.**

5.3. Az SSG alkalmazásának problémái, lehetséges jövőbeli szerepe Magyarországon

Mind Magyarország WTO tagsága, mind pedig az EU-hoz történő csatlakozás erőteljes liberalizációs kötelezettség elé állítja a hazai gazdaságot. (Utalunk itt a 2000-ben bevezetett dupla nullás, illetve négy nullás szabályozásra.) Nehezíti Magyarország helyzetét, hogy nemcsak a liberalizáció mértéke jelentős, hanem a liberalizáció megvalósítására fordítható idő is rendkívül rövid. A GATT/WTO tárgyalásokon és az EU Társulási Szerződésben az ezredfordulóra vállalt kötelezettségeinkhez hasonlítható nagyságrendű liberalizáció megvalósítására az EU tagországainak átlagosan egy negyed évszázad állt rendelkezésére. A védett piacokhoz szokott termelők alkalmazkodását – sokszor fennmaradását is – igencsak megnehezíti, hogy minél védettebb piacot érint a liberalizáció, annál hosszabb időt igényel az alkalmazkodás az új körülményekhez, annál nehezebb a termék- és piacszerkezet átalakítása.

A safeguard intézkedések célja, hogy alkalmazásukkal olyan helyzetbe kerülhessünk, hogy enyhíthessünk a liberalizáció előrehaladtából, a piacrajutási könnyítésekből fakadó gazdasági feszültségeket.

A speciális védintézkedések konkrétan a mezőgazdasági és élelmiszeripari termékeknek nyújtanak védelmet a WTO liberalizációval, a piacok megnyitásával szemben. A piacrajutási lehetőségek biztosítási kötelezettsége – folyó, illetve minimális piacrajutási lehetőségek biztosítása - amúgy is sok esetben nehéz helyzetet teremt a hazai gazdaság számára. A speciális védintézkedésekkel Magyarország megvédheti gazdaságát a piacrajutási lehetőségeken felüli, hirtelen, nemkívánatos importnövekedéstől vagy a túlságosan alacsony importáraktól, amelyek a hazai mezőgazdaságot és élelmiszeripart károsítják vagy veszélyeztetik. Amikor a normál vámok már nem biztosítanak kellő védelmet a hazai gazdaság számára, akkor kerülhet sor a speciális védintézkedésekre – mennyiségi, illetve ár-

alapú pótvámok – alkalmazására. A safeguard intézkedéseket tekinthetjük védőhálónak a magyar gazdaság számára, hogy liberalizációs kötelezettségeket vállalhasson anélkül, hogy kereskedelmi helyzetét ellehetetlenítené.

Az SSG magyarországi alkalmazása jelentős késéssel vált csak lehetővé, hiszen a Mezőgazdasági Megállapodás törvényben való kihirdetésére Magyarországon relatíve nagy időeltolódással került sor, míg ezt például az EU-ban már 1995 elején megtették. Az 1998. évi IX. törvényben március 15-i hatállyal végül is kihirdetésre kerültek a különleges védintézkedésekre vonatkozó rendelkezések. A törvény megszületésével a Mezőgazdasági Megállapodás a belső jog részévé vált, s elhárult a jogi akadály az SSG gyakorlati alkalmazása elől.

A törvény életbelépése előtt Magyarország 117 mezőgazdasági és élelmiszeripari termékcsoportha (hozzávetőleg 1000 termékre) jelezte, hogy esetlegesen élni kíván az SSG alkalmazásának lehetőségével.

A törvény adta lehetőségekkel azonban csak igen korlátozott mértékben élt Magyarország. Sem 1999-ben, sem pedig 2000-ben nem notifikálta a speciális védintézkedések alkalmazását a WTO felé.

Az SSG alkalmazási korlátai miatt – a folyó és a minimális piacrajutási lehetőségekhez kötődő kvótákon lebonyolított import nem lehet alanya az SSG-nek, viszont a jelzőmennyiség elérésének megállapításához ezeken a kvótákon lebonyolódó importot is figyelembe kell venni –, az SSG bevezetése rendkívül bonyolult monitoring rendszert követel meg. **A naprakész megfigyelést biztosító hazai statisztikai rendszer hiánya** végül is elsősorban a **mennyiségi alapú pótvámok** alkalmazhatóságát nehezíti meg. Ez a bonyolult, s adatbázissal nem kellőképpen alátámasztott számbavételi rendszer az egyik fő akadálya annak, hogy hazánk számos országgal, így pl. Lengyelországgal ellentétben nem aktív a speciális védintézkedések alkalmazása terén: az SSG életbelépését követően nagy késéssel, s mindössze egyetlen évben notifikáltuk két termékcsoportha (a nyers és a fehércukorra) az ár-alapú pótvámok bevezetését.

Az SSG életbenmaradásáról folytatott tárgyalások, véleménynyilvánítások az elkövetkezendő időszakban **sűrűsödnek,** hiszen ennek az eszköznek az alkalmazhatósága lejár. Számos ország mellett mind az EU, mind pedig a velünk együtt csatlakozni kívánó Lengyelország kiállt az SSG további alkalmazhatóságáért. Véleményünk szerint **Magyarországnak is szüksége van** ennek az importvédelmi eszköznek a fenntartására, hiszen a special safeguard kiváló lehetőséget biztosíthatna Magyarország számára az EU-hoz történő csatlakozás zökkenőmentesebb megvalósításában, és jelentősebb szerepet játszhatna kereskedelempolitikai eszköztárunkban a hazai mezőgazdaság és élelmiszeripar importvédelmének biztosításában.

6. A főbb érdekcsoportok tárgyalási javaslatai

E fejezetben az **USA és a Cairns-i csoport javaslatait, álláspontját mutatjuk be** a WTO tárgyalások egyes témaköreivel kapcsolatban az elmúlt két évben. Az alapvető szakirodalmi forrás: WTO Agriculture Negotiations. The issues, and where we are now.²⁸

A tanulmány bevezetőjében említett szakértői tárgyalások első szakaszában benyújtott javaslatok a mezőgazdasági tárgyalások minden nagyobb területét felölelték, valamint néhány újabbat is. Sok átfogó javaslat volt, mint például az USA-é. Más javaslatok specifikus témákkal foglalkoztak, így például a Cairns-i csoport minden egyes javaslata különböző területekkel foglalkozott.

Az alapvető célkitűzés azonban a WTO tárgyalások folyamán minden esetben a piactorzító importkorlátozások és exportösztönzők csökkentésének folytatása volt. A tárgyalások fő témakörei: **a vámok, a belső támogatások és az exporttámogatások lényeges csökkentése.** Néhány ország úgy véli, hogy az agrárkereskedelemre ugyanazon szabályoknak kellene vonatkozni, mint más termékek kereskedelmére. Mások viszont elvetik ezt az elképzelést, többek között a nem kereskedelmi vonatkozásokra (non-trade concerns) és a mezőgazdaság multifunkcionalitására hivatkozva. (Szabó – Kósa, 2001)

6.1. Exporttámogatások és verseny

A **Cairns-i csoport** javaslata az exportversennyel kapcsolatban (G/AG/NG/W/11):

- az exporttámogatások összes formájának megszüntetése és tiltása a mezőgazdasági termékek esetében
- a fennmaradó exporttámogatások kiküszöbölésének időpontjáról tárgyalásokon egyeznek meg
- kiindulópontként az alkalmazás első évében legalább 50%-kal csökkentik az exporttámogatásokat, utána gyorsított folyamatban érik el a csökkentést nullára
- a kiindulópontot az exporttámogatások plafonjához kötik és ez az időpont a fejlett országok esetében 2000, a fejlődő országok esetében pedig 2004
- kiegészítő, vagy szigorított szabályok szükségesek ahhoz, hogy megelőzzék a rendelkezések kijátszását. Ez magában foglalná mindazon támogatási elemek kiküszöbölését, amelyek az unfair exportversenyhez tartoznak, beleértve, de nem korlátozva az exporthitelekre, exporthitel garancia vagy biztosítási programokra és nem-kereskedelmi tranzakciókra.

²⁸ www.wto.org/english/tratop_agric_e/negs_bkgrnd00_contents_e.htm

Az USA átfogó javaslatából (G/AG/NG/W/15) az exporttámogatásra vonatkozó rész:

- nullára csökkenteni egy meghatározott időszakon belül progresszív éves csökkentés módszerével.

6.2. Exportkorlátozások és adók

Az importőr országok nagy része (például Japán) az állították, hogy összeomolhat élelmiszer ellátásuk, ha az exportőr országok korlátozzák vagy megadóztatják exportjukat. Japán javasolta, hogy az exportrestrikciókat konvertálják adókká, amelyeket később csökkenteni lehet. Svájc javasolja ezek teljes kiküszöbölését, de valamilyen rugalmassággal a fejlődő országok számára.

A Cairns-i csoport nettó exportőrei hasonló javaslattal éltek, de a „vámeszkaláció” csökkentéséhez kötve. A magasabb vámok ugyanis a feldolgozott termékek esetében gátolják a nyersanyagtermelő országok feldolgozóiparának fejlődését. A csoport szintén javasolja a flexibilitást a fejlődő országok irányába.

Az USA átfogó javaslatából (első szakasz) a fenti témára vonatkozó rész:

- megtiltani az exportadók használatát, beleértve a megkülönböztető exportadókat, versenyelőny vagy ellátási menedzsment indokkal.

A Cairns-i csoport javaslata (G/AG/NGW/93):

- a mezőgazdasági tárgyalásoknak javítania kellene az export restrikciókkal és adókkal kapcsolatos fegyelmet és ki kellene küszöbölnie a vámeszkalációt és
- fenn kellene tartania a Mezőgazdasági Megállapodás 12.2 cikkelyét és kiegészítő speciális és eltérő bánásmódra vonatkozó javaslatokat kellene tennie a fejlődő országok legitim igényeinek megfelelően, beleértve a legkevésbé fejlett és nettó élelmiszerimportőr fejlődő országokat.

6.3. Piacra jutás – vámok és kvóták

Napjainkban a WTO tagok a mezőgazdasági termékek piacát néhány kivételtől eltekintve²⁹ vámokkal védik. Kivétel, amikor más WTO szabályok érvényesek: állat- és növényegészségügyi előírások, technikai kereskedelmi korlátok, fizetési kondíciók, általános védzáradékok stb.

A vita az Uruguay-i forduló óta két irányba tart:

- a vámok kvótán kívüli magas szintje és
- maga a kvóta.

²⁹ Koreai Köztársaság és a Fülöp-szigetek a rizs esetében; Izrael: juhhús, teljes tejpor és bizonyos sajtok

Az USA álláspontja szerint az agrárvámok magas szintje miatt a vámcsökkentéseknek az „alkalmazott szintekből” (azok a vámok, amelyekkel az egyes országok ténylegesen terhelik az importot) kellene kiindulni és nem az általában magasabb „lekötött” vámokból.

Az USA átfogó javaslatából a piacra jutás lényege: maximalizálni a piacra jutást minden ország számára és egységesebbé tenni a vámok szintjét az összes ország és az összes termék esetében. Ezen belül ez a fejezet a következőket tartalmazza:

- **vámok:** csökkenjenek az országok közötti vámszintkülönbségek, mérséklődjön vagy szűnjön meg a vámeszkaláció, speciális védzáradék megszüntetése
- **vámkvóták:** vámkontingensek bővülése, a kvótaadminisztráció javítása
- **állami kereskedelmi vállalatok:** meg kell szüntetni a kizárólagos importjogot biztosító jogosítványokat és növelni kell ezen vállalatok transzparenciáját
- **új technológiával előállított termékek³⁰:** biztosítani kell, hogy az új technológiák segítségével előállított termékek kereskedelme transzparens, prognosztizálható és nyílt legyen.

A **Cairns-i csoport** javaslata a piacra jutással kapcsolatban (G/AG/NG/W/54): általános célkitűzés a tényleges piacra jutás javítása az összes termék számára. A javaslat főleg a vámcsökkentésekkel foglalkozik, illetve azzal, hogy a vámrendszereknek egyszerűbbnek és transzparenssebbnek kell lenniük. Szükséges ezen kívül a vámkvóták növelése. Lényeges az is, hogy a vámkvóta adminisztráció ne eredményezze a piacra jutási lehetőségek csökkentését. Javasolja a Cairns-i csoport továbbá a „special agricultural safeguard” mechanizmus (Mezőgazdasági Megállapodás 5. cikkelye) alkalmazásának kiküszöbölését.

6.4. Belső támogatások: sárga, kék és zöld doboz

Mint ismeretes, a következő dobozok léteznek:

- piros (tiltott, nincs a mezőgazdaságban)
- zöld (megengedett)
- sárga (lassítani – azaz csökkenteni kell)
- kék (olyan támogatások, amelyek termeléskorlátozó programokhoz kötöttek)

Ezen kívül említés történik az úgynevezett S&D dobozról (Special and Differential Treatment=Különleges és differenciált elbánás, a fejlődő országok számára).

³⁰ A téma komplex, elsősorban az élelmiszerbiztonságra irányul, de magában foglalja a GMO kérdést és az élelmiszerek besugárzását is. Néhány új technológia fokozza a mezőgazdasági termelést és biztonságosabbá teszi az élelmiszereket, de hasznosságát és biztonságát a fogyasztó irányába is bizonyítani kell.

Javaslatok a belső támogatásokra vonatkozóan:

Az USA átfogó javaslatában a belső támogatások egyszerűsítését javasolja azzal, hogy a belső támogatást két csoportra kívánja osztani:

- „mentesített” támogatás, amelyeknek nincs, vagy minimális kereskedelemtorzító, vagy termelésre való hatásuk van és
- „nem-mentesített” támogatás, amely a csökkentések tárgyát képezné.

A támogatások csökkentése a tagállamok mezőgazdasági termelése egy meghatározott százalékában történne. Szükségesnek tartja a mentesített támogatás kritériumainak meghatározását.

További USA javaslat a speciális megfontolások a fejlődő országok esetében a mentesített támogatási intézkedések vonatkozásában.

A Cairns-i csoport javaslata a belső támogatásokról (G/AG/NG/W/35): a kereskedelem és termeléstorzító belső támogatások (beleértve az AMS-t és a kék dobozt) nagymértékű csökkentése, amely e támogatások kiküszöböléséhez vezet és így megszünteti azokat a különbségeket az egyes országok között, melyeket e támogatási formák okoztak. Javasolja továbbá a zöld dobozba tartozó támogatások felülvizsgálatát.

6.5. Fejlődő országok

A Cairns-i csoport 17 jelenlegi tagja³¹ közül 14 fejlődő ország. A WTO tagok többségéhez hasonlóan, a Cairns-i csoport is azt szeretné, hogy a fejlődő országok bizonyos „különleges és differenciált” elbánásban részesüljenek, tekintettel szükségleteikre. Néhány fejlődő ország javasolta, hogy világosan különítsék el a szabályokat a fejlett és a fejlődő országok számára. Más országok szerint a WTO rendelkezéseknek rugalmasabbnak kellene lenniük, hogy a fejlődő országok támogathassák és megvédhessék agrár- és vidékfejlesztésüket. Érveik közé tartozik, hogy a támogatások és a védelem szükséges az élelmiszerbiztonsághoz, a kistermelés támogatásához, hogy pótolják a tökehiányt, vagy hogy megelőzzék a falusi szegények további migrációját a már úgyszólván túlszűfolt városokba.

6.6. „Nem-kereskedelmi vonatkozások” és „multifunkcionalitás”: a mezőgazdaság sokoldalúsága

A „nem-kereskedelmi vonatkozások” alatt a következőket értik:

- élelmezésbiztonság
- környezet

³¹ Argentína, Ausztrália, Bolívia, Brazília, Kanada, Chile, Kolumbia, Costa Rica, Guatemala, Indonézia, Malajzia, Új-Zéland, Paraguay, Fülöp-szigetek, Dél-Afrika, Thaiföld, Uruguay

- strukturális alkalmazkodás
- vidékfejlesztés
- a szegénység enyhítése stb.

A Mezőgazdaság Megállapodás 20. cikkelye szerint ezeket is figyelembe kell venni.

A legtöbb ország elfogadja, hogy a mezőgazdaság nem csak élelmiszer- és textiltermelő, hanem egyéb funkciói is vannak, beleértve a nem-kereskedelmi célkitűzéseket is. A WTO-n belül arról folyik a vita, hogy szükségesek-e a „kereskedelemtorzító” támogatások, vagy a „zöld doboz”-on kívüli támogatások annak érdekében, hogy a mezőgazdaság megvalósíthassa ezt a sokoldalú szerepkört. Néhány ország úgy gondolja, hogy mindezen célkitűzések hatékonyabban valósíthatók meg a zöld dobozos támogatásokon keresztül, amelyek közvetlenül irányulnak ezekre a célkitűzésekre, és nem torzítják a kereskedelmet. Példának hozták fel az élelmiszerbiztonsági készleteket, a közvetlen kifizetéseket a termelőknek, a strukturális alkalmazkodási támogatást, a jövedelembiztonsági háló programokat, a környezeti programokat és a regionális támogatási programokat, amelyek nem ösztönzik a mezőgazdasági termelést, vagy nem érintik az árakat. Más országok ellenben azt állítják, hogy a nem-kereskedelmi vonatkozások szorosan kötődnek a termeléshez. Úgy gondolják, hogy a termelésen alapuló, vagy ahhoz kötődő támogatások szükségesek ezen célkitűzések eléréséhez.

A nem-kereskedelmi vonatkozások az EU agrárpolitikájában egyre fontosabb szerepet játszanak. Az EU úgy gondolja, hogy ezeknek transzparensnek kell lenniük és minimális kereskedelemtorzító hatással kell rendelkezniük.

6.7. Állatjólét és élelmiszerminőség

A fenti két témakör nem szerepelt még a Mezőgazdasági Megállapodásban. Az állatjólét fogalma azt jelenti, hogy a mezőgazdasági termelőket kompenzálni kell extra költségeikért, amelyek abból adódnak, hogy magasabb állatjóléti szabványok szerint termelnek. (Az állatjólét több mint az állatvédelem.) A javaslat szerint a támogatás a zöld dobozba kerülne. Vita folyt arról, hogy ennek megvalósítása részben az emberi jólét kárára történhet, különösen a szegényebb országokban.

Külön javaslat tárgyalta az élelmiszerminőséget olyan vonatkozásban, amely fenntartja azt a jogot, hogy élelmiszert állítsanak elő specifikus jellemzőkkel, specifikus helyekhez kötve. A vita kapcsolódott a szellemi jogokhoz (TRIPS) kötődő vitákhoz a földrajzi árujelzőkkel kapcsolatban.

Fenti két témában az Európai Unió nyújtott be javaslatokat.

A **békezáradékkal** kapcsolatban szintén nem volt USA vagy Cairns-i csoport javaslat, ezért ezt nem tárgyaljuk.

A tárgyalások második szakaszában témakörönként tárgyaltak sok olyan felvetést, amely az első szakaszban már szerepelt. Az értekezletek leginkább „informális” találkozók voltak, az ott benyújtott dokumentumok nem voltak hivatalos WTO dokumentumok. Ezeket többnyire „non-paper” formának nevezték. A következőkben csak felsoroljuk az USA és a Cairns-i csoport anyagait a különböző témakörökben:

- exporttámogatások - Cairns-i csoport
- exporthitel – USA
- állami kereskedelmi vállalatok – monopolvállalatok – USA
- exportadók és restrikciónok – USA
- élelmiszerbiztonság – USA
- kék dobozos támogatások – Cairns-i csoport

6.8. A magyar agrárpolitika lehetséges mozgástere az EU tárgyalási javaslatcsomagja és a CEFTA-Paper tükrében

6.8.1. A CEFTA-Paper

A rendszerváltás és gazdasági átalakulás utáni országok, amelyeket a nemzetközi szakirodalom összefoglaló néven átalakuló gazdaságoknak (transition economies) nevez, és amelyek közül jelenleg már hetet (Magyarország, Lengyelország, Csehország, Szlovákia, Szlovénia, Románia, Bulgária) összeköt a CEFTA szabadkereskedelmi megállapodás, először 1998 októberében terjesztettek be a WTO felé speciális problémáikat figyelembe vevő mentességi javaslatot.

A CEFTA országok mindegyikében a társadalmi-gazdasági rendszerváltás miatt a mezőgazdaság a gazdaság többi ágánál is súlyosabb veszteségeket szenvedett, viszont a legtöbb országban olyan fontos szerepet játszik a mezőgazdaság a gazdaság egészében és olyan jelentős arányt képvisel a vidéki foglalkoztatásban, hogy a kedvezőtlen folyamatok megállítására és ellentételezésére támogatni kénytelenek azt.

A hivatalos tárgyalási javaslatot végül 2000. november 14-én két témában (G/AG/NG/W/56; G/AG/NG/W/57 számmal) nyújtották be a CEFTA Paper-t aláírók. Az első javaslat – 13 aláíró országgal³² – a belső támogatások témakörében, a második pedig – 12 aláíró országgal – a piacrajutási fejezet esetében kér - határozottan átmeneti időre - rugalmas elbánást az átmeneti gazdaságú országok számára.

³² A tárgyalási javaslatához végül a CEFTA tagállam Lengyelország nem, viszont a következő nem CEFTA tagállamok csatlakoztak: Albánia, Horvátország, Kirgízia, Lettország, Litvánia, Mongólia, Örményország.

A **belső támogatási javaslatban** a mentességet a beruházási támogatások, egyes input támogatások és az agrárfinanszírozás gondjait megoldandó kamattámogatások csökkentési kötelezettsége alól kérték felmentést, valamint javasolták a „de-minimis” küszöb felemelését.

A rugalmas szabályozás igényét az indokolta, hogy a GATT/WTO Mezőgazdasági Megállapodása a zöld és kék dobozos támogatási lehetőségeken túl is kínál mentesítési lehetőséget a belső támogatások csökkentési kötelezettsége alól, olyan speciális támogatási típusok részére, melyek bizonyos országcsoportok gazdasági fejlődéséhez elengedhetetlenül szükségesek, és ezért azokat külön lehet kezelni. A problémát ennek a lehetőségnek az elismertetésében a megfogalmazás általánossága jelenti.

A belső támogatások között a **zöld és kék doboz** elméletileg sok lehetőséget ad a támogatástípusok kiaknázására, a problémát ezen országok számára azonban éppen az jelenti, hogy az átalakulás okán kialakult gazdasági helyzetben nem tudják megfelelően alkalmazni ezeket a támogatási formákat. A kék doboz alkalmazását a rendszerváltozás miatt hiányzó bázisidőszak akadályozza, mivel a kilencvenes évek elejének termelési színvonala olyan alacsony, hogy nem képezheti alapját a kék dobozos támogatások feltételül szabott termelés-csökkentő programoknak. A zöld dobozos támogatások köre valóban bővíthető lenne, de a főként hiányzó beruházási-, input- és kamattámogatások nem, vagy csupán az elmaradott térségek fejlesztésével összhangban építhetők bele ebbe a támogatási körbe.

A „**de-minimis**” **küszöb** felemelése szintén az elmaradt beruházások behozásához szükséges rugalmasságot lenne hivatott biztosítani. A problémát hazánk esetében az jelenti, hogy nemzetközi összehasonlításban már így is Magyarország jelenti a legtöbb „de-minimis” hatálya alá eső támogatást, amely előbb-utóbb komoly ellenérzést válthat ki WTO tagállamok több érdekcsoportjában is. Különösen annak fényében nehéz elfogadtatni a küszöb esetleges felemelését, hogy az EU javaslatában éppen a „de-minimis” szint csökkentését veti fel.

A **piacra jutási kérdésekkel** kapcsolatban az átalakuló gazdaságok azt az igényüket jelentették be, hogy azon, agrártermelésük számára fontos termékeknél, amelyeknél a vámtarifa szint jelenleg is alacsony az átmenet éveiben, ne kelljen további vámcsökkentéseket végrehajtaniuk. Viszont szeretnék elérni, hogy a nem vámjellegű kereskedelmi akadályok lebontása átláthatóbb keretek között tovább folytatódjék. A legfontosabb ellenérzést hazánkkal szemben a piacra jutás kérdésében a WTO amúgy sem túl magas átlagánál (60% körül) is alacsonyabb kvótakihasználásunk jelentheti. Ez ugyanis felveti a kérdést, hogy ha a jelenlegi vámszint mellett nem kihasználták az importkvótáink, akkor igen is indokolt lehet a kvótán belüli vámok további csökkentése, ha pedig az akadályt a nehézkes kvótaadminisztráció jelenti, akkor pedig a kvótákon kívüli vámok további erőteljes csökkentése is indokolt igény lehetne a többi WTO tagállam részéről.

6.8.2. EU javaslat-csomag és következményei hazánk számára

Az **exportpiaci versennyel** kapcsolatban az EU álláspontja az, hogy nem zárkózik el a többi tagállam által különösen piactorzítónak tartott exporttámogatások leépítésétől, ha a többi hasonlóan export versenyképesség növelő hatású és az Uruguay-i forduló által nem szabályozott támogatási formákat, úgymint az exporthitelezés, az élelmiszersegélyek és az állami külkereskedelmi vállalatok, szervezetek gyakorlata szintén bevonják a WTO által szabályozott és ellenőrzött körbe.

Hazánk számára az EU exportpiaci javaslata támogatható, bár meg kell jegyeznünk, hogy az exporttámogatások további jelentős leépítésében Magyarország csak akkor érdekelt, ha a csatlakozás után az exporttámogatásokat a belépő országok esetében kvótázzák, azaz ha csak a saját WTO vállalásunk meglehetősen szűk mértékéig vehetjük azokat igénybe. Ha viszont átjárhatóvá válnak a csatlakozás után közössé váló támogatási keretek, akkor Magyarországnak nem érdeke egy jelentősebb csökkentési javaslat elfogadása, mivel az EU támogatottsági szintje és támogatott termékköre jóval nagyobb és szélesebb, mint hazánké.

A **csatlakozás utáni exporttámogatások kérdése még nem eldöntött**, hazánk számára az az egyetlen csekély biztató esély a közös keret használatának elfogadtatására, hogy az EU számára Magyarország WTO vállalásában érdekes lehet a búza, a vágómarha, a bor és a támogatható marhahúsfélék meglehetősen nagy kerete, amelyet mi jelenleg nem használunk ki, és ami viszont segítséget jelenthet az EU strukturális feleslegeinek levezetésében.

Az Európai Unió a **belső támogatások kérdésében** a CAP reform eredményeit felhasználva és szem előtt tartva terjeszti be a WTO mezőgazdasági fejezetének tárgyalási javaslatait, amelynek középpontjába az Unió által kialakított multifunkcionális mezőgazdaság modelljét kívánja állítani. Ezért ragaszkodik a sárga, kék és zöld dobozhoz, a támogatások csökkentését csakis a zöld és kék dobozba tartozó elemeken kívül tudja elképzelni, viszont szigorítaná a „de-minimis” mértékét, a nem termékspecifikus és a világpiacon árak kompenzálására irányuló támogatások mértékét.

Az **EU javaslatainak néhány eleme sajnos ez esetben szemben áll hazánk érdekeivel**. Mint már a CEFTA Paper javaslatainál említettük, a kék doboz jelen formájában hazánk számára nem igazán jelent megoldást. Mivel a referencia időszaknak számító kilencvenes évek elején az agrártermelés olyan alacsony szintre esett vissza, hogy a termelés-csökkentést feltételező támogatások nem várhatók, és csak abban az esetben érintene bennünket kedvezően a fenntartása, ha a csatlakozás után mi is részesedhetnénk a kompenzációs kifizetésekből. A nem termék specifikus támogatásaink jó részére viszont szükségünk van a hatékonyságunk növelése érdekében, a „de-minimis” ráta csökkentése is igen kedvezőtlenül érintené az amúgy is egyre kevésbé tartható AMS szint vállalásunkat.

Az EU a tárgyalások során ugyanakkor saját „de-minimis” csökkentő álláspontjának védelmében azt javasolta, hogy a beruházási támogatások nagy részét igenis át lehetne csoportosítani az amúgy is valószínűleg újra tárgyalásra – és esetleg bővítésre - kerülő zöld dobozba, amely így feleslegessé tenné a mentességi küszöb emelését. Az Egyesült Államok szintén a zöld dobozos támogatásokban rejlő lehetőségekre hívta fel a figyelmet a CEFTA paper de-minimis javaslatával kapcsolatban, amelynek elfogadtatáshoz így egyik nagyobb érdekcsoport támogatását sem várhatjuk.

A nem kereskedelmi jellegű vonatkozások köre az EU javaslatában messze a legszélesebb, itt kívánja a multifunkcionális mezőgazdaság modelljének szinte minden eszközét elfogadtatni. Ezek a szerepek a következők: környezetvédelem, életképes vidéki gazdaság fenntartása, élelmiszerbiztonság előtérbe helyezése, olyan módon, hogy az ne válhasson burkolt kereskedelemtorzító eszközzé, fogyasztói információ, valamint az állatokkal való emberséges bánásmód kérdése. Ezek az elvárások hazánk számára nem jelentenek hátrányt, elveiket, már a taggá válásunk előtt fokozatosan amúgy is átvesszük.

A fejlődő országokkal kapcsolatban az EU elismeri annak szükségességét, hogy a fejlődő országoknak is részesülniük kell a liberalizálódó világkereskedelem pozitív, nemcsak a negatív hatásaiból, és megjegyzi, hogy az EU az egyik legnagyobb felvevő piaca ezen országok mezőgazdasági termékexportjának. További vámkedvezményeket, sőt a legelmaradottabb országok esetében a belső támogatások csökkentésének teljes mentességét javasolja. Külön kiemeli az élelmiszersegélyek fontosságát, de hangsúlyozza, hogy csupán az ellenőrzött, átlátható és az újabb hitelfelvételektől mentes élelmiszersegélyeket tartja olyannak, amelyek valóban segítik az érintett országokat. Mindamellet nem tesz tönkre a fejlődő országok belső piacait, termelését, valamint hajtják még nagyobb adósságba ezen országokat. Ehhez a tárgyalási javaslatához úgy véljük, szintén nem fűződik ellenérdeke hazánknak. (Ugyanakkor, az élelmiszersegélyek bizonyos mértékű piactorzító hatását nem vonjuk kétségbe.)

6.8.3. A CEFTA Paper-rel kapcsolatos problémák az EU és a többi WTO tagállam álláspontjának tükrében

Összefoglalva tehát, a CEFTA Paper javaslataival szemben eddig a következő ellenvetések merültek fel:

- A „de-minimis” küszöb felemelésének kérdésénél kínosan érintheti hazánkat, hogy már eddig is szinte a legtöbb „de-minimis” támogatást jelentjük, így könnyen megtámadhatják javaslatunkat azzal, hogy csak a saját érdekeinket kívánjuk képviselni.
- Ráadásul mind az EU, mind az Egyesült Államok azt javasolta a CEFTA Paper-t aláíró országoknak, hogy a kérdést a WTO konformitás szempontjából egyszerűbben, a támogatási formáik átalakításával, zöld dobozba terelésével oldják meg, így egyik komolyabb érdekcsoporttól sem remélhetünk támogatást e kérdésben.

- A piacra jutási feltételekkel kapcsolatos javaslatnál, azaz az amúgy is alacsony vámmal rendelkező agrártermékek esetében a további vámszint csökkentés alóli felmentés esetében azzal érvelhetnek ellenünk, hogy Magyarország GATT kvótái még a WTO amúgy sem túl magas (60%) kihasználtságánál is alacsonyabbak, így felmerül a kérdés, hogy ha a kvóta adminisztráció ilyen nehézkes, akkor nem a kvótán kívüli további vámcsökkentés lenne-e a legjobb módja a piacnyitásnak.

A **CEFTA Paper** konkrét javaslatain túl az eseteleges elfogadtatás legnagyobb **külső politikai akadályát** a következők jelentik:

- Az Egyesült Államok és a Cairns-i csoport a CEFTA Paper-rel kapcsolatban arra gyanakodhat, hogy mivel az aláírók között sok az EU társult ország, ezek a javaslatok, valójában az EU jóváhagyásával, vagy egyenes kérésére készültek és céljuk további engedmények, mentességek kicsikarása az EU számára.
- Az EU viszont, vélik többen, nem igazán érdekelt abban, hogy a javaslatban kért rugalmasságok, mentességek révén a társult tagállamok mezőgazdasága esetleg még a csatlakozás előtt megerősödjön, versenyképesebbé váljon.
- Ráadásul, érvelnek a WTO tagállamok, nem minden átmeneti gazdaságú CEFTA ország írta alá a beadványt, sőt éppen az egyik legjelentősebb, Lengyelország külön javaslatot készített. Ha az egyik ország számára lehetséges a problémák megoldása külön mentességek nélkül, akkor az éppúgy megoldható kell, hogy legyen a többiek számára is.

Ennek az állításnak az elfogadásához, vagy éppen cáfolásához persze érdemes áttekinteni a **Lengyel tárgyalási javaslat** (G/AG/NG/W/103) legfontosabb elemeit is, amelyeket az alábbiakban foglaltunk össze.

Az **export versenyképességgel** kapcsolatban Lengyelország azt javasolja, hogy a WTO tagállamok folytassanak tárgyalásokat egy, az összes támogatási formát tartalmazó lista összeállításáról, különös tekintettel az élelmiszersegélyek egyes formáira, az export-hitelezés és az állami kereskedelmi vállaltok gyakorlatára. A WTO tagállamok vállalásai az összes exporttámogatási formára terjedjenek ki. A további támogatásleépítést pedig az alábbi módszert követve végezzék:

- Első, egyszeri 36%-os érték – költségvetési – leépítése a 9. Cikkely-en kívüli támogatásoknak, és 21%-os mennyiségi leépítése az ezen cikkely szerinti támogatás segítségével zajló exportnak.
- További folyamatos leépítése az összes exporttámogatási formának.

A **belső támogatásokkal** kapcsolatos javaslata indoklásánál érdekes módon Lengyelország szinte szó szerint a CEFTA Paper érvrendszerét használja, szól a rendszerváltásról, a termelés visszaeséséről, a foglalkoztatás jelentőségéről, amelyből következően úgy gondolja az AMS szint további csökkentésének kezelését bizonyos rugalmassággal kell kezelni. Továbbá megjegyzi, hogy biztosítani kell olyan eszközök bevezetésének a lehetőségét, amelyek kompenzálhatják, illetve

megakadályozhatják egyes tagállamok jövedelmezőségének jelentős csökkenését. A fenti feltételek mellett, mindazonáltal Lengyelország kész tárgyalni az Uruguay-i fordulón meghatározott formula szerint az AMS további csökkentéséről. Lengyelország javasolja annak a jognak a biztosítását, hogy minden tagállam bevezethessen és fenntarthasson kék dobozos támogatásokat.

A **piacra jutás** esetében Lengyelország legfontosabb érvrendszere javaslatához az, hogy a jelenlegi piacrajutási szabályok nemhogy csökkentették volna a negatív agrár-külkereskedelmi egyenlegű országok kereskedelmi deficitjét, hanem éppen, hogy növelték és tovább koncentrálták az exportpiaci pozíciókat. Ezek alapján azt javasolja, hogy a nem kihasznált jelenlegi és minimum piacrajutási kvóták vámjait csökkentsék a tagállamok 50%-kal, és ezek az alacsonyabb vámszintű kvóták csak a fejlődő és a nettó importőr országok számára legyenek nyitva. A kötött vámtarifák további csökkentése az Uruguay-i fordulón meghatározott formula szerint kerüljön további csökkentésre. Az 5. cikkely (SSG), amely a Mezőgazdasági Megállapodás alapvető eleme, ne kerüljön újra tárgyalásra.

A **nem kereskedelmi jellegű vonatkozások** tekintetében Lengyelország azt az álláspontot képviseli, hogy az egyes tagállamok belső társadalmi és gazdasági okán fenn kell, hogy tarthassanak (meg kell, hogy maradjon a joguk rá) egy olyan támogatási rendszert, kört, amely ezeket a hangsúlyozottan belső problémákat képes kezelni, amelyek révén a mezőgazdaság multifunkcionalitása megmaradhat. Ezek a szerepek az élelmiszerbiztonság, a vidéki népesség megfelelő életszínvonalának fenntartása, a tagállam egész gazdasága számára különleges jelentőséggel bíró agrárágazatok megfelelő termelési szintjének fenntartása, a környezetvédelem, valamint a kulturális és történelmi örökség megőrzése. Lengyelország ez alapján azt javasolja, hogy a WTO tagállamok ismerjék föl azt az alapvető jogukat, hogy megvédhessék belső támogatásaik azon részét, amelyek közvetlenül a nem kereskedelmi kérdések megoldásához kapcsolódnak. És ezzel ismerjék el azt, hogy bizonyos speciális helyzetekben a belső támogatási és a piacrajutási vállalásokat a tagállamok rugalmasan kezelhessék.

A **fejlődő országoknak** nyújtandó speciális és különleges elbánás tekintetében Lengyelország mélyen sajnálkozik, majd tesz egy kellően általános javaslatot arra, hogy támogassa a fejlődők és a legfejletlenebbek érdekeinek figyelembe vételét.

Megállapítható tehát, hogy Lengyelország javaslata nagyban követi az EU javaslatcsomagjának felépítését, ugyanakkor több ponton a CEFTA Paper-hez igen hasonló rugalmasságokat kér, éppen az átmeneti gazdaság problémakörére hivatkozva. A **javaslat három elemén** érdemes külön is elgondolkozni:

- A belső támogatások fejezetnél a támogatáscsökkentés rugalmas alkalmazásának igényét veti fel és indoklásként a CEFTA Paper érvrendszerével szinte teljesen megegyező okokat sorol fel, előreboctatva, hogy kész az AMS szintjének további csökkentéséről tárgyalni.

- A piacra jutási fejezet esetében azt javasolja, hogy a nem kihasznált jelenlegi és minimum piacrajutási kvóták vámjait csökkentsék a tagállamok 50%-kal, és ezek az alacsonyabb vámszintű kvóták csak a fejlődő és a nettó importőr országok számára legyenek nyitva. Ez a kitétel azért érdekes hazánk számára, mivel a CEFTA országokkal, de még az EU-val szemben is Magyarország az egyetlen kelet-európai tagállam, amely nem nettó agrárimportőr.
- A nem kereskedelmi jellegű vonatkozások közé rejti azt, a véleményünk szerint termelésbővítést és piacvédelmi intézkedések alkalmazásának lehetőségét magában rejtő javaslatot, amellyel átmeneti rugalmasságot kér azon támogatások számára, amelyek „a tagállam egész gazdasága számára különleges jelentőséggel bíró agrárágazatok megfelelő termelési szintjének fenntartását” hivatottak elősegíteni.

Összefoglalva tehát, **Lengyelország javaslata a lényeges pontokon nem ellenkezik a CEFTA Paper szellemével**, tehát a felsorolt érvrendszerük alapján akár az aláírók között is lehetnének. A benyújtott külön javaslatuk viszont néhány ponton több eredményt is rejthet a lengyel tárgyaló delegáció számára, mint a nem túl kedvező fogadtatásra talált CEFTA paper. Egyrészt a felépítésében és **alapvető javaslataiban teljesen igazodik az EU javaslatához**, amely egy EU társult ország számára nem utolsó szempont, másrészt el vannak **benne helyezve olyan kitételek (lásd piacrajutás)**, amelyek túlmutatnak a CEFTA Paper javaslatain és ráadásul nem is mindegyik aláíró számára lennének feltétel nélkül elfogadhatók.

6.9. A Dohai Miniszteri Konferencia

Tanulmányunk részletesen nem foglalkozik a címben megjelölt konferencia történéseivel, de az alábbiakban röviden megemlítjük az agrárvonatkozású kérdéseket.

A WTO teljes tevékenységi körét magában foglaló tárgyalásokra 2001. novemberében került sor Dohában (Katar). A megállapodás lényege három dokumentumban található³³:

- miniszteri deklaráció az új forduló beindításáról (Doha-i Forduló)
- külön határozat a fejlődő országok számára fontos speciális kérdésekről
- külön határozat az egészségügy és a szellemi tulajdonjogok kapcsolatáról

A miniszteri konferencia során kibővült a WTO, mégpedig a Kínai Népköztársaság és Tajvan felvételével. Ennek mind gazdasági, mint politikai szempontból komoly jelentősége van.

³³ Forrás: Balás Péter helyettes államtitkár sajtótájékoztatója a WTO miniszteri konferencia (Doha, 2001. november 9-14.) után, Budapest, 2001. november 15.

<http://www.kum.hu/Archivum/Korabbiszovivoi/BalasP/1115bpwto.htm>

Az Uruguay-i Fordulóban elkezdett agrárkereskedelmi reform tartalmilag folytatódik a Doha-ban elfogadott tárgyalási program szerint (a mezőgazdaságban folyó tárgyalások tulajdonképpen már 2000. márciusában megkezdődtek). A Doha-i Miniszteri értekezletre 121 kormány nyújtott be nagyszámú tárgyalási javaslatot.

A Doha-i deklaráció (2001. november 14.) megerősíti a jelen WTO-Megállapodás hosszú távú célkitűzéseit: egy fair és piacorientált kereskedelmi rendszer kialakítását egy alapvető reform program alapján.

A súlyponti kérdések röviden a következők voltak:

- piacrajtás: a piacok további fokozatos megnyitása, a már meglévő kedvezményes vámokkal történő lehetőségek bővítése, vámcsökkentés, vagy a kedvezményes kvóták növelése
- az exporttámogatások csökkentése (sőt belekerült a megállapodásba, hogy a csökkentések az exportszubszenciák végleges megszüntetése irányába mutassanak) – a vita transzatlanti, elsősorban az európai (és az európai állásponttal szövetséges japán, illetve dél-koreai) álláspont áll szemben az USA és a Cairns-i csoport exportőr tagjainak az álláspontjával
- belső támogatások: a kereskedelemtorzító támogatások lényeges csökkentése. Ebben elvileg egyetértés van, de a részletes tárgyalásokon a vita arról fog folyni, hogy milyen típusú támogatások és milyen mértékben csökkenjenek tovább (a már eddig elhatározott és 2000-ig végrehajtott csökkentéseken túlmenően).

Fontos kérdés a fejlődő országokkal kapcsolatos speciális és differenciált elbánás. A fejlődő országok egy jelentős csoportja elégedetlen az Uruguay-i forduló eredményeivel, mert szerintük az az ő szempontjukból nem hozott annyi pozitív eredményt. Bírálják tovább a fejlett gazdaságú országokat, hogy nem hajtották végre teljeskörűen vállalásaikat, többek között az agrárkereskedelem területén sem. Ez egy alapvető vita, és ha a fejlett országok osztják is bizonyos mértékig a fejlődő országok aggodalmait és igényeit, de azért valószínű, hogy itt elsősorban a gazdasági érdekek fognak döntő szerepet játszani.

A nem-kereskedelmi szempontok (környezetvédelem, élelmezésbiztonság, vidékfejlesztés stb.) szintén kiemelt jelentőségűek voltak a tárgyalások során. A környezetvédelem, mint új fejezet került bele a tárgyalási témák közé (európai igény, az EU-t és a tagjelölt országokat is magában foglalja). A környezetvédelemről szintén elmondható, hogy részben transzatlanti vita, de a fejlettek-fejlődők is megosztottak e tekintetben.

Somai (2002) szerint a dohai értekezlet kézzel fogható eredményei összességében (nem csak a mezőgazdaság szempontjából):

- „a tagországok elismerték, hogy bármely országnak joga van az emberi, állati vagy növényi élet, vagy általában a természet védelme érdekében intézkedéseket hozni, feltéve, hogy azok nem jelentenek önkényes vagy igazolhatatlan diszkriminációt a hasonló helyzetű országok között, illetve nem jelentenek burkolt kereskedelem-korlátozást (ezt elég nehéz lesz bizonyítani)

- a fejlődő országoknak jogában áll (közegészségügyi vészhelyzet esetén) olcsón „koppintott” gyógyszereket gyártani, ezt azonban nem exportálhatják szintén súlyos egészségügyi helyzetben lévő országokba
- a tagországoknak figyelembe kell venniük az ILO ajánlásait az alapvető munkaügyi normákra vonatkozóan.

Ugyancsak Somai szerint azonban egy sor egyéb témában, többek között a mezőgazdasági szubvenciók tekintetében a felek kijelölték ugyan a liberalizáció kívánatos irányait, de nem történt semmilyen visszavonhatatlan lépés. A zárónyilatkozat nem kötelezi a tagországokat arra, hogy a kijelölt irányba menjenek.

Az ötödik Miniszteri Konferencia 2003-ban lesz Mexikóban. A Doha-i Konferencián rögzített menetrend szerint az új szabályozásnak 2005. január elsején kell életbe lépnie.

Összefoglalás

1. A magyar agrártámogatási rendszer áttekintése a WTO keretében vállalt kötelezettségeink szempontjából

A WTO tárgyalások jelenlegi állása szerint a belső támogatások tekintetében a 2000. évre elfogadott támogatási szint betartása az elsődleges feladat. A Belső Támogatottsági Mutatónk (AMS) eredeti összege (2000-re) 34 milliárd forint, mely a valorizáció módjától függően 2001-ben 145 és 335 milliárd, 2002-ben pedig 147, illetve 358 milliárd forint között alakulhat.

Az AMS legújabb számszaki elemzéséből kiderül, hogy 1999 és 2001 között az AMS szintünk jelentősen növekedett, 51 milliárd forintról 114 milliárd forintra, ami 125,7%-os emelkedést jelent. Ennek ellenére, amennyiben valorizációra és a piaci ártámogatások tekintetében megfelelő árfolyam korrekcióra lehetőségünk lesz, a kötelezettségeink jelenleg betarthatóak és várhatóan a közeljövőben is betarthatóak lesznek.

Az új tárgyalási forduló során felvetődött esetleges változások közül azonban nem egy kedvezőtlenül érinthetik ezt a tényt. Az egyes érdekcsoportok által felvetett javaslatok, mint például a „de-minimis” szint mérséklése, a zöld dobozos támogatások kritériumának szigorítása, az AMS szint radikális csökkentése, az ártámogatások mozgásterének szűkítése komoly nehézség elé állíthatja a hazai agrártámogatási rendszert, ezért célszerű lenne a fokozatos felkészülés a lehetséges jövőbeli feltételekre.

A jelenlegi, 2002-es agrártámogatási rendszer részletes áttekintése alapján megállapítható, hogy az WTO kötelezettségeink szempontjából még mindig nem teljesen megfelelő. Számos jogcímben összemosódnak a zöld- illetve sárga dobozba tartozó elemek (e tekintetben az agrártámogatási rendszer romlott az előző évekhez viszonyítva), a sárga dobozos támogatások aránya túl magas, még mindig nem valósult meg azok hatékony helyettesítése zöld dobozos támogatási jogcímekkel, noha üdvözlendő módon jelentős, új zöld dobozos támogatási jogcímek is megjelentek.

Nem használjuk ki megfelelően a „de-minimis” szabály lehetőségeit sem, a garantált árak meghirdetésekor sem történt meg a jogosult termékkör megfelelő behatárolása.

2. A zöld dobozos támogatások súlyának növelése a magyar támogatási rendszerben

Magyarországon 2001-ben az összes támogatások csupán 32 százaléka volt zöld dobozsként kifizethető, a többi a sárga dobozba tartozott. Ezért fontos volna a zöld dobozos támogatások súlyának a növelése, azonban erre – a szubvenciók eredeti céljának maradéktalan megvalósulása mellett – igen korlátozottak a lehetőségek.

Az egyik ilyen megoldás lehet a földalapú növénytermelési támogatás bizonyos módosításokkal zöld dobozossá alakítása. A kamattámogatás esetében az elemi csapással sújtott termelés támogatását lehetne a zöld dobozhoz sorolni.

Sokkal nagyobb lehetőségünk lenne a sárga dobozos támogatások mentesítésére, ha a WTO elfogadná a CEFTA paper³⁴ néven született magyar kezdeményezésű beadványt. Ennek szellemében az átalakuló országokban a beruházási és kamattámogatások, a termelési tényezők szubvenciója és az adósság visszafizetés támogatása nem terhelné a sárga dobozt.

A zöld dobozos támogatások súlyának növelését az állat- és növényegészségügyi költségek területén, egyes szolgáltatások, az öntözés, az infrastruktúra, a környezetvédelem és a regionális fejlesztések esetében tartjuk indokoltnak.

3. Exportfinanszírozás és exporthitel-biztosítás

A GATT Uruguay-i fordulója, amely még az indirekt exporttámogatásokat is erőteljesen korlátozta, nem vette fel a mérséklendő exportösztönzők listájára az exporthitelezést, az állami exportgaranciák rendszerét és az exporthitel-biztosítást. Éppen ezért a GATT határozatot aláíró országok egyre erőteljesebben kezdték támogatási eszközeiket ebbe az irányba átcsoportosítani. Különösen az USA élt ezzel az eszközzel, mint a világ legtőkeerősebb nagyhatalma, de az Európai Unió tagországai is egyre erőteljesebben alkalmazták ezt a támogatási eszközt.

Magyarországon az intézményi (bank- és biztosítási rendszer) alapok adottak ezen eszköz alkalmazására. A magyar agrárium pénzügyi, jövedelmi helyzete nehezíti, de nem akadályozza meg, hogy ezen ágazat is éljen ezzel az eszköztárral.

Ismervén a magyar agrárium finanszírozási, tőkeellátottsági és jövedelemtermelő képességének helyzetét, az agrárexport-hitelezés és biztosítás – szakértők által negatívnak ítélt – eddigi tapasztalatai alapján azt tartjuk járható útnak, ha az iparban bevált projektfinanszírozás mintájára, állami garanciaalap egyidejű létesítésével új konstrukciót dolgoznának ki, a magyar agrárium sajátosságainak figyelembe vételével. Ez a projekt lehetne ágazati, vagy regionális szervezésű.

4. A földrajzi árujelzők kérdései a WTO-tárgyalásokon

A földrajzi jelzések kérdéseit a WTO a szellemi alkotások tulajdonjogának védelméről (Trade Related Aspects of Intellectual Property Rights) szóló, úgynevezett TRIPS-Egyezmény keretei között szabályozza. A kérdéskör általános gyakorlatától eltérő módon a földrajzi megjelölések esetében az egyezmény az adott termék valamennyi, a kijelölt földrajzi körzetben található termelőjét védelemben részesíti.

³⁴ Lásd 7. pont.

A földrajzi jelzés (geographical indication) a WTO által alkalmazott definíció (megjelölés), amely egy terméket olyan módon határoz meg, hogy az egy tagország területéről származik, vagy annak egy régiójából, vagy körzetéből (locality), ahol a termék adott minősége, hírneve vagy más jellemzői alapvetően földrajzi eredetének tulajdoníthatók. A termék minősége, hírneve vagy más jellemzője egyaránt elegendő alapja lehet a földrajzi jelzésnek, ahol ezek alapvetően a termék földrajzi eredetének tulajdoníthatók.

Magyarország is rendelkezik az egész világon jelentős marketing-értéket megtestesítő származási jelzésekkel. Ilyen egyebek mellett a tokaji bor, a kalocsai és a szegedi paprika, a makói hagyma, a gyulai kolbász, a kecskeméti barackpálinka. Ezért kifejezetten érdekeltek vagyunk az eredet és a földrajzi jelzés védelmében.

A földrajzi jelzések felkutatása, lajstromozása, megismertetése terén a munka megindult (az Agrármarketing Centrum szerkesztésében megjelent a lajstromozás alapjául szolgáló „Magyarország hagyományos és tájjellegű mezőgazdasági és élelmiszer-ipari termékeinek gyűjteménye”), de még számos fontos tennivaló van hátra és ebben a szakmai szervezetek mellett a kormánzatnak is vannak feladatai. Az ehhez kapcsolódó forrásigényt az agrárköltegvetésből kell fedezni. Megvizsgálandó, hogy milyen további agrárrendtartási és kollektív marketing feladatok adódhatnak e téren.

5. A magyar vidékfejlesztés támogatása az új WTO megállapodással összefüggésben

A vidékfejlesztés kérdését abból az aspektusból vizsgáltuk, hogy a jelenlegi és az elkövetkező évekre tervezett magyar vidékfejlesztési támogatási rendszer hogyan illeszkedik a WTO-ban vállalt kötelezettségeinkhez, illetve, hogy e támogatási rendszert lehet-e, kell-e módosítani ezzel összefüggésben.

Figyelembe véve a WTO zöld dobozra vonatkozó definíciójának vidékfejlesztési pontját, megállapíthatjuk, hogy noha a magyar vidékfejlesztési rendeletekben felsorolt támogatási célok rendkívül heterogén jellegűek, de mivel közvetlenül nem kapcsolódnak meghatározott termékekhez, és mindenkor a hátrányos helyzetű régiók felzárkóztatását célozzák, ezért beilleszkednek a WTO zöld dobozos kategóriájába. Ez a megállapítás még a termelő jellegű infrastrukturális beruházások támogatására is vonatkozik, ugyanis csak szigorúan meghatározott fejlettségi kritériumoknak megfelelő térségeknek adható.

Az EU jelenleg érvényben lévő vidékfejlesztési támogatási rendszeréről – az elhangzott kritikák ellenére – sem állítja a WTO, hogy az ne felelne meg a zöld dobozos kritériumoknak. A rövidebb távon várható uniós intézkedések az eddig rendelkezésre álló információink (EU és WTO források) szerint jellegüket tekintve nem térnek el a jelenlegiektől, sőt azok egyre inkább a centrum véleményéhez közelítenek. Másrészt, a WTO törekvései egyértelműen a közvetlen agrártámogatások csökkentését szolgálják, amelynek láthatóan az EU sem áll ellen. Ennek bizonyos mértékű kompenzációját jelentik (és reményeink szerint számunkra

is fogják jelenteni) az EU tervezett intézkedései. Mindezeket figyelembe véve, továbbá azt, hogy Magyarország – amennyiben az EU csatlakozás feltételei biztosítják az Acquis communautaire alapján létrehozott pénzügyi alapokból való részesedésünket – jelentős arányban kedvezményezettje lehet a közösségi források segítségével történő vidékfejlesztésnek, a magyar érdekek véleményünk szerint az EU vidékfejlesztéssel kapcsolatos álláspontjának támogatása a WTO erre vonatkozó tárgyalásain.

6. A főbb érdekcsoportok (USA, Cairns-i csoport) tárgyalási javaslatai

Az **exporttámogatások** tekintetében a Cairns-i csoport javaslata a következőkben foglalható össze: a mezőgazdasági exporttámogatások összes formájának megszüntetése és tiltása; az exporttámogatások megszüntetésének kiinduló pontjaként az alkalmazás első évében legalább 50%-kal csökkentik az exporttámogatásokat, utána gyorsított folyamatban érik el a csökkentést nullára, a kiindulópontot az exporttámogatások plafonjához kötik. Kiegészítő szabályok szükségesek ahhoz, hogy megelőzzék a rendelkezések kijátszását. Ez magában foglalná mindazon támogatási elemek kiküszöbölését, amelyek a tisztességtelen exportversenyhez tartoznak, beleértve, de nem korlátozva az exporthitelekre, exporthitel garancia vagy biztosítási programokra és a nem-kereskedelmi vonatkozásokra (non-trade concern).

Az USA egyetért az exportszubszenciák megszüntetésével, a progresszív éves csökkentés módszerével.

A **piacrajutás** vonatkozásában az USA álláspontja szerint az agrárvámok magas szintje miatt a vámcsökkentéseknek az „alkalmazott szintekből” (azok a vámok, amelyekkel az egyes országok ténylegesen terhelik az importot) kellene kiindulni és nem az általában magasabb lekötött vámokból.

A Cairns-i csoport javaslata a piacra jutás javítása az összes termék számára. A javaslat főleg a vámcsökkentésekkel foglalkozik, illetve azzal, hogy a vámrendszereknek egyszerűbbnek és átláthatóbbaknak kell lenniük. Szükséges ezen kívül a vámkvóták növelése. Lényeges az is, hogy a vámkvóta adminisztráció ne eredményezze a piacra jutási lehetőségek csökkentését. Javasolja továbbá a speciális védintézkedések (special agricultural safeguard) mechanizmus alkalmazásának kiküszöbölését.

7. A magyar agrárpolitika lehetséges mozgástere az EU tárgyalási javaslatcsomagja és a CEFTA Paper tükrében

A CEFTA Paper konkrét javaslataival szemben is felmerültek ellenvélemények. Ilyenek például, hogy a „de-minimis” küszöb felemelésével éppen ellentétes az EU álláspontja, amely a csökkentést javasolja. Az EU és az Egyesült Államok egyaránt azt javasolta a CEFTA Paper aláíróinak, hogy a „de-minimis” kérdést a WTO konformitás szempontjából egyszerűbben, a támogatási formáik átalakításával, zöld dobozba terelésével oldják meg. Végül pedig a piacra jutási

feltételekkel kapcsolatos javaslatnál, azaz az amúgy is alacsony vámmal rendelkező agrártermékeknél a további vámszint csökkentés alóli felmentés kérelmének esetében azzal érvelhetnek ellenünk, hogy Magyarország GATT kvótái még a WTO amúgy sem túl magas (60%) kihasználtságánál is alacsonyabbak.

A CEFTA Paper elfogadásának azonban a konkrét javaslatain túl az általános politikai légköre is kedvezőtlen, egyrészt, mert az Egyesült Államok és a Cairns-i Csoport a CEFTA Paper-rel kapcsolatban arra gyanakodhat, hogy mivel az aláírók között sok az EU társult ország, így ezek a javaslatok, valójában az EU jóváhagyásával készültek és céljuk további engedmények, mentességek kicsikarása az EU számára. Az EU viszont, vélik többen nem igazán érdekelt abban, hogy a javaslatban kért mentességek révén a társult tagállamok mezőgazdasága esetleg még a csatlakozás előtt megerősödjön. Ráadásul, érvelnek a WTO tagállamok a CEFTA tagállamok közül Lengyelország nem írta alá az egyezményt, ha pedig az egyik ország számára lehetséges a problémák megoldása külön mentességek nélkül, akkor az éppúgy megoldható kell, hogy legyen a többiek számára is.

Ennek az állításnak az elfogadásához, vagy éppen cáfolásához persze érdemes áttekinteni a lengyel tárgyalási javaslat legfontosabb elemeit is, amelyet a következőképpen foglalhatunk össze. Lengyelország javaslata a lényeges pontokon nem ellenkezik a CEFTA Paper szellemével, tehát a felsorolt érvrendszerük alapján akár az aláírók között is lehetnének. A benyújtott külön javaslatuk viszont néhány ponton több eredményt is rejthet a lengyel tárgyaló delegáció számára, mint a nem túl kedvező fogadtatásra talált CEFTA Paper. Egyrészt a felépítésében és alapvető javaslataiban teljesen igazodik az EU javaslatához, amely egy EU társult ország számára nem utolsó szempont, másrészt el vannak benne helyezve olyan kitételek (például a piacra jutási részben), amelyek túlmutatnak a CEFTA Paper javaslatain és ráadásul nem is mindegyik aláíró számára lennének feltétel nélkül elfogadhatók.

8. A speciális védintézkedések pozíciójának alakulása az újabb tárgyalások során

A special safeguard-ot az Uruguay-i forduló kapcsán megkötött Mezőgazdasági Egyezmény értelmében csak a reformfolyamat végéig tervezték érvényben tartani, s ez elméletileg már lejárt. Igen élesen vetődött, illetve vetődik fel tehát az újabb körtárgyalásra készülöben annak a kérdése, hogy szükség van-e a jövőben az SSG-re, az általa nyújtott előnyök kompenzálhatják-e az alkalmazásával esetlegesen kiváltott, vagy vélelmezett liberalizáció- és WTO ellenes következményeket. Az előtárgyalások során értelemszerűen igen heves vita folyt és jelenleg is folyik azok között az országok között, akik az SSG továbbélése mellett foglalnak állást, illetve akik azzal érvelnek, hogy a normál GATT safeguard klauzula elegendő, s nincs szükség a speciális védintézkedések további alkalmazására.

Az SSG életbenmaradásáról folytatott tárgyalások, vélemény-nyilvánítások az elkövetkezendő időszakban sűrűsödnek, hiszen ennek az eszköznek az alkalmazhatósága lejár. Számos ország mellett mind az EU, mind pedig a velünk

együtt csatlakozni kívánó Lengyelország kiállt az SSG további alkalmazhatóságáért. Véleményünk szerint Magyarországnak is szüksége van ennek az importvédelmi eszköznek a fenntartására, hiszen a special safeguard kiváló lehetőséget biztosíthatna Magyarország számára az EU-hoz történő csatlakozás zökkenőmentesebb megvalósításában, és jelentősebb szerepet játszhatna kereskedelempolitikai eszköztárunkban a hazai mezőgazdaság és élelmiszeripar importvédelmének biztosításában.

Summary

The results of The WTO negotiations affecting the Hungarian agro business in the year 2001

1. The overview of the Hungarian system of agricultural subvention in the frame of the WTO regarding our obligations

According to the current position of the WTO negotiations the primary objective is to adhere to the accepted level of subsidies in terms of subventions. The original value for the year 2000 of our Aggregate Measure of Support (AMS) is 34 billion forints, which depending on the mode of valorization will fluctuate between 145 and 335 billion in the year 2001 and between 147 and 335 billion the year 2002.

Based on the latest arithmetical analysis of the AMS, it turns out that our AMS level has increased significantly between 1999 and 2001: from 51 billion forints 114 billion forints, which means an increase of 125,7 percent. In spite of this, we currently can and are going to be able to comply with our obligations as long as we should have the opportunity of valorization and currency corrections in terms of market subventions.

Several changes that have been introduced during the course of the latest round of negotiations which may affect the above fact in a negative way. The suggestions made by the individual lobby groups such as the reduction of the level of de-minimis, restriction of criteria regarding the green box subventions, radical cut backs on the level of AMS as well as the limitation of price subventions, puts a serious pressure on the domestic agricultural system. Therefore it would be expedient to gradually prepare for the future conditions.

Based on the detailed overview of the current (2002) agrosubventional system it can be concluded that it still doesn't meet the criteria in terms of our WTO obligations. The elements belonging in the category of the green and the yellow box run into one another in the case of several legal titles, (considering this fact the agro-subsidiary system has deteriorated comparing to the previous year), the ratio of the yellow box subsidies is too high and their effective substitution by legal titles of green box subsidies has still not been realized even though fortunately new green box legal titles have been introduced as well.

We don't take adequate advantage of the de-minimis regulation either since at the announcement of the guaranteed prices the bounding of authorized products has not been realized.

2. Increasing the significance of green box subventions within the Hungarian subsidiary system

In the year of 2001, only 32 percent of all subventions could be financed from green box subventions, the rest was made from sources of the yellow box. Therefore

it was important to increase the weight of green box subventions, however considering the complete realization the original purpose of subventions our options for this is very much limited.

One solution for this could be the modification of the land based subvention of plant production by green box support. In the case of interest support the production affected by natural disasters could be placed in the category of the green box subventions.

We would have a much better option for the cancellation of the yellow box subventions, if the WTO would accept the CEFTA paper, (it's an address proposed by Hungary). In this spirit the investment, factors of production, debt repaying, and interest subventions would not put a strain on the yellow box.

We only consider the increase of green box subventions reasonable in the case of costs regarding animal and plant health care, certain services, irrigation, infrastructure and the improvement of environmental protection and regional development.

3. Export financing and insurance of export-credit

The Uruguay Round of the GATT, which places a strict limitation even on indirect export-subventions, did not include export-creditation, the system of statutory export guarantees and the insurance of export-credits on the list of decelerative export improvers. As a result of this, the countries signing the GATT agreement aggressively began to regroup their subsidiary assets in this direction. The USA took most advantage of this option as the strongest great power of capital, but the members of the EU applied have applied this subsidiary method in a pretty aggressive manner as well.

In Hungary the institutional (bank and insurance) bases are given for the appliances for the above mentioned means of subvention. The monetary and the income situation of the Hungarian agriculture makes it more difficult but does not antagonize the option of this sector to live with this option.

Knowing the financial, capital amortisation and income productive ability of the Hungarian Agrarium, we consider it a way of solution based on the experience (considered to be negative up to now) of agricultural export-credit and insurance professionals that taking the project financing functioning in the industrial sector creating statutory/national guarantee basis at the same time, a new construction with regard to the characteristic of the Hungarian agrarium. This project could be organized in the framework of either the region or the sector.

4. Questions about the product indicators on the WTO negotiations

WTO regulates the questions about geographical indicators within the agreement of (Trade Related Aspects of Intellectual Property Rights) = TRIPS. Differing from the ordinary practice dealing with the above topic, in the case of

geographical indications the agreement protects the producers of the designated region. The geographical indication, the definition applied by the WTO which defines the product in a manner indicating that it originates from the territory of a member state or its region or locality where the given quality and the reputation of the product could be related to its geographical origin. The quality as well as the reputation of the product could serve as the basis for its geographical origin and so these could automatically be considered as the key indicator of the product's origin.

Hungary as well as others, pertains geographical indicators that carry a significant marketing value all over the world. There are a few examples such as, the wine of Tokaj, paprika of Kalocsa and Szeged, onion of Makó, sausage of Gyula and the apricot brandy of Kecskemét. Due to the above mentioned fact we are especially interested in geographical indications.

5. Subsidization of the Hungarian rural development linked to the latest WTO agreement

We have examined the question of rural development from the aspect of how our current and future domestic subsidiary system complies with our obligations in the WTO, or that if we need to or have to modify our subventional system in relation with this.

Taking in consideration the point of rural development of the definition of the WTO regarding the green box subvention, we may state that even though the goals of rural development are pretty heterogen in our domestic enactments dealing with rural development, but since they are not linked directly to specific products and are aimed at helping disadvantaged regions to close up, they fit into the category of the green box subvention of the WTO. This conclusion even regards the subvention of producers type of infrastructural investments because it can only be given to regions that meet the strictly defined criteria of the WTO in terms of development.

In spite of the critics WTO never declared that the subventional system of rural development of the EU would not meet the criteria dealing with the green box subsidiary system set by the WTO. Based on the information (WTO/EU) at our disposition the upcoming measures of the Union will not differ from our current measures in terms of characteristic, in fact they are even going to approach the opinion of the centrum. On the other hand the strives of the WTO obviously serve the reduction of agricultural support, which as we may see the EU doesn't oppose. The enactments on the agenda of the EU will mean a certain degree of compensation (hopefully it will affect Hungary as well). Considering all of this furthermore that Hungary (As long as it should be assured by the conditions of adhesion that we should receive a share from the monetary fund of Acquis communautaire) might significantly benefit from the source of rural development created by the community. Therefore, according to our opinion Hungary is interested in supporting the viewpoint of the EU in relation with rural development on the course of the WTO negotiations.

6. The proposals of the major lobby groups (USA, Cairns group) for the course of negotiations

In terms of export subsidies the proposal of the Cairns group could be summarized in the following elements: cancelling and prohibiting all forms of agricultural export-subsidies: as a point of beginning for the enforcement they will reduce exportsubsidies by 50% in the first year of application of their regulation, and then they will maintain the reduction in an accelerated manner until reaching 0%. They should link the starting point to the upper bound of the export-subsidies. Supplementary regulations will be necessary to prevent the outwitting of the enactments. This would include the elimination of all subsidiary elements that belong to illegal export-competition, including but not limiting the export-credits, export-credit guarantees or insurance programmes and non trade concern.

The USA agrees with the reduction of export subventions and with the method of progressive annual reduction.

According to the standpoint of the USA in connection with the entrance to the market due to the high level of import duties, the reduction of these costs should first be cut back from the applied levels, (those duties by which certain countries really strain the import) not from the usually high, bonded duties.

The proposal of the Cairns group is the improvement opportunity to enter the market for all products. The proposal mainly deals with the reduction of import duties, and with making the customs system simpler and overseable. It is also necessary to elevate the quotas of duties. It is also important to make sure that the administration at customs does not result in the reduction of opportunity to enter the market. It also proposes the elimination of applying special safeguard mechanisms.

7. The possible clearance of the Hungarian agricultural policy, the negotiation pact of the EU in reflection of the CEFTA paper

Contradictory opinions have surfaced against the direct propositions of the CEFTA paper. For example like: Raising the threshold/limit of de-minimis is contradictory with the standpoint of the EU, which suggests the decrease of this level. Both the EU and the USA propose to the signers of the CEFTA paper solve the de-minimis question in terms of WTO conformity in a much simpler way, by restructuring the forms of subventions, (replacing this form of support to the green boxes). At the question of entering the market in the case of agroproducts with very low duty may argue when applying for cancellation of duty for those products the GATT quotas of Hungary are too low even for the WTO's barely harnessed quota which is 60%.

Beyond the acceptance of the CEFTA paper's concrete proposals, its usual political atmosphere is pretty adverse, since the USA along with the Cairns group may suspect, that since many of the members signing the agreement were EU member states, these proposals were approved by the EU and are aimed at obtaining further

exemptions and privileges for the EU. Several countries however have a different viewpoint, and think that the EU member states are not interested in through the exemptions included in the proposals, to have some EU members agricultural economy improve prior to the adhesion. In fact, argue the WTO member states, out of the CEFTA member stated Poland has not signed the agreement which means that if one country is able to solve it's problems without the exemption the rest should be able to solve it's own without exemption.

In order to accept or reject the above statement we should overview the most important element of the Polish proposal, that we may summarize in the following way. Poland's proposal does not contradict that of the CEFTA member states on the most significant points, meaning that they could be among the signers of the pact based on their system of argument. However their further submitted proposal may mean a better result on several points for the Polish delegation as the CEFTA paper which had to face a pretty adverse rejection. The Polish proposal comlies completely with that of the EU in terms of structure, which is a major viewpoint for an EU member state, and contains such additive proposals that point over the proposals of the CEFTA papers for example in the part of enterinf the market, qand in addition they wouldn't be unconditionally. acceptable for all signers.

8. Evolution of the special safeguard measures over the course of the new rounds of negotiation

Over the course of the Uruguay round was only planned to keep in effect in terms of agricultural agreement only until the end of the transition/reform process, which period has expired theoretically. As a result, pretty hot arguments have surfaced over the necessity of SSG-measures and whether the advantages provided by them compensate the protected liberization and anti-WTO consequences provoked by them. Through the course of the prenegotiations pretty sharp arguments took place between those countries that wanted to maintain the SSG-s and those that argued that the normal GATT safeguard clused was enough and there is no need for further SSG-s.

In the last period, the negotiations striving for the maintanance of SGG-s and opinion experssions were frequent, since the validity of this measure should expire. Along with several countries the EU as well as Poland who is wishing to adhere to the EU with us supported the application of SGG-s. According to our opinion, Hungfary also needs those import protective measure to be maintained since the special safeguard would assure an exellent opportunity for Hungary to join the EU without difficulties and would play a more important role in our commercial policy assets and in the Insurance of importprotection of ther food industry.

Kivonat

A tanulmány megvizsgálja a magyar agrártámogatási rendszert a WTO-ban vállalt kötelezettségek szempontjából. Kiemelten foglalkozik a zöld dobozos támogatásokkal, a vidékfejlesztési támogatásokkal, az exportfinanszírozás és exporthitel-biztosítás lehetőségeivel és a földrajzi árujelzők kérdésével. Az importszabályozás területén a speciális védintézkedések kérdését vizsgálja. Végül áttekinti a főbb érdekcsoportok (USA, EU, CEFTA, Cairns-i csoport) tárgyalási javaslatait.

Abstract

The study examines the Hungarian agricultural subsidy system from the point of view of the WTO obligations. Important parts of this research are the following: green box subsidies, rural development subsidies, possibility of the export financing and the export credit-insurance, and in addition the problem of the geographical indications. In the field of the import-regulation it examines the question of the special agricultural safeguard. Finally it reviews the propositions for negotiations of the main international interest-groups (USA, EU, CEFTA, Cairns-group).

A tanulmányban használt szakkifejezések és rövidítések

Amber Box = sárga doboz(os támogatások): Olyan, a termelést befolyásoló és a kereskedelmet torzító támogatásfajták tartoznak ide, melyeket a GATT Mezőgazdasági Megállapodásban rögzített mértékben és ütemben a tagországoknak csökkenteniük kell. Két nagy része a termékspecifikus (bizonyos termékekhez közvetlenül kötődő) és a nem termékspecifikus (termékekhez közvetlenül nem kötődő) támogatások csoportja.

AMS = Aggregate Measurement of Support: belső támogatottsági mutató, a Megállapodásban lefektetett szabályok szerint számítandó mutató, mely összesíti és egy összegben kifejezi a termelők részére juttatott, a termelés mennyiségét befolyásoló, ezért csökkentési kötelezettség alá eső támogatásokat.

Blue Box = kék doboz(os támogatások): Azok a termeléskorlátozó programokhoz kapcsolódó támogatások tartoznak ide, melyek - mivel termelésösztönző és kereskedelem torzító hatásuk nincs - , nem tartoznak csökkentési kötelezettség alá. (Főleg az Európai Unió alkalmazza).

Cairns-i Csoport: Agrárexportőr országok csoportja, amelyek az agrárkülkereskedelem liberalizációját szorgalmazzák. 1986-ban az Uruguay-i Forduló kezdetén jött létre Ausztráliában, Cairns-ben. Magyarország tagja volt a csoportnak 1997-ig. Jelenlegi tagok: Ausztrália, Argentína, Brazília, Kanada, Chile, Kolumbia, Fidzsi, Indonézia, Malajzia, Új-Zéland, Paraguay, a Fülöp-szigetek, Dél-Afrika, Thaiföld és Uruguay.

CEFTA = Central European Free Trade Agreement: Közép-európai Szabadkereskedelmi Megállapodás (1992-ben 4 ország részvételével hozták létre, tagjai 2000-ben: Bulgária, a Cseh Köztársaság, Lengyelország, Magyarország, Románia, a Szlovák Köztársaság és Szlovénia)

Current access = jelenlegi piacrajutás: A kedvezményes piacrajutás (vámkvóta) biztosítása azon termékeknél, - amelyeknél a nem vámjellegű intézkedések vámosítása történt -, és a bázis időszak alatt (1986-88) a fogyasztás meghaladta az import 5%-át.

Engedményes lista: az a lista, amelyen az országoknak előre hivatalosan be kellett jelenteniük, hogy mely termékekre kívánják potenciálisan alkalmazni a különleges mezőgazdasági védintézkedéseket (ld. SSG).

GATT = General Agreement on Tariffs and Trade: Általános Vámtarifa és Kereskedelmi Egyezmény (létrehozták 1947-ben, 27 ország aláírásával; 1995-ben, a WTO létrehozásával szűnt meg)

Green Box = zöld doboz(os támogatások): Csökkentési kötelezettség alól mentesített támogatás. A mentesítés kritériuma, hogy a támogatás nem kapcsolódhat árhoz, termeléshez és nem tartalmazhat a fogyasztóktól származó közvetlen jövedelem átcsoportosítást.

Jelzőmennyiség – kritikus behozatali növekmény: a mennyiségi alapú speciális pótvámok alkalmazására feljogosító behozatali növekmény; minél magasabb a behozott termék aránya a belső piacon, annál alacsonyabb az alkalmazási küszöb.

Küszöbár – trigger price: az adott termék átlagos referenciaára. Amennyiben a termék cif paritáson számított importára ez alá az ár alá esik, ez kiválthatja az ár alapú pótvám alkalmazását.

Minimum access = minimális piacrajutás: A kedvezményes piacrajutás (vámkvóta) biztosítása azon termékeknél, amelyeknél a bázis időszak alatt (1986-1988) az import nem érte el a fogyasztás 5%-át.

MPS = Market Price Support: piaci ártámogatás, a rögzített külső referenciaár és az adott tagországban alkalmazott adminisztratív (garantált) ár közötti különbség és a szabályozott árra jogosult mennyiség szorzata.

Notifikáció: hivatalos igénybejelentés az SSG konkrét alkalmazására a WTO Mezőgazdasági Bizottsághoz.

PDO = Protection of Designation of Origin: az eredetmegjelölés EU jogszabályi meghatározása, a PGI-nél szigorúbban megköveteli az árunak az adott földrajzi egységgel való kapcsolatát.

PGI = Protection of Geographic Indication: egy áru valamely földrajzi területről való származásának tulajdonítható sajátosságai alapján való védelme (EU jogszabályi meghatározás a földrajzi jelzésre).

PSE = Producer Subsidy Equivalent: termelői támogatottsági együttható, olyan mutatószám, mely az adott év összes, a fogyasztóktól és adófizetőktől eredő támogatást méri a termelőhely szintjén, melyeket a mezőgazdasági termelőknek juttatott a nemzeti agrárpolitika, függetlenül a támogatások céljától, formájától, természetétől, hatásától a termelő jövedelmére.

Speciális pótvámok: a különleges mezőgazdasági védintézkedések speciális pótvámokban öltenek testet, amelyeknek két típusa lehet, a mennyiségi alapú, illetve az ár-alapú pótvámok, annak függvényében, hogy alkalmazásukat az import mennyiségének növekedése vagy az importárok csökkenése váltotta ki.

SSG = Special Safeguard: különleges mezőgazdasági védintézkedés, amelynek alkalmazására akkor kerülhet sor, ha az importvolumen egy bizonyos küszöbszintet meghalad, vagy ha az árak egy meghatározott küszöbszint alá esnek. Célja, hogy megvédje a belső piacot a nemkívánatos importnövekménytől, illetve az abnormálisan alacsony importáraktól.

TRIPS =Trade Related Aspects of Intellectual Property Rights: a WTO a szellemi alkotások tulajdonjogának védelméről szóló egyezménye.

Uruguay-i Forduló: Multilaterális kereskedelmi tárgyalások (körtárgyalások), amelyeket Punta del Este-ben, Uruguay-ban 1986 szeptemberében kezdtek, és 1993 decemberében Genfben fejezték be. A GATT tagállamok miniszterei a marokkói Marrakesh-ben írták alá 1994 áprilisában. Határozatai 1995-től léptek életbe. Ez volt az első olyan GATT forduló, amely az agrárkülkereskedelem vonatkozásában is határozatokat hozott (Mezőgazdasági Megállapodás).

Waiver = felmentés: WTO tagországok által kért és kapott felmentés a WTO-kötelezettség-vállalás alól; jelen tanulmányban konkrétan: átmeneti időre szóló felmentés Magyarország számára az eredeti (1995) WTO exporttámogatási kötelezettség-vállalás alól. 2001. dec. 31-ig az eredeti WTO vállalásnál szélesebb körű és nagyobb összegű exporttámogatásra nyújt lehetőséget.

WTO: World Trade Organization = Világkereskedelmi Szervezet, a GATT utódjaként létrejött szakosított ENSz szervezet (1995-ben hozták létre; 2001-ben 140 ország a tagja, a világkereskedelem több mint 90%-át átfogja)

Irodalomjegyzék

1. A földművelésügyi és vidékfejlesztési miniszter 15/2001. (III.3.) FVM rendelete az agrárgazdasági célok 2001. évi költségvetési támogatásáról
2. A WTO tárgyalások esélyei, Agrár Európa, 2001. július
3. Agrártámogatások 2001, Magyar Mezőgazdaság melléklete, FVM 2001.
4. Agriculture Negotiations. The issues, and where we are now. www.wto.org/english/tratop_e/agric_e/negs_bkgrnd00_contents_e.htm
5. An Analysis of officially supported export credits in agriculture, OECD, 2000.
6. Anderson, K. 1998. Agriculture, WTO and the Next Round of Multilateral Trade Negotiations, University of Adelaide, Australia
7. Búzaexport: az FVM kompenzál. 2001. Világgazdaság, 2001. július 18.
8. Developments in agricultural trade policy in Australia & New Zealand, Rabobank International, Industry Note 005–2001. július 5.
9. Dorgai László – Soós Kálmán – Tassy Sándor. 2001. A mezőgazdaságtól a területfejlesztésig, Budapest
10. Dorgai László. 2001. Nemzeti fejlesztési terv stratégia – Agrár- és vidékfejlesztés, Kézirat, Budapest: Agrárgazdasági Kutató és Informatikai Intézet, 2001. szeptember.
11. Földművelésügyi és Vidékfejlesztési Értesítő, 2001. július 23.
12. Gábor Judit. 1997. Az importvédelem nemzetközi tapasztalatai, Agrárgazdasági Tanulmányok, Budapest: Agrárgazdasági Kutató és Informatikai Intézet.
13. GATT Mezőgazdasági Megállapodás
14. Glattfelder Béla – Ráki Zoltán – Guba Mária – Janovszky Zsolt. 1997. Piacvédelmi lehetőségek az EU-hoz való csatlakozásunkig, Agrárgazdasági Tanulmányok, Budapest: Agrárgazdasági Kutató és Informatikai Intézet.
15. Green Box Measures, WTO, G/AG/NG/S/2. 2000. ápr.
16. Harza Lajos – Tanka Endre. 1999. A vidékfejlesztés megújuló intézményrendszere, Agrárgazdasági Tanulmányok, no. 3. Budapest: Agrárgazdasági Kutató és Informatikai Intézet.
17. http://docsonline.wto.org/GEN_viewerwindow.asp
18. http://www.eximbank.hu/Internet/Eximbank_main.htm
19. <http://www.mehib.hu>
20. Issues at Stake Relating to Agricultural Development, Trade and Food Security, FAO Symposium, Geneva, 23-24. September, 1999

21. Kartali János. (ed.) 2001. A WTO egyezmény hatása a magyar agrárpolitika jelenére, jövőjére és teendőire, Agrárgazdasági Tanulmányok, no. 1. Budapest: Agrárgazdasági Kutató és Informatikai Intézet.
22. Magyar Közlöny, 1998/12., 1999/45 és 1999/47. sz., 25/1999-es GM-PM együttes rendelet a különleges mezőgazdasági védintézkedés alkalmazásáról
23. Magyar Törvénytár, 1998. évi IX. törvény a GATT Marrakesh-i Egyezmény és mellékleteinek kihirdetéséről
24. Magyarország hagyományos és tájjellegű mezőgazdasági és élelmiszer-ipari termékeinek gyűjteménye, I.-II. kötet, AMC-FVM, 2001.
25. Market Access Advances and Retreats: The Uruguay Round and Beyond, World Bank-WTO, September, 1999
26. Negotiations in Agriculture and Services in the WTO: Suggestions for Modalities/Guidelines, Current Developments in the WTO Seminar, Geneva, 14-15. September, 2000.
27. Patches of light/Special report/ Agricultural trade, The Economist, June 9th 2001.
28. Popp József. (ed.). 2000. Főbb agrárgazdasági ágazataink szabályozásának EU-konform továbbfejlesztése, Agrárgazdasági Tanulmányok, no. 10. Budapest: Agrárgazdasági Kutató és Informatikai Intézet.
29. Somai Miklós. 2002. Új WTO-forduló kompromisszumokkal... és Kínával. http://www.vki.hu/publik_hu/velemeney7.html
30. Somai Miklós. 2001. „Széllal szemben?” – avagy az Európai Unió esélyei a millenniumi WTO fordulón, az amerikai agrárpolitika és az USA érdekérvényesítési erejének ismeretében.
31. Szabó Jenő. 2001. Javaslatcsomag Amerikából (WTO-tárgyalások USA szemmel)
32. Szabó Jenő – Kósa Gábor. 2001. Multilaterális kereskedelmi forduló az évezredváltás árnyékában. Gazdálkodás, no. 1.
33. Szabó Jenő. 2001. Az EU részletes és átfogó javaslatrendszere a GATT-porondon, FVM jelentés az EU WTO tárgyalási javaslat csomagjáról
34. Szabó Jenő. 1999. Új GATT-forduló a láthatáron I.-II. rész, Marketing és Menedzsment, no. 5-6.
35. Szabó Jenő. 2001. Magyar törekvések az új WTO fordulón, Magyar Mezőgazdaság, 2001. május 16.
36. Trade: Agriculture Talks about Talks, 10. September 1999. WTO Watch
37. Wagner Hartmut. 1999. Az exportfinanszírozás és exporthitel-biztosítás helyzete és szerepe a magyar agrárexportban, Agrárgazdasági Tanulmányok, no. 4. Budapest: Agrárgazdasági Kutató és Informatikai Intézet.

38. World Trade Organization Committee on Agriculture Special Session: Proposal for comprehensive long-term agricultural trade reform Submission from the United States G/AG/NG/W15 23 June 2000
39. World Trade Organization Committee on Agriculture Special Session: Note on domestic support reform Negotiations on agriculture Submission from the United States G/AG/NG/W/16 23 June 2000
40. World Trade Organization Committee on Agriculture Special Session: WTO Negotiations on agriculture Cairns Group Negotiating Proposal Domestic support G/AG/NGW/35 22 September 2000
41. World Trade Organization Committee on Agriculture Special Session: WTO Negotiations on agriculture Cairns Group Negotiating Proposal 10 November 2000
42. World Trade Organization Committee on Agriculture Special Session: Proposal for tariff rate quota reform Submission from the United States G/AG/NGW/58 14 November 2000
43. World Trade Organization Committee on Agriculture Special Session: WTO Negotiations on agriculture – Cairns Group negotiating proposal Export restrictions and taxes G/AG/NG/W93 21 December 2000
44. WTO Agriculture negotiations. The issues and where we are now. Tables updated 8 April 2002
http://www.wto.org/english/tratop_e/agric_e/negs_bkgrnd05_intro_e.htm
45. WTO Agricultural Negotiations: The Issues and Where We Are Now, 4 October 2001.
46. WTO Agriculture, Annual Report, 28 September, 2001.
47. WTO Committee on Agriculture, 6 Jun. 2000
48. WTO Ministerial Meeting, Zanzibar, July, 2001.
49. WTO Negotiations for Continuation of the Reform Process in the Agricultural Sector, Proposal by Poland G/AG/NG/W/103 19 January 2001
50. WTO Negotiations on Agriculture Cairns Group Negotiating Proposal Export Competition G/AG/NGW/11 16 June 2000
51. WTO Proposal by Albania, Bulgaria, Croatia, the Czech Republic, Georgia, Hungary, the Kyrgyz Republic, Latvia, Lithuania, Mongolia, Slovak Republic and Slovenia: Domestic Support — Additional Flexibility for Transition Economies G/AG/NG/W/56— 14 November 2000
52. WTO Proposal by Bulgaria, Czech Republic, Estonia, Georgia, Hungary, Kyrgyz Republic, Latvia, Slovak Republic, Slovenia, Croatia and Lithuania: Market Access G/AG/NG/W/57— 14 November 2000
53. WTO Proposal by the EU: Animal Welfare and Trade in Agriculture G/AG/NG/W/19– 28 June 2000

54. WTO Proposal by the EU: Comprehensive negotiating proposal G/AG/NG/W/90— 14 December 2000
55. WTO Proposal by the EU: Export Competition G/AG/NG/W/34— 18 September 2000
56. WTO Proposal by the EU: Food Quality: Improvement of Market Access Opportunities G/AG/NG/W/18– 28 June 2000
57. WTO Proposal by the EU: The Blue Box and Other Support Measures to Agriculture – G/AG/NG/W/17-28 June 2000
58. WTO Special Sessions of the Committee on Agriculture, 2000. febr. 27-től 2001 októberig
59. WTO Trade Policy Review, Poland, 2000.

MELLÉKLETEK

1. melléklet

Mentesített támogatások (zöld doboz) millió forint

Megnevezés	2000
1. Általános szolgáltatások-General services	
1/a Kutatás	
agrárkutatás (K+F feladatok)	226
mezőgazdasági közhasznú szervezetek támogatása	405
1/b Kártevő és megbetegedések elleni védekezés	
állategészségügyi költségek támogatása	2240
állati hulladék ártalmatlanítása	34
Magyarországon nem honos kártevők elleni védekezés	49
1/c Képzési szolgáltatások	
külföldi tapasztalatszerzés, farmgyakorlat	72
tangazdaságok és tanüzemek támogatása	305
1/d Továbbképzés, tanácsadó szolgáltatások, információáramlás	
szaktanácsadás	601
terméktanácsai információ	93
1/e Ellenőrzési szolgáltatások	
növényegészségügyi vizsgálat támogatása	661
élelmiszerbiztonság támogatása	141
minőségbiztosítás támogatása	35
A Magyar Élelmiszerkönyv finanszírozása	15
1/f Marketing és reklám szolgáltatások	
beszerzési, értékesítési szövetkezetek támogatása	1761
közösségi agrármarketing	3240
CEN szabványok honosítása	15
1/g Infrastrukturális szolgáltatások	
mg-célú belvízhálózat létesítményeinek tám.	637
melioráció és öntözésfejlesztési támogatás	2266
2. Élelmiszerellátás biztonsága céljából megvalósított állami készletezés-Public stockholding for food security	
3. Belföldi élelmiszersegély-Domestic food aid	
iskolatej támogatási program	1500
4. A termelés mennyiségével nem arányos támogatás-Decoupled income support	
5. Jövedelem biztosítása és jövedelmmel kapcsolatos biztonsági hálót képező programok- Income insurance	
mezőgazdasági biztosítási díjak támogatása	1560

1. melléklet folytatása

Mentesített támogatások (zöld doboz) millió forint

Megnevezés	2000
6. Kifizetések a természeti katasztrófák enyhítésére-Payment for relief from natural disasters	
nem biztosítható elemi károk mérséklése (belvíz, árvíz)	3051
elemi csapás miatti támogatás	1299
állatkár-térítés támogatása	1109
7. A mezőgazdasági termelésből való kivonulást célzó támogatások-Structural adjustment assistance program	
8. Erőforrás kivonási programok keretében nyújtott támogatás-Structural adjustment assistance	
9. Beruházási segélyek keretében nyújtott, strukturális alkalmazkodást segítő támogatás- Structural adjustment assistance (investment aids)	
termelői közösségek támogatása	26
fiatal agrárvállalkozók támogatása	1558
reorganizációs program (1995 évi jogcím)	363
10. Környezetvédelmi program-Environmental program	
termőföld minőségi védelmének támogatása	1666
erdészeti közcélú feladatok	3561
erdei vasutak működ. támogatása	103
jóléti parkerdő fenntartása	201
erdőtelepítés, erdőszerkezet átalakítás	2607
erdőkárok felszámolásához nyújtott támogatás	231
vadgazdálkodási tevékenység támogatása	110
biológiai alapok	542
biogazdálkodásra való áttérés támogatása	50
agroturizmus támogatása	138
mezőőri szolgálat támogatása	228
11. Regionális támogatási program-Regional assistance program	
vidékfejlesztési célfeladatok priv. bevételből	993
vidékfejlesztési célfeladatok-segélyek	468
területfejlesztési célfeladatok tám.	2793
területfejlesztési célfeladatoksegélyek, tám.	1749
területfejlesztési feladatok	5051
Összesen	43753

Forrás: FVM, PM

2. melléklet

Nem termékspecifikus támogatások (millió forint)

Megnevezés	2000
vetőmagtermelési támogatás	184
földalapú támogatás	15581
állattenyésztési támogatás	5685
agrárfinanszírozás	14989
új mezőgazdasági gépvásárlás	13076
építési beruházás	4499
élelmiszeripari technológiai beruházás	459
ültetvénytelepítés	5464
műszaki fejlesztés	334
halgazdasági tevékenység támogatása	184
kezességvállalás	832
Összesen	60455

Forrás: FVM

	2000
a mezőgazdaság bruttó termelési értéke:	1162053
ennek 5%-a	58102,65

Forrás: KSH

Termékspecifikus támogatások

Megnevezés	2000	2000	státusz	érték
	ezer Ft	millió Ft		
1997 búza és kukorica közraktározásának többlettám.	2 850			
1997 takarmánybúza ért. intervenció támogatása	842			
1998 közraktárba letett búza külön tám.	34 847			
1998 búza intervenció felvás. tám.	83 283			
1998 takarmány szükséglet és búzaórlési szükség. megvás.	654			
1998 takarmány szükséglet és búzaórlési szükség. megvás.	111 859			
1998 egyes gabonatermelők rendkívüli jövedelempótló tám.	1 085			
1998 egyes búzatermelők int. felvás. keretében tört. tám.	44			
1998 évi termelésű búza garantált áras felvás.	12			
1998 egyes búzatermelők int. felvás. keretében tört. tám.	10 302			
1999. közraktárba letett búza külön tám.	101 881			
búza összesen	347 659	348	de minimis	0
1997 takarmánykukorica piaci zavarainak elhár.	6 832			
1998 közraktárba letett kukorica külön tám.	8 820			
1998 takarmánykukorica szükséglet megvásárlásának tám.	164 960			
1999. takarmánykukorica szükséglet megvásárlásának tám.	536 766			
1999. évi termelésű takarmány kukorica garantált áras felvás.	39 954			
1999. közraktárba letett takarmánykukorica külön tám.	95 749			
1998 évi termelésű takarmánykukorica garantált áras felvás.	33 622			
kukorica összesen	886 703	887	de minimis	0
1997. termésű ipari alma term-hez felvett hitel kamattám.	2 525			
1998. étk. alma felvásárlásának és tárol. tám.	527			
1999 évi termésű ipari alma felvás.	1 499 336			

3. melléklet folytatása

Termékspecifikus támogatások

Megnevezés	2000	2000	státusz	érték
	ezer Ft	millió Ft		
alma összesen	1 502 388	1 502	de minimis	0
1998. fehér borszőlő felvásárl. támogatása	23			
1999. évi óborkészletek csökk. elősegítő borleparlás tám.	264 197			
borkészletek, borszőlők összesen	264 220	264	de minimis	0
2000 évi termelői szárazdohány feláras támogatása	193 859	194	de minimis	0
termékmin. Ősztönzését szolg. tám. ipari paradicsom	43 407	43		43
fűszerpaprika	94	0		
vadhús	85 760	86		86
1999 tehéntej minőséghez kötött támogatása	610 719			
1999 tehéntej minőséghez kötött támogatása	1 332 025			
2000. tehéntej minőséghez kötött támogatása	3 901 856			
1998 tehéntej minőséghez kötött tám.	8 122			
tehén tej összesen	5 852 722	5 853		5853
1997. vágómarha min. term. Intervenciósi tám.	5			
1999. vágómarha min. term. intervenciósi tám.	121 289			
2000 vágómarha int. áron alapuló min. felvás. tám.	3 347			
vágómarha összesen	124 641	125	de minimis	0
1997. vágósertés minőségi term. interv. támogatása	18 763			
1998. vágósertés minőségi term. interv. támogatása	1 727			
1999. vágósertés minőségi termelésének támogatása	61 664			
1999. vágósertés minőségi term. interv. támogatása	6 371			
1999. vágósertés minőségi term. interv. támogatása	35 803			
1999. vágósertés minőségi term. interv. támogatása	7 088			
1999. vágósertés minőségi term. interv. támogatása	167 303			

3. melléklet folytatása

Termékspecifikus támogatások

Megnevezés	2000	2000	státusz	érték
	ezer Ft	millió Ft		
1999 családi gazd.-ból és őstermelőktől szárm. nagy súlyú vágósertés felvás. tám.	144 528			
1999. vágósertés minőségi term. interv. támogatása	2 056 778			
2000. vágósertés minőségi term. interv. támogatása	868 589			
1999 sertéshús piaci zavarainak elhárítása	393			
sertés összesen	3 369 007	3 369	de minimis	0
1997. minőségi vágóbaromfi támogatása	3 461			
1998. minőségi vágóbaromfi támogatása	15 473			
1998. minőségi vágóbaromfi támogatása	410			
1999. minőségi vágóbaromfi támogatása	1 060 897			
1999. minőségi vágóbaromfi támogatása	49 093			
2000. minőségi vágóbaromfi támogatása	1 586 280			
baromfi összesen	2 715 614	2 716	de minimis	0
étk-i tojás piaci stab. tám.	286		de minimis	0
étk-i tojás piaci stab. tám.	21 671			
tojás összesen	21 957	22		22
1997. minősített juhteje felvásárlás tám.	464			
1999. minősített juhteje felvásárlás tám.	3 611			
2000. minősített juhteje felvásárlás tám.	13 769			
juh összesen****	17 844	18	de minimis	0
2000. minősített kecsketeje felvásárlás tám.	1 670		de minimis	0
kecske összesen	1 670	2		2
Balatoni busa halászatának tám.	20 910	21	de minimis	0
Összesen		15 448		6006,00

Forrás: FVM, PM

4. melléklet

Piaci ártámogatás, 2000.

2000	Referencia ár (1986-88), Ft/tonna	ECU/Ft árfolyam változással korrigált ár, Ft/tonna	USD/Ft árfolyam változással korrigált ár, Ft/tonna	Adminisztrá- ciós ár, Ft/tonna	Jogosult mennyiség, tonna	Piaci ártámogatás, ECU/Ft árfolyammal korrigálva millió Ft	Piaci ártámogatás, USD/Ft árfolyammal korrigálva millió Ft	Piaci ártámogatás áf. Korrekció nélkül, millió Ft
búza	5797,6	25277,536	34263,816	16000	2117226,24	-19642,64	-38668,63	21600,79
kukorica	4679,7	20403,492	27657,027	14000	3661939,2	-23449,20	-50011,20	34130,37
sertés	31695,9	138194,124	187322,769	204650	265623	17652,21	4602,51	45940,59
tej	9563,2	41695,552	56518,512	44000	1444105	3327,86	-18078,05	49730,36
vágómarha	42035,1	183273,036	248427,441	205770	18539	417,07	-790,83	3035,48

Forrás: Magyar Mezőgazdaság, MNB Havi közlemények alapján saját számítás

Termékspecifikus támogatások összesítése

Termék	piaci ártám. ECU/Ft korrekció- val	piaci ártám. USD/Ft korrekció- val	piaci ártám. árf, korrekció- nélk.	egyéb termékspe- cifikus tám.	összesen, ECU/Ft korrekció- val	összesen, USD/Ft korrekció- val	összesen, árf. korrekció- nélk.	bruttó term. Érték	bruttó term. 5%-a	végössz. ECU/Ft korrekció- val	végössz. USD/Ft korrekció- val	végössz. árf korr. nélk.
búza	0	0	21601	348	348	348	21949	98645	4932	0	0	21949
kukorica	0	0	34130	887	887	887	35017	126496	6325	0	0	35017
alma				1502	1502	1502	1502	18184	909	1502	1502	1502
bor-szőlő				264	264	264	264	48569	2428	0	0	0
cukorrépa				0	0	0	0	13534	677	0	0	0
burgonya				0	0	0	0	28088	1404	0	0	0
dohány				194	194	194	194	2989	149	194	194	194
vöröshagyma				0	0	0	0	4699	235	0	0	0
ipari paradicsom				43	43	43	43	8607	430	0	0	0
fűszerpaprika				0	0	0	0	2974	149	0	0	0
tej	3328	0	49730	5853	9181	5853	55583	133570	6679	9181	0	55583
vágómarha	417	0	3035	125	542	125	3160	26103	1305	0	0	3160
vágósertés	17652	4603	45941	3369	21021	7972	49310	182791	9140	21021	0	49310
vágóbaromfi				2716	2716	2716	2716	62322	3116	0	0	0
tojás				22	22	22	22	52938	2647	0	0	0
juh				18	18	18	18	10214	511	0	0	0
kecske				2	2	2	2	2010	101	0	0	0
hal				21	21	21	21	6063	303	0	0	0
vad				86	86	86	86	3295	165	0	0	0
Összesen										31898	1696	166715

Forrás: FVM, saját számítás

6. melléklet

Mentesített támogatások (millió forint)

Megnevezés	2001 január-október
1. Általános szolgáltatások-General services	
1/a Kutatás	
mezőgazdasági közhasznú szervezetek támogatása	1370
1/b Kártevő és megbetegedések elleni védekezés	
állategészségügyi költségek támogatása	3192
állati hulladék ártalmatlanítása	49
Magyarországon nem honos kártevők elleni védekezés	190
1/c Képzési szolgáltatások	
külföldi tapasztalatszerzés, farmgyakorlat	249
tangazdaságok és tanüzemek támogatása	891
1/d Továbbképzés, tanácsadó szolgáltatások, információáramlás	
szaktanácsadás	1265
terméktanácsai információ	75
1/e Ellenőrzési szolgáltatások	
állattenyésztés, tenyésztésszervezés tám.	905
növényegészségügyi vizsgálat támogatása	256
élelmiszerbiztonság támogatása	200
minőségbiztosítás támogatása	47
A Magyar Élelmiszerkönyv finanszírozása	15
1/f Marketing és reklám szolgáltatások	
beszerzési, értékesítési szövetkezetek támogatása	498
közösségi agrármarketing	1508
CEN szabványok honosítása	15
1/g Infrastrukturális szolgáltatások	
(állami térképkészítés)	48
mg-célú belvízhálózat létesítményeinek tám.	2514
melioráció és öntözésfejlesztési támogatás	1352
2. Élelmiszerellátás biztonsága céljából megvalósított állami készletezés-Public stockholding for food security	
3. Belföldi élelmiszersegély-Domestic food aid	
4. A termelés mennyiségével nem arányos támogatás-Decoupled income support	
5. Jövedelem biztosítása és jövedelmmel kapcsolatos biztonsági hálót képező programok- Income insurance	
mezőgazdasági biztosítási díjak támogatása	3960
6. Kifizetések a természeti katasztrófák enyhítésére-Payment for relief from natural disasters	
nem biztosítható elemi károk mérséklése (belvíz, árvíz)	1851

6. melléklet folytatása

Mentesített támogatások (millió forint)

Megnevezés	2001 január-október
7. A mezőgazdasági termelésből való kivonulást célzó támogatások-Structural adjustment assistance program	
8. Erőforrás kivonási programok keretében nyújtott támogatás-Structural adjustment assistance	
9. Beruházási segélyek keretében nyújtott, strukturális alkalmazkodást segítő támogatás- Structural adjustment assistance (investment aids)	
termelői közösségek támogatása	43
fiatal agrárvállalkozók támogatása	511
reorganizációs program (1995 évi jogcím)	79
10. Környezetvédelmi program-Environmental program	
termőföld minőségi védelmének támogatása	796
erdészeti közcélú feladatok	4211
erdei vasutak működ. támogatása	92
jóléti parkerdő fenntartása	105
erdőtelepítés, erdőszerkezet átalakítás	5000
erdőkárok felszámolásához nyújtott támogatás	173
vadgazdálkodási tevékenység támogatása	452
biológiai alapok	951
biogazdálkodásra való áttérés támogatása	110
mezőőri szolgálat támogatása	379
11. Regionális támogatási program-Regional assistance program	
vidékfejlesztési célfeladatok priv. bevételből	2640
vidékfejlesztési célfeladatok-segélyek	1013
területfejlesztési célfeladatok tám.	6231
kedvezőtlen megyék támogatása	395
Összesen	43631

Forrás: FVM, PM

7. melléklet

Nem termékspecifikus támogatások (millió forint)

Megnevezés	2001 január-október
vetőmagtermelési támogatás	131
földalapú támogatás	17949
állattenyésztési támogatás	5599
agrárfinanszírozás	17646
tartósipari váll. Kamattámogatása	
új mezőgazdasági gépvásárlás	21841
mgf gépfelújítás tám.	162
építési beruházás	2749
élelmiszeripari technológiai beruházás	1101
ültetvénytelepítés	9855
műszaki fejlesztés	1118
halgazdasági tevékenység támogatása	224
kezeségvállalás	2566
kibontakozási hitelprogram	2860
minőségi termelés elősegítése	7794
Összesen	78375

Forrás: FVM, PM

	2001
a mezőgazdaság bruttó termelési értéke:	1258105
ennek 5%-a	62905,25

Forrás: KSH

8. melléklet

Termékspecifikus támogatások (2001. január-október)

Megnevezés	2001	2001	statusz	érték millió Ft
	ezer Ft	millió Ft		
1997 búza és kukorica közraktározásának többlettám.	8085			
1997 takarmánybúza ért. intervenció támogatása	8			
1998 közraktárba letett búza külön tám.	30			
1998 takarmány szükséglet és búzaórlési szükség. megvás.	8 051			
1998 egyes gabonatermelők rendkívüli jövedelempótló tám.	1 043			
1998 egyes búzatermelők int. felvás. keretében tört. tám.	240			
1999. közraktárba letett búza külön tám.	11 769			
2001. közraktárba letett búza külön tám.	48 213			
búza összesen	77439	77	de minimis	0
1998 takarmánykukorica szükséglet megvásárlásának tám.	25 061			
1999. takarmánykukorica szükséglet megvásárlásának tám.	224 325			
1999. közraktárba letett takarmánykukorica külön tám.	56 777			
kukorica összesen	306163	306	de minimis	0
2000 évi termelői szárazdohány feláras támogatása	374 148		de minimis	0
a szárazdohány minőségi támogatása	135769			
dohány összesen	509 917	510		510
termékmin. Ösztönzését szolg. Tám.				
Ipari paradicsom	121 306	121		121
burgonya	41 372	41		41
fűszerpaprika	95 321	95		95
vörös hagyma	66 575	67		67
cukorrépa	329 879	330		330
vadhús	106 226	106		106
1999 tehéntej minőséghez kötött támogatása	1 098			
1999 tehéntej minőséghez kötött támogatása	457			

8. melléklet folytatása

Termékspecifikus támogatások (2001. január-október)

Megnevezés	2001	2001	statusz	érték millió Ft
	ezer Ft	millió Ft		
2000. tehéntej minőséghez kötött támogatása	2 093 878			
a tehéntej minőséghez kötött támogatása	2910330			
a tehéntej minőséghez kötött támogatása	1117351			
a tehéntej irányáráról	539089			
tehén tej összesen	6 662 203	6662		6662
1999. vágómarha min. term. intervenció tám.	36 354			
2000 vágómarha int. áron alapuló min. felvás. tám.	15 209			
2001. vágómarha int. áron alapuló min. felvás. tám.	11 921			
vágómarha összesen	63 484	63	de minimis	0
1997. vágósertés minőségi term. interv. támogatása	528			
1999. vágósertés minőségi termelésének támogatása	7 036			
1999. vágósertés minőségi term. interv. támogatása	22 751			
1999. vágósertés minőségi term. interv. támogatása	4 417			
1999. vágósertés minőségi term. interv. támogatása	9 283			
1999. vágósertés minőségi term. interv. támogatása	19 007			
1999. vágósertés minőségi term. interv. támogatása	113 385			
2000. vágósertés minőségi term. interv. támogatása	492 048			
2001. vágósertés minőségi term. interv. támogatása	1 820 487			
mangalica vágósertés ért. Tám.	1 014			
sertés összesen	2 489 956	2490	de minimis	0
1998. minőségi vágóbaromfi támogatása	9 274			
1999. minőségi vágóbaromfi támogatása	94 896			
2000. minőségi vágóbaromfi támogatása	1 157 565			
2000. minőségi vágóbaromfi támogatása	15 438			
2001. minőségi vágóbaromfi támogatása	2 310 086			
baromfi összesen	3 587 259	3587	de minimis	0
étk-i tojás piaci stab. Tám.	2 861			
2001. étkezési tojás piaci helyzetének stab.	5 245			

8. melléklet folytatása

Termékspecifikus támogatások (2001. január-október)

Megnevezés	2001	2001	statusz	érték millió Ft
	ezer Ft	millió Ft		
tojás összesen	8 106	8	de minimis	0
2000. minősített juhtej felvásárlás tám.	3 865			
2001. juhtej minőségi termelésének int. támogatása	9 885			
juh összesen	13 750	14	de minimis	0
2000. minősített kecsketej felvásárlás tám.	3 093			
2001 kecsketej minőségi termelésének int. támogatása	8 785			
kecske összesen	11 878	12	de minimis	
Balatoni busa halászatának tám.	402			
2001. Élő halak piacrajutási tám.	16 931			
balatoni busa piacrajutási tám.	26 944			
hal összesen	44 277	44		44
Összesen		14535		7976,00

Forrás: FVM, PM

Piaci ártámogatás, 2001

2001	Referencia ár (1986-88), Ft/tonna	Árfolyam változással korrigált ár, Ft/tonna	USD/Ft árfolyam változással korrigált ár, Ft/tonna	Adminisztrációs ár, Ft/tonna	Jogosult mennyiség, tonna	Piaci ártámogatás, ECU/Ft árfolyammal korrigálva millió Ft	Piaci ártámogatás, USD/Ft árfolyammal korrigálva millió Ft	Piaci ártámogatás árf. Korrekció nélkül, millió Ft
búza	5797,6	24871,704	34843,576	17000	1456081,2	-11461,84021	-25981,69555	16311,60
kukorica	4679,7	20075,913	28124,997	14000	3410819,2	-20723,84072	-48177,81097	31789,86
sertés	31695,9	135975,411	190492,359	222290	251819	21735,65349	8007,250159	47995,22
tej	9563,2	41026,128	57474,832	44000	1505175	4476,197788	-20281,98026	51833,41
vágómarha	42035,1	180330,579	252630,951	204140	7681	182,8801627	-372,4589946	1245,13

Forrás: Magyar Mezőgazdaság, MNB Havi közlemények alapján saját számítás

A termékspecifikus támogatások összesítése (2001; millió forint)

Termék	Piaci ártám. ECU/Ft korrekció- val	Piaci ártám. USD/Ft korrekció- val	Piaci ártám. árf, korrekció- nélkül	Egyéb termék- specifi- kus tám.	összesen, ECU/Ft korrekció- val	össz. USD/Ft korrekció- val	össz. árf. korrekció- nélk.	bruttó term. Érték	bruttó term. 5%-a	végössz. ECU/Ft korrekció- val	végössz. USD/Ft korrekció- val	végössz. árf korrekció- nélk.
búza	0	0	16312	77	77	77	16389	144410	7221	0	0	16389
kukorica	0	0	31790	306	306	306	32096	182440	9122	0	0	32096
alma				0	0	0	0	19693	985	0	0	0
bor-szőlő				0	0	0	0	52600	2630	0	0	0
cukorrépa				330	330	330	330	20467	1023	0	0	0
burgonya				41	41	41	41	33860	1693	0	0	0
dohány				510	510	510	510	3237	162	510	510	510
vöröshagyma				67	67	67	67	5089	254	0	0	0
ipari paradicsom				121	121	121	121	9321	466	0	0	0
fűszerpaprika				95	95	95	95	3220	161	0	0	0
tej	4476	0	51833	6662	11138	6662	58495	167905	8395	11138	0	58495
vágómarha	183	0	1245	63	246	63	1308	25313	1266	0	0	1308
vágósertés	21736	8007	47995	2490	24226	10497	50485	250250	12513	24226	0	50485
vágóbaromfi				3587	3587	3587	3587	158425	7921	0	0	0
tojás				8	8	8	8	65622	3281	0	0	0
juh				14	14	14	14	8851	443	0	0	0
kecske				12	12	12	12	2176	109	0	0	0
hal				44	44	44	44	6566	328	0	0	0
vad				106	106	106	106	3568	178	0	0	0
Összesen										35874	510	159283

Forrás: FVM, saját számítás

11. melléklet

Exporthitel és az agrárexport értéke

Ország	1995	1996	1997	1998	1998/95,%
Exporthitel alkalmazásával exportált agrártermék értéke*, millió USD					
Ausztrália	1106	2014	2130	1553	140,4
Kanada	570	697	1239	1108	194,4
Európai Unió	1031	989	1151	1254	121,6
Ausztria	10	9	11	11	110,0
Belgium	83	121	133	153	184,3
Finnország	6	5	11	11	183,3
Franciaország	0	153	293	330	..
Németország	21	2	1	0	0,0
Görögország	1	1	3	4	400,0
Hollandia	392	341	361	411	104,8
Portugália	6	4	0	0	0,0
Spanyolország	467	353	338	334	71,5
Magyarország	0	38	12	19	..
Korea	0	33	46	46	..
Norvégia	0	0	0	0	
Egyesült Államok	2843	3188	2845	3929	138,2
Összesen	5504	6959	7423	7910	143,7
Összes agrárexport, millió USD					
Ausztrália	10526	11325	12583	10501	99,8
Kanada	14866	16664	18153	17555	118,1
Európai Unió	57272	58348	59934	57028	99,6
Magyarország	2922	2768	2881	2788	95,4
Korea	3198	3268	3179	2875	89,9
Norvégia	3544	3875	3857	4086	115,3
Egyesült Államok	60996	65531	61413	57395	94,1
Összes	153323	161778	161999	152228	99,3
Az exporthittel támogatott export részesedése, %					
Ausztrália	10,5	17,8	16,9	14,8	..
Kanada	3,8	4,2	6,8	6,3	..
Európai Unió	1,7	1,7	1,9	2,2	..
Magyarország	0,0	1,4	0,4	0,7	..
Korea	0,0	1,0	1,5	1,6	..
Norvégia	0,0	0,0	0,0	0,0	..
Egyesült Államok	4,7	4,9	4,6	6,8	..
Összes	3,6	4,3	4,6	5,2	..

* A szövegben közölt táblázat adataitól való eltérés oka az, hogy az itteni adatok a teljes exporthitel segítségével exportált agrártermék értékét mutatják, míg az 5. (szövegekői) táblázat csak az államilag támogatott exporthitel felhasználásával exportált értéket.

Megjegyzés: A teljes export az egyes országok külkereskedelmi statisztikai adatain alapul. Az EU országok esetében csak az „extra EU trade” adatokat tartalmazza.

Forrás: An Analysis of officially supported export credits in agriculture, OECD, 2000.

12. melléklet

**Az agrárexportnál alkalmazott exporthitel állami támogatási hányada,
1998**

Ország	Támogatási ráta
Ausztrália	0,3
Ausztria	0,6
Belgium	0,6
Kanada	1,2
Finnország	0,6
Franciaország	3,8
Németország	1,0
Görögország	0,0
Korea	0,2
Hollandia	0,8
Norvégia	3,8
Spanyolország	0,8
USA	6,6
Fentiek átlaga	3,6

Forrás: An Analysis of officially supported export credits in agriculture, OECD, 2000

A sorozatban eddig megjelent tanulmányok

1997

1997. 1. Dorgai László, Horváth Imre, Kissné Bársony Erzsébet, Tóth Erzsébet:
Az Európai Unió regionális politikája és hatása az új tagországokra
1997. 2. Glattfelder Béla, Ráki Zoltán, Guba Mária, Janowszky Zsolt:
Piacvédelmi lehetőségeink az Európai Unióhoz való csatlakozásunkig
1997. 3. Janowszky Zsolt:
A vetőmagtermelés helyzete és a piaci egyensúlyt befolyásoló főbb tényező
1997. 4. Alvincz József, Szabó Márton, Wagner Hartmut:
Változások az élelmiszeripari és kereskedelmi vállalatok világában
1997. 5. Gábor Judit:
Az importvédelem nemzetközi tapasztalata

1998

1998. 1. Wagner Hartmut:
A magyar agrár- és élelmiszeripari export piaci és termékszerkezete 1991-1996
1998. 2. Alvincz József, Borszéki Éva, Harza Lajos, Tanka Endre:
Az agrártámogatási rendszer EU és GATT-konform továbbfejlesztése (Az AGENDA 2000)
1998. 3. Ángyán József, Dorgai László, Halász Tibor, Janowszky János, Makovényi Ferenc, Ónodi Gábor, Podmaniczky László, Szenci Győző, Szepesi András, Veöreös György:
Az országos területrendezési terv agrárvonatkozásainak megalapozása
1998. 4. Kissné Bársony Erzsébet:
A keletnémet mezőgazdaság átalakulásának főbb tapasztalatai
1998. 5. Balogh Ádám, Harza Lajos:
A vagyon-, a tulajdon-, és a tőkeviszonyok változása a mezőgazdaságban
1998. 6. Lévai Péter, Szijjártó András:
Mezőgazdasági programok a cigányság körében
1998. 7. Vissyné Takács Mara:
A fontosabb iparinövény ágazatok helyzete és feladatai az EU szabályozás tükrében
1998. 8. Tóth Erzsébet:
A foglalkoztatás térségi feszültségei – megoldási esélyek és lehetőségek
1998. 9. Dorgai László, Hinora Ferenc, Tassy Sándor:
Területfejlesztés – vidékfejlesztés
1998. 10. Szőke Gyula:
A közraktárak lehetséges szerepe a magyar gabonapiaci politikában

1998. 11. Csillag István:
A gabonavertikum működése, növekedési tendenciái és a változás irányai
1998. 12. Szabó Márton:
A hazai élelmiszerfogyasztás szerkezetének változásai a 90-es években és a várható jövőbeli tendenciák
1998. 13. Guba Mária, Ráki Zoltán:
Az Európai Unió marhahús-termelésének közös piacsabályai és várható hatásuk a magyar marhahús-ágazatra
1998. 14. Alvincz József, Szűcs István:
Az élelmiszergazdaság szerkezete
1998. 15. Tanka Endre:
Agrár-finanszírozás a fejlett piacgazdaságokban (Adalékok és tanulságok)
1998. 16. Szűcs István, Udovecz Gábor (szerk):
Az agrárgazdaság jelenlegi helyzete és várható versenyesei
1998. 17. Kukovics Sándor:
A tulajdoni, a vállalati és a termelési szerkezet, valamint a foglalkoztatási viszonyok átalakulása a magyar mezőgazdaságban
1998. 18. Erdész Ferencné:
Az almaágazat helyzete és fejlesztési lehetőségei a csatlakozási felkészülésben
1998. 19. Kartali János:
Magyarország és az EU közötti agrár-külkereskedelem a kilencvenes években

1999

1999. 1. Gábor Judit, Stauder Márta:
A kereskedelmi láncok és az élelmiszertermelők kapcsolatának változásai
1999. 2. Kürthy Gyöngyi, Szűcs István:
Az Európai Unióhoz való csatlakozás ágazati felkészülésének fejlesztési forrásigénye
1999. 3. Harza Lajos, Tanka Endre:
A vidékfejlesztés megújuló intézményi háttere
1999. 4. Wagner Hartmut:
Az exportfinanszírozás és exporthitel-biztosítás helyzete és szerepe a magyar agrárexportban
1999. 5. Guba Mária, Ráki Zoltán:
Az Európai Unióhoz való csatlakozás felkészülési tennivalói és fejlesztési-forrás igénye a baromfiágazatban
1999. 6. Orbánné Nagy Mária:
Az állati eredetű termékek külkereskedelmének lehetőségei és korlátai az EU-csatlakozásig

1999. 7. Vissyné Takács Mara:
A dohány ágazat vertikális integrációja Magyarországon és az EU-ban
1999. 8. Dorgai László, Stauder Márta, Tóth Erzsébet, Varga Gyula:
Mezőgazdaságunk üzemi rendszere, kezelésének tennivalói a követelmények és az EU tapasztalatainak tükrében
1999. 9. Szabó Márton:
Vertikális koordináció és integráció az EU és Magyarország tejjgazdaságában
1999. 10. Juhász Anikó:
Vertikális koordináció és integráció a zöldség-gyümölcs szektorban
1999. 11. Ráki Zoltán, Guba Mária:
Az AGENDA 2000-ben előirányozott szabályozás várható hatása a szarvasmarha-ágazatban
1999. 12. Dorgai László, Miskó Krisztina:
A vidékfejlesztés finanszírozása az Európai Unióban
1999. 13. Burgerné Gimes Anna, Kovács Csaba, Tóth Krisztina:
A mezőgazdasági üzemek gazdasági helyzete
1999. 14. Alvincz József, Harza Lajos, Illés Róbert, Szűcs István, Tanka Endre:
Változások a gazdálkodás földviszonyaiban - Egy mikrofelvétel tanulságai
1999. 15. Kartali János, Juhász Anikó, Gábor Judit, Stauder Márta, Wagner Hartmut, Szabó Márton, Orbánné Nagy Mária, Vissyné Takács Mara:
A magyar mezőgazdaság és élelmiszeripar EU-érettségének piaci és kereskedelmi vonatkozásai

2000

2000. 1. Udovecz Gábor (szerk.):
Jövedelemhiány és versenyképesség a magyar mezőgazdaságban
2000. 2. Kissné Bársony Erzsébet:
Az ökogazdálkodás szabályozási rendszerének EU-konform továbbfejlesztése az AGENDA 2000 tükrében
2000. 3. Tanka Endre:
A földhaszonbérlet korszerűsítési igényei és lehetőségei
2000. 4. Guba Mária, Janowszky Zsolt, Ráki Zoltán:
A magyar juhászat hatékonyság-növelési esélyei és a szabályozás EU-konform továbbfejlesztése
2000. 5. Gábor Judit, Wagner Hartmut:
Élelmiszergazdaságunk rövid távú piaci kilátásai
2000. 6. Laczkó András, Szőke Gyula:
Az Agenda 2000 hatása az EU és a magyar gabonapiaci szabályozásra

2000. 7. Kartali János:
A magyar agrárküpiacokra ható világgazdasági tényezők (válságok, liberalizáció, nemzetközi egyezmények) alakulása
2000. 8. Stauder Márta:
Az élelmiszerek disztribúciós rendszerének fejlődése, különös tekintettel a kereskedelmi logisztikára
2000. 9. Popp József (szerk.):
Főbb mezőgazdasági ágazataink fejlesztési lehetőségei, különös tekintettel az EU-csatlakozásra
2000. 10. Popp József (szerk.):
Főbb agrárgazdasági ágazataink szabályozásának EU-konform továbbfejlesztése
2000. 11. Tóth Erzsébet:
Az átalakult mezőgazdasági szövetkezetek gazdálkodásának főbb jellemzői (1989-1998)
2000. 12. Szabó Márton:
Külföldi érdekeltségű vállalatok a magyar élelmiszeriparban és hatásuk az EU-csatlakozásra
2000. 13. Tóth Erzsébet (szerk.):
A mezőgazdasági foglalkoztatás és alternatív lehetőségei
2000. 14. Erdész Ferencné, Radócné Kocsis Teréz:
A zöldség-gyümölcs és a szőlő-bor ágazatok hatékonyságának növelése és szabályozásának EU-konform továbbfejlesztése
2000. 15. Alvincz József, Varga Tibor:
A családi gazdaságok helyzete és versenyképességük javításának lehetőségei

2001

2001. 1. Gábor Judit, Juhász Anikó, Kartali János, Kürthy Gyöngyi, Orbánné Nagy Mária:
A WTO egyezmény hatása a magyar agrárpolitika jelenére, jövőjére és teendőire
2001. 2. Hamza Eszter, Miskó Krisztina, Tóth Erzsébet:
Az agrárfoglalkoztatás jellemzői, különös tekintettel a nők munkkerő-piaci helyzetére (1990-2000)
2001. 3. Stauder Márta, Wagner Hartmut:
A takarmány termékpálya problémái
2001. 4. Juhász Anikó, Szabó Márton:
Az EU és Magyarország közötti agrárkereskedelem liberalizációjának hatásai
2001. 5. Erdész Ferencné, Laczkó András, Popp József (szerk.), Potori Norbert, Radócné Kocsis Teréz:
Az agrárszabályozási rendszer értékelése és továbbfejlesztése 2002-re

2001. 6. Kürthy Gyöngyi, Popp József (szerk.), Potori Norbert:
Az OECD tagországok mezőgazdaságának támogatottsága az új metodika alapján – különös tekintettel Magyarországra
2001. 7. Alvincz József (szerk.), Antal Katalin, Harza Lajos, Mészáros Sándor, Péter Krisztina, Spítálszky Márta, Varga Tibor:
A mezőgazdaság jövedelemhelyzete és az arra ható tényezők
2001. 8. Nyárs Levente:
A méhészeti ágazat helyzete és fejlesztési lehetőségei

2002

2002. 1. Orbánné Nagy Mária:
A magyar élelmiszergazdaság termelői és fogyasztói árai az Európai Unió árainak tükrében
2002. 2. Gábor Judit, Stauder Márta:
Az agrártermékek kereskedelmének új irányzatai, különös tekintettel az elektronikus kereskedelemre
2002. 3. Mészáros Sándor:
A magyar csatlakozás agrárgazdasági hatásainak összehasonlítása az EU modellszámításaival
2002. 4. Hamza Eszter, Miskó Krisztina, Székely Erika, Tóth Erzsébet (szerk.):
Az agrárgazdaság átalakuló szerepe a vidéki foglalkoztatásban, különös tekintettel az EU-csatlakozásra
2002. 5. Radóczné Kocsis Teréz:
Az Európai Unió új közös borspiaci rendtartásának termelési potenciált befolyásoló elemei és azok várható hatása a hazai termelőalapok változására
2002. 6. Dorgai László, Gábor Judit, Juhász Anikó, Kartali János, Kürthy Gyöngyi, Orbánné Nagy Mária, Stauder Márta, Szabó Márton, Wagner Hartmut:
A WTO tárgyalások magyar agrárgazdaságot érintő 2001. évi fejleményei

Előkészületben:

2002. 7. Varga Tibor:
A támogatások költség-haszon szemléletű elemzésének lehetőségei

A kiadványok korlátozott példányszámban megrendelhetők a következő telefonszámon: Kamarásné Hegedűs Nóra: 06-1-476-3064